

**ALTERNATİF BİR FİNANS UYGULAMASI OLARAK
TASARRUF FİNANS SİSTEMİ VE
KATILIM BANKACILIĞI İLE MALİYET
KARŞILAŞTIRMASI**

Ali İzzet YETKİN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Ender BAYKUT
Haziran, 2022
Afyonkarahisar

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
KATILIM BANKACILIĞI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ALTERNATİF BİR FİNANS UYGULAMASI OLARAK
TASARRUF FİNANS SİSTEMİ VE KATILIM
BANKACILIĞI İLE MALİYET KARŞILAŞTIRMASI**

**Hazırlayan
Ali İzzet YETKİN**

**Danışman
Doç. Dr. Ender BAYKUT**

AFYONKARAHİSAR 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Alternatif bir Finans Uygulaması olarak Tasarruf Finans Sistemi ve Katılım Bankacılığı ile Maliyet Karşılaştırması**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

../../2022

İmza

Ali İzzet YETKİN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Ali İzzet YETKİN
	Numarası	200669102
	Anabilim Dalı	İşletme
	Programı	Katılım Bankacılığı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Alternatif Bir Finans Uygulaması Olarak Tasarruf Finans Sistemi ve Katılım Bankacılığı ile Maliyet Karşılaştırması
Tez Savunma Sınav Tarihi		14.06.2022
Tez Savunma Sınav Saati		14:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

ALTERNATİF BİR FİNANS UYGULAMASI OLARAK TASARRUF FİNANS SİSTEMİ VE KATILIM BANKACILIĞI İLE MALİYET KARŞILAŞTIRMASI

Ali İzzet YETKİN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

Haziran, 2022

Danışman: Doç. Dr. Ender BAYKUT

Ekonomi ve finans yönetimi insanlık tarihi boyunca önemini korumuş ve özellikle küreselleşen dünyada finans sektörü son elli yılda değişimleri domine eden başat faktörlerden biri haline gelmiştir. 20. Yüzyılın ortalarından itibaren, temelde Müslümanların finansal yaşamlarını sürdürebilecekleri alan açmaya çalışan İslami Finans bir alternatif olarak oluşturmuştur. İslami finansın gelişimi için sistemin ürün ve hizmetlerini çeşitlendirerek arttırması hayati bir önem arz etmektedir. Bu çerçevede İslami finansın ana omurgasını oluşturan Katılım Bankacılığı haricindeki uygulamalara yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi, İslami Finansın gelişimine fayda sağlayacaktır. Araştırmada ilk olarak İslami finansın temel ilkelerine yer verilmiş ve sonrasında her iki sistem ile ilgili tanımlamalar yapılarak kavramsal çerçeve belirtilmiştir. Son olarak bir tüketicinin konut alımında her iki sistemi tercih etmesi sonucunda katlanmış olduğu reel maliyetler karşılaştırılarak maliyet analizi yapılmıştır. Sonuç olarak, Tasarruf Finans Sisteminde sisteme ilk girilen zaman ile hedeflenen tasarrufa ulaşılıncaya kadarki geçen zamana kadarki konut fiyat endeksindeki değişimlerin maliyette önemli bir etken olduğuna ulaşılmıştır. Bu sürenin uzaması nispetinde katılım bankacılığından finansman kullanmanın tüketici için daha avantajlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslami finans, tasarruf, katılım bankacılığı, tasarruf finans sistemi

ABSTRACT

AS AN ALTERNATIVE FINANCING PRACTICE: SAVING BASED FINANCING SYSTEM AND A COST COMPARISON WITH DEPARTMENT OF PARTICIPATION BANKING

Ali İzzet YETKİN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
BUSINESS DEPARTMENT**

June, 2022

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ender BAYKUT

Economy and finance management has maintained its importance throughout the history of humanity, and especially in the globalizing world, the finance sector has become one of the dominant factors that dominate the changes in the last fifty years. Since the middle of the 20th century, Islamic Finance has been created as an alternative, basically trying to open a space where Muslims can continue their financial lives. For the development of Islamic finance, it is vital that the system diversifies and increases its products and services. In this context, the realization of applications other than Participation Banking, which constitutes the main backbone of Islamic finance, will benefit the development of Islamic Finance. In the research, firstly, the basic principles of Islamic finance were included and then the conceptual framework was stated by making definitions about both systems. Finally, a cost analysis was made by comparing the real costs incurred by a consumer as a result of choosing both systems in the purchase of a house. As a result, it has been found that the changes in the housing price index between the first time the system is entered in the Savings Finance System and the time until the targeted savings are achieved are an important factor in the cost. It has been concluded that it is more advantageous for the consumer to use financing from participation banking in proportion to the prolongation of this period.

Keywords: Islamic finance, savings, participation banking, saving based financing system

ÖN SÖZ

Küresel finansal sistemi domine eden konvansiyonel finans sistemi varoluşunu devam ettirebilmek için sürekli olarak gelişmektedir. Durmadan yeni ürün ve hizmet yaratmak sureti ile alternatifleri olabildiğince arttırmakta, tabiri caizse herkesin kendine uygun bir yöntem bulmasını sağlamaktadır. Bunu yaparken bireyin sadece maddi boyutunu merkeze alarak, iktisadi menfaat ekseninde şekillenmiştir.

Müslüman bireyler için sadece bireysel faydanın maksimize edilmesi felaha ermek için yeterli kabul edilmemiştir. Dünyanın imar edilmesi, kendinden başkalarına da refah, huzur, mutluluk ve aydınlık bir gelecek hazırlayacak bir medeniyet tasavvuru için mücadele etmesi inancının bir parçasıdır. İslami Finansa bir yönü ile bu mücadelenin ekonomi cihetinde yapıldığı alandır. İslami Finansın gelişimi için ürün ve hizmet çeşitliliğine hizmet edecek çalışmaların yapılması hayati önem arz etmektedir. Bu çalışmada gerek İslami Finans sektörü çalışanları ve gerekse tüketiciler için karar alma süreçlerinde göz önünde bulundurulması gereken faktörler açısından farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Böylelikle sadece faizsizlik söylemi ile reel alandan çıkılamayacağı ve alternatif gelişim alanları oluşturulması gerekliliğinin anlaşılmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürem boyunca mesai kavramı gözetmeden, her türlü desteği sağlayarak, bilgi birikimi ve tecrübesiyle beni hep doğru yola yönlendiren çok değerli hocam Doç. Dr. Ender BAYKUT' a saygılarımla teşekkür ederim.

Tez çalışması ve olgunlaşması boyunca öneri, katkı ve desteği ile yanımda duran Prof. Dr. Kemalettin CONKAR hocama, savunma sürecinde değerli katkıları ve önerileri ile bu çalışmanın gelişmesine katkı sağlayan Prof. Dr. Tuğrul KANDEMİR ve Doç. Dr. Mustafa CANBAZ hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında hep yanımda olan, beni her koşulda destekleyen, limanlar gemileri nasıl beklerse beni öyle bekleyen çok değerli eşim Aysel YETKİN hanıma ve kendilerine ayıracağım zamanımın bir kısmını bu çalışmaya ayırmamdan hiç şikayetçi olmayan kıymetlilerim Sena Berfin ile Tarık Tuna' ya da sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmanın İslami Finansın gelişimine katkı sağlamasını Cenab-ı Mevladan niyaz ederim.

Ali İzzet YETKİN
2022, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE İSLAMİ FİNANS UYGULAMALARI

1. TEMEL KAVRAMLAR.....	3
1.1. TASARRUF KAVRAMI	3
1.2. FİNANSMAN KAVRAMI	5
1.3. KÂR KAVRAMI.....	7
1.4. FAİZ KAVRAMI	8
2. İSLAM FİNANSIN TEMEL İLKELERİ	13
2.1. İLAHİ YÖNÜ İLE İRTİBATI	14
2.2. FAİZ YASAĞI	16
2.3. GARAR YASAĞI	18
2.4. RİSK PAYLAŞIMI	20
2.5. VARLIĞA DAYANMASI.....	20
2.6. KUMAR YASAĞI	21
3. İSLAMİ FİNANS GELİŞİMİ VE UYGULAMALARI	21
3.1. İSLAMİ FİNANSIN TARİHSEL GELİŞİMİ	21
3.2. DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ	22
3.3. TÜRKİYE’DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ	24
4. İSLAMİ FİNANSIN TASARRUF VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ.....	26
4.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	26
4.1.1. Özel Cari Hesaplar	27
4.1.2. Kar ve Zarar Katılma Hesapları.....	27
4.1.3. Yatırım Hesabı.....	28
4.2. İSLAMİ FİNANSIN FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	29
4.2.1. Murabaha	29
4.2.2. Mudarebe	30
4.2.3. Müşareke	31
4.2.4. İcare (Finansal Kiralama)	32
4.2.4. Selem.....	33
4.2.5. İstisna.....	33
4.2.6. Karz-ı Hasen	34
4.2.7. Teverruk.....	36
4.2.8. Sukuk	37

4.2.9. Diğer Yöntemler	39
------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUFA DAYALI FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİ

1. TASARRUF FİNANS SİSTEMİN TANIMI.....	42
2. TASARRUF FİNANS SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	44
3. MEVCUT DURUM	45
4. TASARRUF FİNANSMAN ŞİRKETLERİNİN FON KULLANDIRIM YÖNTEMLERİ/UYGULAMALARI	51
4.1. ÇEKİLİŞLİ SİSTEM.....	53
4.1.1. Sabit Model	53
4.1.2. Kira Yardımlı Sistem	53
4.1.3. Taksit Artışlı Model	54
4.1.4. Değer Artışlı Model	54
4.2. ÇEKİLİŞSİZ SİSTEM.....	55
4.2.1. Peşinatlı Sistem	55
4.2.2. Vade Ortası Sistem	55
5. LİTERATÜR TARAMASI.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUF FİNANS SİSTEMİ KONUT FİNANSMANI İLE KATILIM BANKALARI KONUT FİNANSMANI ARASINDA MALİYET ANALİZİ

1. MALİYET KAVRAMI	60
2. DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ VE YÖNTEM.....	60
3. VADE ORTASI SİSTEMDE KONUT FİNANSMANI MALİYETİ İLE KATILIM BANKASI KONUT FİNANSMANI MALİYETİNİN KARŞILAŞTIRMASI.....	68
4. ÇEKİLİŞLİ SİSTEMDE KONUT FİNANSMANI MALİYETİ İLE KATILIM BANKACILIĞI KONUT FİNANSMANI MALİYET KARŞILAŞTIRMASI.....	74
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	82

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Katılım Bankacılığı Sektörü Aktif Büyüklükleri	26
Tablo 2. Yasa Kapsamında İntibak Başvurusunda Bulunan Şirketler	48
Tablo 3. Yasa Kapsamında İlk Başvuru Sonucu BDDK Kararı	50
Tablo 4. Modellemede kabul edilen Konutun Fiyatının Belirlenmesi.....	61
Tablo 5. Tasarruf Finans Şirketleri Maliyetleri	66
Tablo 6. Katılım Bankaları Aktif Büyüklükleri	67
Tablo 7. Vade Ortası Sistem Karşılaştırma Tablosu.....	70
Tablo 8. 01.2017 – 06.2021 Tarihleri Arası Aylık Konut Fiyat Değişim Endeksi Oranları.....	71
Tablo 9. 01.2017 – 06.2021 Tarihleri Arası Bankalarca Verilen TL Konut Kredileri Oranları.....	71
Tablo 10. Çekilişli Sistem Maliyet Tablosu	74
Tablo 11. Katılım Bankası Finansman Oranları	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. İslami Finansın Temel İlkeleri.....	14
Şekil 2. Tasarruf Finans Fon Kullanırım Yöntemleri	52
Şekil 3. TCMB Altışar Aylık Konut Fiyat Endeksi	64
Şekil 4. Enflasyon Oranları	64
Şekil 5. Katılım Bankaları Pazar Payı Oranları.....	67
Şekil 6. 2017 Yılından İtibaren Uygulanan Konut Kredisi Oranları.....	68

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%	: Yüzde
A.A.O.I.F.I	: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu
B.D.D.K.	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BİST	: Borsa İstanbul
DASK	: Doğal Afet Sigorta Fonu
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
I.F.S.B.	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
İSEFAM	: Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
T.C.M.B.	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
T.K.B.B.	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TSF	: Tasarruf Finans Sistemi
YTS	: Yapı Tasarruf Sandığı

GİRİŞ

Çağdaş iktisadi yönelime hâkim olan konvansiyonel iktisat, uzun zamandan bu yana ekonomi dünyasına yön vermektedir. Konvansiyonel iktisadi sistemde, finansal kuruluşlar sistemin ana omurgasını oluşturmaktadır. Yüzyılı aşkın bir süredir gelişen ve gelişmeye devam eden sistemin en önemli argümanlarından birisi faizdir. Halbuki faiz, sadece üç semavi din olan Yahudi, Hristiyan ve İslam dinlerinin haricinde de diğer birçok kültürde kötü ve kabul edilemez olarak görülen bir ticari muameledir.

Özellikle 17. yüzyılda başlayarak, tarihin akışının batı uygarlığı tarafına kırılmış ve o dönemin üç büyük İslam devleti olan Osmanlı, Babür ve İran Safevi devletleri bu kırılmayı engelleyememişlerdir. Batı uygarlığı, sanayi devrimi ile hızla gelişmeye başlayan ve refah düzeyini arttırarak, dünya üzerinde hakimiyetini sadece bilimsel alanda değil finansal alanda da göstermiştir. Yüzyılı aşkın bir süredir gelişen ve gelişmeye devam eden konvansiyonel iktisat ve finansal sistemin kapsayıcılığı sadece batı toplumunu değil, globalleşme ile bütün dünyayı etkisi altına almıştır.

Müslümanların modern finans içinde kendi inanç değerleri ile örtüşen modeller bulma arayışı 20. yüzyıl ikinci yarısında başlamış ve günümüze kadar gelişerek devam etmektedir. İslam iktisadi ve finansı olarak ele alınan bu yönelim, birçok konuda konvansiyonel sistemle ayrılmaktadır. Temelleri İslam inanç esaslarına yaslanan ve sadece Müslümanlara değil, faizi ve faizli muameleyi uygun bulmayan her türlü inanç sistemine bir alternatif olmayı amaçlamaktadır.

Modern finansın gelişim süreci incelendiğinde, sistemin yaygınlaşması ve tutunmasında önemli etkenlerden birisinin, toplumun her kesiminin sistemin bilinilirliğine, yeni ürün ve hizmetlerin kazanılmasına katkı sağlamasıdır. İslami finansında bu şekilde bir yöntemle gelişimine katkı sağlanacağı aşikardır. Modern anlamda ilk İslami Banka olarak kabul edilen ve 1963 yılında kurulan Mith Ghamr Tasarruf Bankası ile İslami Finans yeni bir yönelime girmiş ve adeta çağın ruhunu okumaya başlamıştır. Ülkemizde Katılım Bankacılığı olarak ifade edilen İslami Bankalar, klasik İslami finansman modellerinin gerek iş akışı ve gerekse iş süreçleri olarak modernize etmişlerdir. Böylelikle ortaya çıkan ürün ve hizmetlerin, günümüz şartlarına uygun ve kullanışlı hale getirerek faaliyetlerine devam etmektedirler.

İslami finans ilkeleri çerçevesinde bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesine finansman sağlayan tek kuruluşlar Katılım Bankaları değildir. İslami Finans

ekosisteminde bulunan bir diğ er model ise Tasarruf Finans Sistemidir. Tasarruf Finans Sistemi, finansman kullanımı önceden belirlenmiş süre zarfında kararlaştırılmış bir miktarı biriktirme şartına bağlı bir modeldir. Modelde sistem katılımcıları birbirlerini yardımlaşma esasına göre finanse ederek, ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Sistemde, katılımcılar benzeşen finansman ihtiyaçlarının giderilmesi için birbirlerine karşılık esasına göre yardımlaşmaktadırlar. Sistemdeki karşılıklılık esas , belirli sayıda katılımcının oluşturduğu bir havuza, katılımcıların yapmış oldukları tasarrufları aktarmasıyla oluşan ve sırası ile son katılımcıya kadar her birinin tasarruf ettikleri miktarları almasından sonra biten bir süreci ifade eder. Sistemde daha çok araç ve gayrimenkul alımı için tasarruf yapılması söz konusudur.

İslami finansın gelişim sürecinde yapılan çalışmaların çoğu, İslami Bankalara ilişkin çalışmalardır. Çalışmanın konusu banka dışı faizsiz finans modellerinden olan Tasarruf Finans Sisteminin, faizsiz finans sistemi perspektifinde ele alınmasını oluşturmaktadır. Faizsiz finans sisteminde çeşitli modeller bulunmaktadır. İslami Finans, modern anlamda yoğunlukla Katılım Bankacılığı ekseninde değerlendirilmekte ve bu alanda kullanılan finansman modelleri daha çok ön plana çıkmaktadır. Katılım Bankacılığının kullanmış olduğu ve genel kabul görmüş olan finansman modelleri ise; Murabaha, Selem, İstisna, İcare, Mudarebe, Muşareke, Teverruk ve Karz-ı Hasen olarak sıralanmaktadır. Bu finansman modellerinin haricinde uygulanmakta olan modeller olmakla birlikte, tezde Tasarruf Finans Sisteminde karşılıkları olan modeller üzerinde durulacaktır. Ayrıca Osmanlı dönemde etkin bir şekilde faaliyette olan Para vakıfları da İslami finans sisteminin içinde yer almaktadır. Ancak tezin kapsam ve çerçevesinin belirlenmesi açısından, modeller içerisinde halihazırda uygulanan finansman modellerinin incelenerek, katılım bankacılığı ile Tasarruf Finans Sisteminin maliyet karşılaştırması yapılacaktır.

Bu kapsamda çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde temel kavramlar üzerinde durularak kavramsal bir  er eve oluşturulacaktır. İkinci bölümde İslami Finans uygulamaları ve modelleri üzerinde durulacak, ayrıca fon kullandırım ve fon toplama yöntemlerine değinilecektir.    nc  bölümde Tasarruf Finans Sistemi ve bu sistemdeki modeller ele alınacaktır. Son olarak dördüncü bölümde ise Tasarruf Finans Sisteminde uygulanan modeller ile bunların karşılığı olarak Katılım Bankacılığındaki uygulanan modellere ilişkin simülasyonlar yapılarak maliyet analizi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE İSLAMİ FİNANS UYGULAMALARI

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1. TASARRUF KAVRAMI

Hane halkı elde ettiği harcanabilir gelirin tamamını harcamaz, bir kısmını çeşitli kaygı ve planlar nedeni ile tasarruf eder. Dolayısı ile harcanabilir gelirin tüketilmeyen kısmına tasarruf denir (Dinler, 2015: 370). Tasarruf, cari gelirin bir kısmını gelecekte veya biriken kaynakların belirli bir zaman diliminde kullanmak üzere ayırmadır. Harcamanın ileri bir vakte ertelenmesi sonucunda gelirin tüketime harcanmayan kısmıdır. İleride daha fazla gelir elde etme arzusu veya gelecekte planlanmayan beklenmedik durumlara karşı önlem alma isteği fertlerin tasarruf yönelimlerini artıran etmenlerdendir. (TCMB, 2021). Gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanan tasarrufun karşı tarafında borç bulunur. Böylece borç, eksi tasarruf olarak kabul edilir. Netice olarak tasarruf fazlası ve tasarruf açığı fon akışının iki tarafını oluştururlar. Böylece ortaya mali güç ile finansal güç çıkar (Dinç, 2019: 67). Mali ve finansal güç bir sistemin sağlamlığının temel göstergesi olup, temelde tasarrufa muhtaçtır. Finansal gücünü pekiştiren devletlerin, vatandaşlarında tasarruf olgusunu yerleştirmelerinin katkısı oldukça fazladır.

Bireysel olarak tasarruf, en genel anlamda harcamadan vazgeçme manasına gelir. Çünkü fertler tasarruf ederek, halihazırda ulaşabilecekleri ve kullanabilecekleri ürün ve hizmetleri tüketmeme tercihinde bulunurlar. Buna karşılık bireylerin mevcut bütçelerinden daha fazla oranda harcama yapmaları ise bu harcamaları karşılayabilecek bir birikim yapmış olmalarına veya gelecekteki ihtiyaçların karşılanmasından vazgeçmeleri şartıyla bir fon fazlası oluşturmaları veya borçlanmalarına bağlıdır (Çekin, 2018: 10). Tasarruf, yatırımların gerçekleştirilmesi için, hayati öneme sahip bir faktördür. Üretim faktörlerinden sermayenin oluşumu tasarrufla mümkün olur. Tasarrufun girişimcilere akışı finansal kurumlar üzerinden fon akışı/transferi şeklinde olur. Tasarruf bir ülkedeki sermayenin oluşumu için hayati öneme sahiptir ve finansal kurumların hacmi dolaylı olarak tasarruf hacmine bağlıdır. Zira sermayeyi oluşturan ana faktörlerin başında tasarruf gelmektedir.

Sosyolojik bir bakış açısı ile ele alındığında ekonomik kalkınmaya kaynak oluşturmada tasarruflar, temel faktörlerin başında gelmektedir. Bir iktisadi sistemde üretilen ürün veya hizmetlerin bütünü harcanmaz, bir bölümü tasarrufa yönlendirilirse ve bu tasarruflar da ülke kalkınması için planlı bir şekilde değerlendirilirse bu durum pozitif ve ekonomik büyümeyi destekleyici bir mekanizmaya dönüşür. (Pekin, 1987: 20). Finansal açıdan tasarruf, milli gelirin tüketim harcamalarına aktarılmayan bölümüdür. Buradan hareketle tanımlamayı yapmak gerekirse, tasarruf = (S), Milli gelir = (Y) ve tüketim = (C) ise;

$$S = Y - C$$

biçimin de şekillendirilebilir (Karataş ve Çavdar, 2001: 39). Ekonomik ilerlemeyi temin eden sermaye oluşumu tasarrufla gerçekleşmektedir. Yine tasarruf yöneliminin gerektiği gibi yönetilmemesi ekonomilerde durgunluğa sebebiyet verebilmektedir. Zira fazla tasarrufun tüketimi engellemesi sebebi ile üretim negatif etkilenebilecektir. Tasarrufu belirleyen önemli faktörleri şöyle sıralamak mümkündür (Parasız, 1996: 148):

- Reel faiz oranı
- Gelirin harcanabilir kısmı
- Mevcut parasal kabiliyetin satın alma gücü
- İleri dönemde beklenen/planlanan gelir

Finansal olarak tasarruflar iki şekilde değerlendirir. İlk olarak klasik fonksiyonu gereği yatırımların finansmanı ve bir diğeri ise, tüketimin finansmanı şeklindeki aktarım mekanizmalarıdır. Bu aktarım mekanizması ise, finansal kurumların tasarruf arz edenlerle (fon arzı) ve tasarruf talep edeler (fon talebi) arasında işlevlendirdiği finansal araçlar yolu ile gerçekleşir (Dinç, 2019: 69). Finansal aracılık faaliyetleri, yurt içi yerleşik birey ve yabancıların tasarruflarının, yatırımlarda harcanmak üzere ticari faaliyetlere yönlendirilmesini sağlamaktır. Ayrıca kaynakların optimum düzeyde verimli girdilere aktarılması, şirketler için oluşabilecek krizlerin azaltılması ve fon sağlanması yöntemi ile bir ekonominin kalkınması için finansal faktörlerin verimli şekilde oluşmasına katkıda bulunmaktır (TCMB, 2015). Şirketlerin fon yönetimindeki varlığı bu verimliliği sağlayabilecek en önemli faktörlerdendir. Zira finansal yönetim uzmanlık isteyen bir alandır ve bu ancak fon yönetimi üzerinde uzmanlaşmış şirketler aracılığı ile etkin bir şekilde sağlanabilir.

Finansal anlamda tüketim ve tasarruf gelir seviyesine bağı olarak değişmektedir. Tasarruf ve tüketim eğilimi ve gelir ile olan alakasına ilişkin iktisat literatüründe birçok tez ve varsayım bulunmaktadır. Bu hipotezleri ifade ettikleri birçok tespit modern ekonomide artık yadsınamaz halde kabul edilmiştir. Ancak tasarruf hacmini ve yönelimi belirleyen pek çok faktör vardır. Bu faktörler, ekonomik büyüme, beklentilerin gelecekte gerçekleşmemesi ile ilgili belirsizlikler, nüfus yapısı, şehirleşme ve göç, zirai faaliyetlerin büyüklüğü, bankacılık faaliyetlerine erişim, ticari kısıtlamalar/genişlemeler, enflasyon, faiz hadleri şeklindedir. Devletlerin tasarruflarını pozitif yönde belirleyen unsurlar ise güçlü iktisadi büyümeye bağı olarak, vergi gelirlerinin yükselmesi, uygulanacak vergi rejiminin verimli bir şekilde yapılması ve hayata geçirilmesi, maliye ve para politikalarının sıkı bir şekilde uygulanması sayesinde kamu harcamaları ve borçlanması etkin bir biçimde yönetilmesi ile kamu kaynaklarının verimli alanlara aktarılması şeklinde sıralanmaktadır (TCMB, 2015). Bu göstergeler ile tasarrufların etkin bir şekilde yatırıma ve büyümeye kanalize edildiği tasarruf sahipleri tarafından görülmesi, ülkeler için hane halkalarının tasarruf bilinçlerinin artması açısından pozitif etkisi vardır.

Tasarrufun, ‘gelir’ ve ‘ikame’ etkileri nedeniyle faiz oranlarından etkilenmesi, biri birine zıt yönde işler. Faiz oranlarındaki yükseliş gelecekteki tüketimi, mevcut tüketime oranla daha ucuz kılarak, tasarrufa yönlendirirken, getiri oranlarındaki azalış, gelecekteki planlanan tüketim için gerekli oluşan tasarruf ihtiyacını azaltmak suretiyle tasarruftan caydırır (Büyükdeniz, 1991: 21). Faizin tasarruf üzerinde doğrudan etkisi vardır. Bu sebeple tasarrufların üretime ve kalkınmaya yatırım yolu ile doğrudan aktarılması veya yine tasarrufların faiz ile nemalandırılarak durağan bir şekilde borç arttırıcı faaliyetlerle sisteme girmesi devletlerin ekonomi politikaları açısından yakından yönetilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. FİNANSMAN KAVRAMI

İnsanın hayatını idame etmek için birtakım mallara ve bunları satın almak için belli miktarda bir paraya ihtiyaç duyar. Bu durum doğal olarak finansman ihtiyacını ve kavramını ortaya çıkarmaktadır. İnsanın her türlü gereksinimini karşılayacak mali gücü her zaman bulunmamaktadır (Aktepe, 2010: 45). Finansman, şirketlerin veya bireylerin gereksinim duyduğu mali kaynakların (fonların) oluşturulmasıdır. Finansal sisteminin iktisadi düzlemdeki başat fonksiyonu tasarruf sahibinde bulunan fon fazlasını, fon açığı olan yani mali anlamda ihtiyaç duyan yatırımcıya, girişimciye yönlendirmek ve böylece

kaynakların dinamik ve verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bir ekonominin kalkınması için üretim faktörlerinden olan sermaye ile yatırımın bir araya gelmesi gerekir. Başka bir ifade ile doğrudan veya dolaylı olarak fon gereksinimi duyanların ellerindeki fazla miktarda kaynağın, bu kaynağa ihtiyaç duyanlara aktarmak sureti ile ekonomik değer oluşturmak gerekmektedir. Fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin sermayedar olarak yatırımcılara ortak olması, finansman sağlaması veya sermaye piyasalarında firmaların menkul kıymetlerine yatırım yapması şeklinde olursa doğrudan fon akışı, fon transferi olmuş olur. Bu ilişkiyi finansal kurum ve kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirmesi durumuna ise dolaylı fon transferi denmektedir. (Saraç, 2012: 7-11). Bu fon transferi kredilendirme şekline dönüşmüş hali olarak da ifade edilebilir.

Finansmana ihtiyaç duyan tarafları bireyler, şirketler ve devletler olarak ifade edilebilir. Her birine sağlanan finansmanın yapısal olarak farklılıkları vardır. Bu tarafların ihtiyaç duyduğu finansman türlerini, bireysel, kurumsal ve kamu finansmanı olarak üç şekilde sıralamak mümkündür (Çekin, 2018: 12). Bu sınıflandırmayı arttırmak pek tabii mümkündür, ancak kavramı daha genel anlamda ifade etmek için bu üç şekilde ifade etmekle yetineceğiz.

Kurumsal finansman, işletmelerin ihtiyacı olan fonların sağlanmasıdır. Ticari işletmelerin faaliyetlerinin devamı için kısa vadeli olarak işletme sermayesi işlevi ile kullandıkları finansmanlardır. Bunun yanında yeni yatırımlar veya mevcut işletmelerinin tesis ve modernizasyonu içinde finansman kullanırlar (Takan ve Boyacıoğlu, 2015). İşletmeler ticari faaliyetlerinin bir parçası olarak fon yönetimi yapmakta ve bunu yaparken sadece fon ihtiyacını göz önünde tutarak değil, aynı zamanda kazanç fırsatlarını değerlendirmek içinde bu yola başvurmaktadırlar.

Kamu finansmanı, devlet tarafından yasal gereklilikler veya zorlama olmadan, kamusal ürün ve hizmetlerin gerçekleşmesi hedefi gözeterek toplanan fonların tamamını kapsamaktadır. Devlet tarafından toplanan vergilerin harcamaları karşılayamaması durumunda kamu hazineleri finansmana gereksinim duyarlar. Devletlerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle tahvil ve bono çıkarırlar yani menkul kıymet ihracı yaparlar.

Bireysel finansman ise, ticari amaç dışında gerçek kişilerin kişisel ihtiyaçlarının yanı sıra konut ve ulaşım giderleri için araç ihtiyaçlarını gidermeye yönelik kullandığı finansmandır. Başka bir ifade ile, herhangi bir ürün veya hizmetin satın alınmasına ya da

özel birtakım ihtiyaçlarının giderilmesine bağlı olarak, ticari amaçlar dışında, bireylere sonradan geri ödenmek üzere verilen finansmanlardır. Bireysel finansmanlar genellikle, tüketiciye bir seferde kullanılmak üzere verilmektedir. Bireysel finansmanın amacı, muntazam ve kabul edilebilir miktarda geliri olan tüketicilerin mal ve hizmet harcamaları sırasında meydana gelen finansman gereksinimlerinin ucuz ve uzun vade sağlanarak karşılanmasıdır (Takan ve Boyacıoğlu, 2015). Bireysel finansman uygulamaları finansal sistemin regülatörleri tarafından, çok sıkı takip ve gözetim altında tutulmaktadır. Büyük kitlelerin kullanmış olduğu bu finansman, sadece ekonomik boyutu değil bunun yanı sıra sosyolojik tarafı da vardır. Aynı zamanda tüketim harcamalarının hacminin yönetilerek enflasyon baskısına sebebiyet vermesi sebebi ile hükümetler tarafından sık sık kısıtlayıcı karaların da alınabildiği bir finansman türüdür.

Konvansiyonel bankacılıkta tüketici finansmanı sağlanırken bireyin mal ya da hizmet satın almasına bağlı olarak veya herhangi bir satın alım hizmeti olmaksızın da kullanılmaktadır (Çelik, 2014: 375). Katılım bankacılığında ise gerek bireysel finansmanda ve gerekse ticari ya da kurumsal finansmanda işlemin içinde bir ticaret, mal veya hizmet alış satışı bulunmak zorundadır. Katılım bankalarındaki akitlerde yapısı itibarı ile ticaret unsuru sistemin içinde gömülüdür. Başka bir ifade ile ticaret unsurunu doğal olarak barındırması gerekmektedir. Katılım bankalarının yapılan finansmanın gerçek bir ticarete dayandırma zorunluluğu ihtiyari değil aynı zamanda kanuni olarak uyması gereken olan bir durumdur.

1.3. KÂR KAVRAMI

Kavramsal olarak kar, iktisadi çalışmalar sonucunda elde edilen gelir, kazanç bunun yanı sıra üretim, alışveriş, tarım ve hizmet alanlarında yapılan faaliyetler sonucunda meydana gelen kazanç olarak ifade edilmektedir. Buna ilave olarak, ekonomik bir faaliyetin neticesinde yapılan harcamalar ile bu faaliyetten elde edilen gelir arasındaki pozitif fark olarak da tanımlanmaktadır. (TKBB, 2021). Farkın negatife dönüşmesine ise bu kavramın tam zıddı olan zarar olarak tanımlanmaktadır.

Kar, üretimden girişimcinin payına düşen hissedir. Faiz ile arasında iki fark vardır. Birinci fark, faaliyet esnasında faiz ne kadar olduğu bellidir, ancak kar, dinamik bir sürecin sonucu olduğundan belirsizdir. Tacir, ticari faaliyetin fiyatı belirleyen faktörleri hesaba katarak fiyatı belirler ve daha sonra kendisine bir fazlalık yani kar kalıp kalmayacağını görebilir. Bu aşamadan sonra ticari organizasyonu yapıp

yapmayacağına karar verir. Bir diğer fark ise, faiz yapısı itibarı ile maliyet unsurudur, kar maliyet unsuru değildir (Dinler, 2015: 303). Her ne kadar tüketici için tacirin karı maliyet unsuru olsa da tacir için kar bir maliyet unsuru değildir.

Kar, risk taşıyor olmasından dolayı faiz kavramından ayrılmaktadır. Faiz daha önceden belirlenmiş bir getiriye temsil ederken, kar girişim sonucunda ortaya çıkabilecek bir değişiklik arz edebilir. Dolayısıyla faiz getirisi garanti altına alındığı için risk faktörü taşımamaktadır. Kar da belli bir maliyete katlanılırken, faiz gelirinde para gibi üretime koşulmadığı sürece değer yaratmayan ve herhangi bir maliyete katlanılmadan elde edilen haksız bir kazanç söz konusudur. Dolayısıyla kar kavramında bir karşılık verme söz konusu iken, faiz kavramı karşılığı olmayan bir gelir olarak karşımıza çıkmaktadır (Akça, 2014: 2). Her iki ifadeyi salt kavramsal olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Çünkü İslami finansın üzerine kurulu olduğu, sistemin alameti farikası olan temel kavramlardan biriside kar kavramıdır. Bu durum kar kavramına iktisadi bir anlamın yanında politik bir anlamda katmaktadır.

1.4. FAİZ KAVRAMI

Yahudilik, Hristiyanlık, İslam gibi semavi dinlerin yanı sıra büyük halk kitlelerinin inandığı Hinduizm ve Taoizm dünya nüfusunun üçte ikilik kısmının inandığı dinlerdir ve bunların tamamı faizi yasaklar (Chapra, 2018: 115). Faiz sözlükte, para karı, ödünç verilen paraya karşılık zamana bağlı olarak alınan nisbi ücret olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2020: 645). Makine, teçhizat, araç vb. varlığını ödünç veren kimseye, ödünç müddeti sonunda verilen fazlalığa bu malın kirası denir. Fakat, paranın ödünç verilmesi durumunda oluşan fazlalığa faiz denilmektedir. Başka bir ifade ile faiz, tasarruf edenlere bu tasarruflarını ödünç vermeleri karşılığında ödenen bedeldir. Dolayısı ile faiz, para halindeki sermayenin kirasıdır (Dinler, 2015: 295). Faiz, iktisadi literatürde ise iki mana da kullanılmaktadır. Birincisi, bir borç-alacak ilişkisinin sonucu elde edilen fazlalık oranıdır. İkincisi ise, üretim faktörü olarak kullanılan sermayenin gelir oranıdır. Bu iki anlam ekonomik açıdan benzerlik göstermektedirler ve her iki tanımda faiz olarak nitelendirilirler. Faiz oranı ikiye ayrılmaktadır, bunlar reel faiz ve nominal faizdir. Nominal faiz, bankalar gibi finansal yapıların tarafından açıklanan faiz oranıdır. Reel faiz oranı ise enflasyona faktörü göz önünde bulundurularak ifade edilmiş faiz oranıdır ve nominal orandan enflasyon oranının arındırılması ile bulunur.

Tarih boyunca faiz, yasaklanan ve hoş görülme­yen bir eylem olarak ifade edilmiş ve sadece semavi dinler tarafından değil, eski-yeni din, kültür, felsefe ve ideolojilerde meşru bir faaliyet olarak görmemişlerdir (Ustaoğlu ve Bayındır, 2019). Faiz kavramı ile ilgili yasaklar, İslam öncesi dönemden, Hindistan, Babil, Anadolu, Mısır, Antik Yunan, Roma İmparatorluğu ile bütün İbrahimi dinlerde vazedilmiştir ve hatta bir takım yasal sınırlamalara maruz kalmıştır. Özellikle Antik Yunan dönemindeki filozofların faiz karşıtlığı sadece dini saikler ile değil, kent devletinin birliği ve ekonomik olarak otarşik yapının devam ettirilmesinden kaynaklanmaktaydı (Küçük­kalay, 2018: 36-38). Devletlerin ve kurulu düzenlerin bekası için önemli bir tehdit olarak kabul edilmekteydi. Bu sebeple faizi savunan ve taraftarı olanlar sistem tarafından dışlanırlardı.

Semavi dinler açısından, kronolojik olarak ele almak gerekirse, iktisadi konulara en fazla önemi veren din Yahudiliktir. Yahudilikte dünya hayatında elde edilen maddi başarı aynı zamanda dini bir başarıdır. Bu yüzden dindar bir Yahudi maddi konulara özel bir ehemmiyet verir. Zira Yahudi inancına göre, Tanrı ile arasındaki ilişkide belirleyici faktör maddi refah kaynaklarıdır (Ustaoğlu, 2019: 129-130). Ancak bu başarının dinin meşru gördüğü yollardan elde edilmesi gerektiğine ayrıca önem verilmektedir. Tevrat ta faizin haram kılındığı ayetler şu şekildedir:

“Para faizi olsun, zahire faizi olsun yahut ödünç verilen her şeyin faizi olsun, faizle kardeşine ödünç vermeyeceksin. Yabancıya faizle ödünç verebilirsin; fakat kardeşine faizle ödünç vermeyeceksin, ta ki, mülk olarak almak üzere gitmekte olduğun diyarda elini atacağın her şeyde Allah’ın RAB seni mübarek kılsın. Allah’ın RABBE adak adadığın zaman onu ödemekte gecikmeyeceksin; çünkü Allah’ın RAB mutlaka onu senden arayacaktır ve senin için suç olur.” (Tesniye 19-20-21 Bab 23)

Dördüncü yüzyıla kadar yaşadıkları toplumda daha çok tarım ile iştigal eden Yahudi toplumu, dini özgürlüklerini kazandıkları Babiller döneminde iktisadi atılımlar yapmış, tarımdan zanaatkarlığa ve ticarete geçişmişlerdir. Bu dönemde iktisadi hayatta gelişen Yahudiler, zamanla ellerinde biriken sermayeyi faizli borç ilişkilerin de değerlendirmeye başlamışlardır. Bu durum yaşadıkları toplumlarda çeşitli sorunlar yaşamalarına sebebiyet vermiş ve sıklıkla yaşadıkları sürgünler faiz meselesinde duruşlarını derinden etkilemiştir. Sürekli sürgün endişesi ile yaşayan bir toplum haline gelmelerinden ötürü, sermayelerini daha likit kaynaklarda tutmaya sevk etmiş ve faizli sözleşmeler ile para muameleleri başat iktisadi faaliyetleri haline gelmiştir. (Ustaoğlu,

2019: 149-150). Kutsal kitaplarındaki faiz yasağı emri, kendi aralarında yapmış oldukları alışverişleri kapsadığını ve Yahudi olmayanlar ile faizli sözleşmeler yapabilecekleri ve dolayısı ile faizin alınabileceğini caiz kabul etmişlerdir. (Ustaoglu ve Bayındır, 2019; Abdulrahman, 2017: 113-115). Aynı zamanda bir Yahudi din adamı olan Yusuf Balasel'in şu ifadeleri '*Borç alma gereksinimi olan bir Yahudi, Yahudi olmayan birisinden faizli borç alabileceğini de kabul etmektedir. Faizi tamamen kötü bir şey olarak görmemek gerektiğini ve ihtiyacı olanların, ihtiyacını görmek için borç vermeyi motive edici bir durum olarak faiz ele almak gerekmektedir*' (Balasel, 2019: 298) günümüzde bu dinin mensuplarının faize bakış açılarını özetlemektedir. Bu tutum ile faize karşı olan yasaklar esnetilerek bu inanca mensup toplumların zihinlerinde kat-i olan faizin yasağının yumuşamasına katkıda bulunulmuştur.

Bir diğer semavi din olan Hristiyanlık ta ise 325 yılında toplanan İznik Konsülünde faiz açıkça yasaklanır. Ardından V. Yüzyılda Papa Büyük Leo tefeciliği kınanan ve ayıplanan bir gelir olarak addeder. 13. Yüzyıla kadar faize karşı katı ve olumsuz bir tutum sergilemiştir (Demirbaş ve Demirbaş, 2019). Özellikle orta çağın en önemli bilginlerinden olan St. Thomas Aquinas (Akinolu Thomas) ile birlikte farklı bir boyut kazanmış ve faizin yasak oluşuna ilişkin keskin duruşta yumuşamalar meydana gelmiştir. St. Thomas Aquinas, her ne kadar istisnai durumlar haricinde, adalet ve eşitlik prensipleri gereğince, alacaklı kişinin borçludan anaparası haricinde fazladan bir ödeme alamayacağını ifade etse de, borç veren kişinin kazanç kaybı ve borçlu tarafından zarara uğratılması durumlarında alacaklının borçludan ekstra bir bedel talep edebileceğini ve bunun meşru olduğunu belirterek (Sağın ve Bozik, 2019; Küçükcalay, 2018: 47), kilisenin geleneksel duruşunun hilafına hareket etmiştir. Bu dönemden sonra faiz ile ilgili tartışmalar artarak devam etmiştir.

16. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa'daki entelektüel çevreler, Orta Çağ'daki faize ilişkin yasakların, daha fazla yatırım için sermaye oluşumuna ve ticarete engel olarak görüyorlardı. Martin Luther' in öncülüğünde, Hristiyan dünyasının, uzun yıllar önce yaşamış Musa Peygamber'e (a.s.) ait kuralları (Tesniye) takip etme yükümlülüğü olmadığını ifade ederek, eski ahit ve yeni ahit arasındaki normatif birlikteliğin sarsılmasına sebebiyet vermiştir (Cornell, 2017: 39). Luther, bireylerin ekonomik ilişkilerde İsa peygamberin emirlerine uyması gerektiğini savunur (Sağın ve Bozik, 2019). Bu durum Hristiyan-Yahudi şeriatının birbirinden kopmaya başlamasına neden

olmuş ve Kilisenin, kutsal metinlere yaslanan bütüncül bir vizyon sergilemesini engellemiştir.

St. Thomas Aquanis etkisi ile faizde kavramsal olarak ayırım yapılmış ve faiz/fahiş faiz farkının tartışılmaya başlanması ile zamanla *usury* (aşırı faiz, faizin faizi, tefecilik) kelimesi yerine *interest* (faiz) kavramının kullanımı yaygınlaşmıştır (Pıçak, 2012’ den akt. Demirbaş ve Demirbaş, 2019). John Calvin ile devam eden faizin geleneksel bağlamından, farklı bir boyuta taşınası sürecinde, kilisenin karşı olduğu faiz türünün *usury* (aşırı faiz, faizin faizi, tefecilik) olduğu, yatırım amaçlı borçlanmalarda alınan faize izin verildiği ifade etmişlerdir. Yeni çağın yeni faiz teorileri Kilise’nin faiz yasağını kaldırmasında etkili olur. 1545 yılında İngiltere’de VIII. Henry borç faizini yasallaştırır. İlerleyen dönemde birçok Avrupa ülkesinin faiz yasağını kaldırılmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmış ve faiz tümü ile serbest hale gelmiştir (Demirbaş ve Demirbaş, 2019). Aslında İngiltere’deki tutum değişikliği diğer ülkelerdeki zaten güçlü olan sermayedarların önünü açmış ayrıca faizli borç verme işlerinde mesafe alınmasına destek vermiş ve ülke yöneticilerinin daha fazla karşı durmalarına bir engel teşkil etmiştir.

Tarihsel olarak bütün ahlaki ve dini öğretilerde faiz kötü olarak görülmüş ve yasaklanmıştır. Ancak bu yasağı tutarlı bir şekilde günümüze kadar ulaştırabilen tek inanç sistemi İslam’dır (Bayındır ve Şimşek, 2019). Faizin haram olması ile ilgili Kur’an’da yer alan ifadeler çok ağır ve keskindir. İslam dini açık bir şekilde faizi yasaklamış ve ticareti ise serbest bırakmıştır (Aktepe, 2010: 23). Kur’an-ı Kerimde faiz yasakları ile ilgili bazı ayetler şu şekildedir:

“Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların «Alım-satım tıpkı faiz gibidir» demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez.” (Bakara Suresi 275- 276)

“Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tövbe edip vazgeçerseniz,

sermayeniz sizindir ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.” (Bakara Suresi 279)

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (Ali İmran Suresi 130)

Hz. Peygamberin faiz yasağı ile ilgili oldukça fazla hadisi şerifi vardır. Bunların iki tanesi şöyledir:

“Resûlullah (sav), ribâyı / fâizi alan, veren, (sözleşmesini) yazana, şahidine lanet etti ve 'Onlar eşittirler.' dedi.” (Müslim, Musakaat, 106; Tirmizî, Buyu, 2; Nesâî, Ziyet 25; İbn Mâce, Ticârât 58)

“Dikkat edin, cahiliye faizlerinden her faiz iptal edilmiştir! Size mallarınızın aslını almak vardır, bu şekilde ne zulüm eder ne de zulme uğratılırsınız.” (Ebu Davud 3334, Tirmizi 3087, İbni Mace 3055)

Kuran’da faiz kavramı için kullanılan ifade “Riba”dır. Riba sözlükte; artma, çoğalma veya artan olarak dile getirilmiş ve terim anlamı olarak en kapsayıcı ifade olarak borçtan elde edilen gelir şeklinde açıklanmıştır (Bayındır, 2007: 37). Fıkıh terimi olarak riba; tartılarak veya ölçülerek ticareti yapılan piyasada da bulunan standart malların (misli malların) nakdi varlık hükmündeki kıymetli madenler altın, gümüş ve nakit paranın benzer türden miktarını, fazlalık akit ile mübadele etmektir. Herhangi bir sözleşmede muhataplardan birine karşılıksız olarak şart koşulup sağlanan her türlü yarar unsura riba denilmiştir. Bu maddi bir menfaatte olabilir, maddi olmayan bir menfaatte olabilir. Riba genel olarak ikiye ayrılır. a) Ödünç verilen (karz) ve borç ilişkisinden doğan riba; Bu riba türüne cahiliye ribası denilmektedir ve Kur’an-ı Kerimde memnu (yasak) sayılmıştır. Bu yasakla, zamanında ödenmeyen ödünç ve borcun yeniden vadelendirilirken anaparaya eklenen ilave kastedilir. b) Alışveriş sonucu oluşan riba; Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış olan bu riba türü, Fazlalık ve Nesie ribası olarak iki çeşidi vardır:

Riba’l Fadl (Fazlalık Ribası): Bir kimsenin ileri bir tarihte daha yüksek bir değer veya miktarda ödemek şartıyla borç alması ve yahut da bir kimsenin ileri bir vadede ödenmek üzere, bir malı bir menfaat (riba, faiz) mukabili (veresiye olarak) satmasıdır (Abdurrahman, 2017: 133). Aynı türden ölçülerek ve tartılarak alışveriş yapılan malların (rebevi mallar) birbirileriyle değiş tokuşu halinde değerlerden birinin diğerinden fazla olmasıdır. Mesela 12 kg ekmeklik buğdayın, 10 kg tohumluk buğday ile değişimi gibi.

Benzer ürünlerin nakit değerleri ile takası ise alım-satım sayılır ve faiz olarak kabul edilmez. Bu ilkenin hikmeti, mal takasında aldanmayı önlemek ve bu değişimin para değeri üzerinden yapılmasını sağlamaktır.

Riba'l Cahiliye (Nesie Ribası): İslam öncesi cahiliye ve putperestlik dönemi faizidir. Belirli bir zaman ile sınırlandırılmış ve bu zorunlu vakte bağlı bir faiz türüdür. Borca konu bedelin riba denen önceden belirlenmiş olan kira ücreti ve saptanmış bir vadede ödenmesi ile başlayan süreç, alınan borç tutarı şayet vaktinde ödenmeyecek olursa, alacaklı yeni bir vade ile fazladan faiz elde etmek suretiyle vadeyi uzatmış ve ilave bir kazanç elde etmesini ifade etmektedir. (Abdurrahman, 2017: 131). Başka bir ifade ile tanınan ilave süreye karşılık şart konulan fazlalıktır. Aynı türden rebevi ürünlerin birbirileri ile değiş tokuşu durumunda sözleşmeye konu malı taraflardan birinin veresiye alması ribayı doğurur. Aynı ribevi malların nakit olarak değişimi ve türler bir olunca değişimin aynı ölçüde yapılması durumunda faiz meydana gelmez ve ticaret helal kabul edilmiş olur (Döndüren, 2011: 268-269).

Rebevi mallara ilişkin esas teşkil eden kaynak, “Altı Eşya Hadisi” olarak İslam fıkıh kaynaklarında geçen “*Altın ile altın, gümüş ile gümüş, buğday ile buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma, tuz ile tuz misli misline birbirine eşit olarak peşin satılırlar. Ama bu malların cinsleri değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın*” (Müslim, Müsâkat, 81) hadisidir.

2. İSLAM FİNANSIN TEMEL İLKELERİ

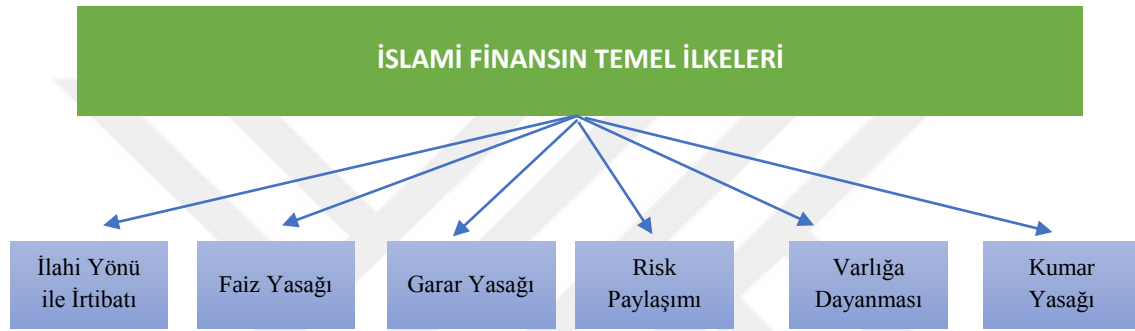
İslami finans, Gazali den başlayarak 12. yüzyılda derli toplu ifadeler ortaya çıkmaya başlamış ve 14. yüzyılda İbn Haldun ile daha kurumsal bir kimliğe bürünmüştür (Chapra, 2018: 83-86; Karadavi, 2018: 57-67). Yüzyıllar boyunca ticaret yollarının büyük bir kısmına hüküm sürmüş olan İslam, kültür ve medeniyeti açısından bütünlük ve birlikteliğini modern çağa taşıyamamıştır. İslam tarihindeki kopukluklardan dolayı kadim bir ekonomi söylemine sahip olmasına rağmen kendini yeteri kadar ifade etmeyi başaramamıştır.

İslam, emir ve yasakları ile insanların sadece bu dünyalarını değil ölümden sonra da bir hayat olduğunu vaaz eden ve bu iki dünyayı kapsayan bir dindir. Bu dine inanmış bir birey için, ibadet hükümleri, iktisadi hayattaki hükümleri veya diğer hükümleri bir bütünün parçaları gibidir ve birbirinden ayrılamazlar (Aktepe, 2010: 23). İslami Finans, inanç eksenli bir yapıya sahip olması sebebi ile dayanaklarını kutsal kitabı Kur'an-ı

Kerim ve Hz. Muhammed' in (s.a.v) hadislerine dayandırmaktadır. Bir yandan insanı çalışıp kazanmaya teşvik ederken diğer yandan da hırslarını dizginlemesini sağlayacak prensiplere sahiptir. Bu yapısı ile konvansiyonel iktisattan ayrılan İslami Finans, ahlaki temeller üzerinde bireyin hem bu dünyasının imarını amaçlar hem de insanın çıkarını bu dünyanın sınırlarını aşarak, asıl çıkarın ölümden sonrasına uzanan bir sürecin parçası olduğu gerçeğine çevirerek, ona ulvi bir amaç ve boyut kazandırır.

Temel dayanakları ve vaatleri ile İslami Finans kendine has ilkelere sahiptir. Bu ilkeler şöyle ifade edilebilir (Canbaz, 2020: 37);

Şekil. 1: İslami Finansın Temel İlkeleri

Kaynak: Canbaz, 2020' den esinlenerek yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu temel ilkeler bir sistem olarak İslami finansın temel karakteristik özelliğininim yapı taşlarıdır. Bu ilkelerin inşası ve ayakta tutulması ile alternatif bir sistemden veya söylemden bahsetmek mümkündür. Bu sebeple bu ilkelerden ödün vermeden ürün ve hizmet geliştirilmesi İslami finansın geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır.

2.1. İLAHİ YÖNÜ İLE İRTİBATI

İslam düşüncesinin yoğunlaştığı konu Allah'tır. Zatı itibarı ile yaratan olarak yarattıkları ile bağlantısı açısından, onu yoktan var eden olarak insanla ve insanın da yaratan ile ilgisi bakımından Allah, insana mesajını ve insandan beklediği ödevleri Kur'an-ı Kerimde iletmiştir. Bu mesaj ve ödevleri Hz. Peygamber (s.a.v.) aracılığı ile temellendirmiş ve İslam inancının çağrısını oluşturmuştur (El-Behiy, 1992: 39-40). İslam'a göre inanç ile ekonomi arasında olumlu bir irtibat vardır. İslam inancının bireyin ruh, beden ve yaşantısı üzerinde büyük etkileri vardır. İnanç, harekete geçirici ve ahlaki değerleri gözetleyen bir motivasyon kaynağıdır. İnsanın kötülük yapmasını engeller ve ayrıca fedakârlıkları karşısında üzüntü duymamasını, Allah'ın emir ve yasaklarını uygularken, gönül huzuru ve tatmin duygusunu kazanmasını sağlar

(Karadavi, 2018: 57-67). Hayatı bir bütün olarak ele alan bir inanç sistemi olarak İslam, kuşatıcı ve kapsayıcı olarak, insanın hareket ve davranışlarını kendisine gönderilen ilahi mesaja paralel olarak şekillendirmesini ister. Finasta bu bütünün bir parçasıdır.

İslami Finans, etik (moral) temelli, kendine has ahlaki sistem ile toplumdaki tüm iktisadi ilişkileri kontrol eden bir değer sistemine sahiptir. İslam iktisadı, şahsına münhasır bir varlığı ve epistemolojik kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in yaşantısı ile ete kemiğe bürünen ekonomik değerler sistemi olan, uygulanabilir, ahlaki bir temele dayanan, ekonomik ve finansal hareket kuralları olan bir dünya düzeni amaçlamaktadır (Asutay, 2007: 3-4). İslami Finasta ahlak ve dinin ekonomik düzene tamamen egemen olduğu ilahi bir yön vardır (Karakoç, 2013: 45-48). Bu ilahi yön aynı zamanda yapılan her türlü üretim ve gayretin temel amacının ne olduğunu ve neyi kazanmak için yapıldığının cevabını da oluşturmaktadır. Bu amaç dünyadaki geçimini temin etmeyi de içinde barındırsa da, ila nihayet gaye tamamen Allah rızasını kazanmak olmalıdır.

Bu ilahi yönünü ifade ederken üzerinde durulması gereken önemli kavramlar helal ve haram kavramlarıdır. Dini bir kavram olarak helal, Allah'ın izin verdiği, hakkında nehyedici ve önleyici bir normun bulunmadığı davranış ve onun dini hükmünü ifade eder. Haram ise bunun tam tersini yani, memnu (yasak) kabul edilen, hakkında önleyici, kabul edilmeyen ve kısıtlama bulunan davranışı ve onun dini hükmünü ifade eder (Bardakoğlu vd., 1999). Helaller ve haramlar Müslümanlara ahlaki bir perspektif çizerek, dünya hayatında nasıl yol almaları gerektiğini formüle eder. Esasında İslami inanç sistemi, olağan iktisadi ve finansal kararların yapıldığı, değer yargılarını ve etik normları içeren bir İslam ekonomisi strüktürü vadeder (Asutay, 2007: 10). Bu değer yargıları birtakım ilkeler çerçevesinde hareket etmeyi zorunlu kılar. Bu ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Adaletli Davranma ilkesi: İslam adaletin tesisine ayrı önem veren bir inanç sistemidir. İslam insanı, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak kabul etmekte, dolayısı ile yapıp ettikleri ile bu göreve layık hareket etmesi gerektiğini emretmektedir. Adalet kavramı, bu anlamda bir inanç sistemi olarak İslam'ın insanlara dokunan en önemli yüzüdür. İslami finans, sadece insanlar arasında adaleti tesis edilmesi ile mükellef değil, aynı zamanda tabiatı da düşünmesi ve insan dışındaki bütün yaratılmışların hakkını gözeterek hareket etmelidir. Kur'an-ı Kerimde farklı biçimleri ile 28 ayette adaletten bahsetmektedir. Bu ayetlerden bazıları şu şekildedir;

Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir (Maide Suresi 8).

Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür (Nisa Suresi 58).

Dürüstlük ve Doğruluk ilkesi: Bir Müslümanın en temel vasıflarından biri olarak kabul edilen bu ilke, Kur'an-ı Kerim de ve Hz. Peygamberin birçok hadisinde bahsedilmiş ve övülmüştür. Hatta Müslüman tacirlerin bu ilkeye sadakat göstererek yapmış oldukları ticaret ile birçok gayrimüslimin, kendilerinden etkilenerek, İslam dinini tercihine vesile olduğu da bilinmektedir. Konu ile ilgili birkaç ayet şu şekildedir;

Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir (İsra Suresi 35)

O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir (Hud Suresi 112)

Neceş İlkesi: Bir ürünü alma iradesi olmadığı halde alacakmış gibi davranarak malın fiyatının yükselmesine neden olan yapay müdahaleler ve satış bedelindeki gerçekte var olmayan fiyat artışlarını ifade etmektedir. İslâmi kaynaklarda net ve kesin bir şekilde yasaklanmıştır. (Canbaz, 2020: 43). Neces ile ilgili hadisler şu şekildedir;

“Müşteri kızıştırmayınız” (Buhari Büyü, 58; Ebu Davud Büyü, 44; Tirmizi Büyü, 65)

“Neces yapan (müşteri kızıştıran) faiz alan gibi lanetlidir” (İbni Hacer)

2.2. FAİZ YASAĞI

İslami Finansın en göze çarpan ilkesi faiz yasağıdır. Müslümanlar arasında tüm fıkıh mezheplerinde herhangi bir görüş farklılığı olmaksızın, faiz büyük günah olarak kabul edilir. Konu ile ilgili son kesin yasaklama hicretin onuncu yılında, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından iki hafta öncedir (Eyup, 2017: 47). Zira Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bu durum kesin ve net bir şekilde belirtilmiştir. İslami finansın kitlesel boyut kazanmasında ve modern anlamda hayata geçirilmesindeki motive edici ana unsur bu ilkedir. Konvansiyonel finansın ana omurgasını nasıl faiz oluşturuyorsa,

İslami finansında ana omurgasını da faiz yasağı teşkil etmektedir. Faiz yasağı sadece İslam dinin emrettiği bir yasak değil, diğer semavi dinlerin şeriatlarında da olan bir kuraldır.

İslam servetin etkisiz ve durağan bırakılmamasını, ekonomiye kazandırılmasını isteyerek faize sebebiyet verecek oluşumların meydana gelmesini engelleyici birtakım önlemler almıştır. İslam “emeği” temel üretim faktörü olarak kabul etmiş ve sermayenin herhangi bir kayıp ve rizikoya girmeden bir faktör olarak kazanç aracı olması önlenmiştir. Çünkü paradan para kazanmak, sermaye ve servetin giderek belli bir zümrenin elinde toplanmasına, önemli bir güç olduğundan dolayı insanları istediği gibi yönlendirmesine sebebiyet verecektir. İslam’ın yerleştirmeye çalıştığı temel ahlaki anlayış, emek ve sermayenin birbirilerine muhtaç olması ve bir bütünün parçaları olması fikridir. Bu faktörler birlikte ekonomik faaliyetlere yönelmesi, kar ve zararı birlikte katlanması önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Bardakoğlu vd., 1999). Bu durum aynı zamanda toplumda dayanışmayı da destekleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Zira, İslam toplumsal bir dindir ve insanların birbirileri ile ilişki içinde olmalarını, yardımlaşma ve dayanışma duyguları ile hareket etmesi gerektiğini salık vermektedir.

İslam da faiz yasağına sadece maddi veya parasal unsurlar girmez. Örneğin, bir kişi faizsiz bir borç alsa ve bunun karşılığında borcu verene bir hediye verse, arabası ile evine kadar bıraksa veya birlikte bir yemek yemeği teklif etse bu *riba* olarak kabul edilir ve yasaklanan bir davranıştır (Alrifai, 2017: 152). Başka bir ifade ile, borçlu ve alacaklı arasındaki, alacaklı lehine her türlü menfaat faiz hükmünde değerlendirilir. Bu bakış açısı, İslam’ın faiz ile ilgili yasaklarındaki karakteristik yapısını ortaya koymaktadır.

İslam da faiz yasağının boyutu, zaman zaman çok yüksek faizin yasak olduğu veya modern bankalardaki faiz oranının fahiş olmadığı ve sömürü amaçlı olmadığı için yasaklanan faiz/riba kapsamına girmeyeceği gibi bakış açılarının ötesindedir. Zira Kur’an-ı Kerim açık bir şekilde gerek ödünç/kredi işlemleri ve gerekse ticari sözleşmeler neticesindeki yapılacak herhangi bir fazlalığın riba/faiz olacağı ortaya koymaktadır. Allah Teala “*Eğer tövbe ederseniz. Anaparanız sizindir (Bakara 279)*” buyurmaktadır. İnananlardan anaparalarına ilave bir getiri almayarak faizi terk etmelerini istemektedir. Dolayısı ile faiz oranına bakılmaksızın, borç miktarına yapılan herhangi bir ilave bu yasak kapsamındadır (Eyup, 2017: 46-52). İslam sömürüye karşıdır, imkansızlıklar içinde olana yardım etmek ve onların sosyoekonomik durumlarını geliştirmek İslam’ın murat ettiği amaçlarından olsa da, faizin

yasaklanmasının hikmetinin sadece bununla sınırlı gerekçeye dayandırmak İslam'daki adalet kavramı açısından haksız yere kısıtlama yapar (Chapra, 2017: 163). Aslında tarih boyunca bütün semavi dinlerin mensupları benzer bir zihinsel serüven yaşamışlardır. Faiz kavramını incelediğimiz bölümde de izah edildiği gibi, Hristiyan ve Yahudilerin faiz yasağını delmelerindeki süreç hemen hemen aynı saikler ile gerçekleşmiştir. İslam'daki faize ilişkin tartışmaların buna benzeyen bir süreç içerdiğini ifade etmek gerekir. Ancak, Sünni İslami ana akımın keskin ve sert duruşundan dolayı, faiz yasağı ile ilgili İslami duruşun genel olarak bozulmadan devam etmesini sağlamıştır.

Ticaret, faizden farklıdır. Çünkü ticarette riziko kime aitse kazançta o kişiye aittir. Ticaret eksenli bakış açısı karın veya zararın olduğu ve sermayeye kesin bir kazancın vaat edilmediği bir sistemi ifade etmektedir (Karagülle, 1993: 12). İslami Finansın için önemli bir zemin teşkil eden bu ilke, Katılım bankacılığı ile konvansiyonel faizli bankacılığın ayrıştığı en önemli ilkedir. Zira Katılım bankacılığı “*Allah ticareti helal, faizi haram kılmıştır (Bakara Suresi 275)*” ayeti çerçevesinde, bütün faaliyetlerini ticaret ekseninde devam ettirmektedir. Bu ilke çerçevesinde katılım bankacılığı zihin yapısı oluşturulmuş ve işler hale gelmiştir.

2.3. GARAR YASAĞI

Garar terimi sözlükte, “tehlike, risk, kişinin bilmeden canını veya malını tehlikeye sokması” gibi anlamlara gelir. İslam hukuku ıstılahında ise, Garar’ın temel özelliği sonu bilinmeyen (mestûrû'l-âkıbe) olarak açıklanmıştır (Dönmez, 1996: 366). Ticari bir ilişkide, sözleşme konusunun oluşmasında müphem bir durumun oluşması, izaha muhtaç durumların gerektiği gibi izah edilmemesi, sonucunun kapalı olması ve taraflar arasında hakkedilmeyen kazanca yol açacak ölçüde belirsizlik taşımasını ifade eder (Bardakoğlu vd., 1999). Esasında ticari hayatta geleceğe yönelik olarak birtakım riskler veya belirsizlikler hep varolagelmıştır. Zira gaybı yalnızca Allah bilir. Ancak Garar ile ifade edilmek istenen, aşırı derecede birtakım bilinmezliklerin var olmasıdır. Yoksa İslâm ticarette risk paylaşımı esasına göre faaliyette bulunarak risk almayı önermiş, hiçbir risk olmadan elde edilen faizli kazancı haram olduğunu emretmiştir (Canbaz, 2020: 39). Bir konuda taraflardan en az birisinin diğer taraflardan fazla bilgiye sahip olması durumuna ise asimetrik bilgi denilmektedir. Asimetrik bilgi ile ticaret yapılması da bu kapsamda değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Dolayısı ile herhangi bir ticari sözleşmede akdin konusu, malın ne olduğu veya muhtevası, bedelinin ne olacağı, vade süresi, teslim tarihi gibi konulardaki bilgi noksanlığını veya tarafların eşit

bilgiye sahip olamaması, bir haksızlığa ve anlaşmazlığa sebebiyet verir ki, bu durum İslam'ın istemediği bir durumdur.

Garar, yeterli ve gerekli bilginin verilmediği durumlarda veya sözleşme için önemli bir bilginin, tarafların zarar görmesine yol açacak şekilde yanlış, kusurlu ve yetersiz olması halinde de ortaya çıkar. Aldatma, hile, dolandırıcılık ve gerekli bir bilgiyi kasıtlı olarak gizlemekte garardır (Eyup, 2017: 83). Bu yasakla asıl hedeflenen, her türlü ticari faaliyette, taraflar arası uzlaşmayı, aldatılmaya, şeffaflık ve ahlaki erdemlere uygun hareket etme, tarafların hesaplanmamış bir zarar ve kayıp ile karşı karşıya kalmamasına engel olmaktır. Garar ilkesi ile tarafların hakları korunmak istenmektedir. İslam'ın her türlü ticari ilişkiye ilişkin olarak, konunun ehemmiyet ve önemine binaen belirtmiş olduğu ayetler aşağıda görmek mümkündür.

Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere (idarecilere veya mahkeme hakimlerine) vermeyin (Bakara 188)

Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmassın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirsiniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir. (Bakara 282)

Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir (Nisa 29)

2.4. RİSK PAYLAŞIMI

Her türlü ticari teşebbüs veya yatırımda risk faktörü bulunur. Türkçede, zarar, kayıp tehlikesi, ihtimali olarak tanımlanan (Doğan, 2020: 1937) risk kavramı, kazancın gerçekleşme ihtimali, bir başka ifade ile belirsizliğin nesnel ölçüsüdür. Ayrıca arzu edilen ve planlanan kazançtan sapmadır (Saraç, 2012: 157). İslami finans ile konvansiyonel sistemin belirgin bir şekilde ayrıştığı bir diğer ilke risk paylaşımı ilkesidir. İslam, sermayenin tek başına üretim girdisi olarak herhangi bir risk üslenmeksizin garanti kazanç sağlamasını yasaklamıştır. Ticaret eksenli bir finansal ekosisteme sahip olan İslami Finans, temelinde ortaklık ve ticaret olan, riskin paylaşımında bu eksenle olması gerektiğini ifade etmektedir.

Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma usullerinde risk paylaşımı esasına göre hareket ederler. Fon toplarken, katılma hesaplarının oluşturduğu fon havuzlarından kullanılacak finansmanlar için hakkaniyete uygun bir risk paylaşımı yapılır ve bu paylaşım oranı olarak ifade edilmektedir. Özellikle fon kullandırma yöntemlerinden mudarebe finansmanında riskin, gerek sermayedar olan banka/mudarib ve gerekse emeğini ortaya koyan amil arasında paylaştırılması bu esasa göredir.

2.5. VARLIĞA DAYANMASI

İslami finansın karakteristik özelliği gerçek işlemlerden ve reel ekonomiden besleniyor olmasıdır. Katılım bankaları fon kullandırma yöntemleri olsun, sukuk gibi para piyasası ürünleri olsun veya mudilerine kar-zarar esasına göre kâr payı dağıttığı katılıma hesapları olsun bütün iş ve işlemleri gerçek bir ticarete, varlık alım satımına dayanmaktadır.

İslami finansmanın konvansiyonel finans ile arasındaki fon kullandırımındaki en belirgin farklarından biri de fonlamanın gerçekten alınıp, satılan bir ürün ve hizmet üzerinden yapılması şartıdır. Varlığa dayalı olmasına bir diğer örnek ise Kira Sertifikaları yani Sukuk'tur. Kira sertifikaları ihraç edilirken, dayanak varlık olarak ifade edilen, gerçek bir varlığa ve o varlık üzerinden elde edilecek gelire endekslenerek ihraç edilmektedir. Yatırımcı için, kira sertifikası dayanak varlıktaki sahipliği ifade eder ve varlığın sahibine isabet eden kira miktarını gelir olarak sahibine sağlar. (Eyup, 2017: 413; Khan, 2018: 330). Varlığa dayanma ilkesinin sadece gayrimenkul bir varlık olarak algılamamak gerekmektedir. Bu varlık menkul bir varlıkta olabilir ve bu durumun bu ilkeyi zedeleyen bir tarafı yoktur.

2.6. KUMAR YASAĞI

Meysir ve kumar Arapçada eşanlamlıdır ve birbirlerinin yerine kullanılır. Meysir, kolaylıkla veya tesadüfi olarak ulaşılabilen servet anlamına gelmektedir. Kumar ise, şans oyunları veya taraflardan birisinin kazancının diğerinin kaybetmesi karşılığında olmasıdır (Eyup, 2017: 67). Kur'an-ı Kerimde şans ve kumar oyunlarının yasaklandığı ayette “meysir” ifadesi kullanılarak şöyle ifade edilmiştir:

Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi? (Maide Suresi 90-91)

Kumar yasağının, salt olarak ibadet çerçevesinde değil de, İslami Finansın ilkelerinden birisi olarak da ele alınmasını daha iyi anlamak için, modern finansal dünyadaki forex kaldıraçlı işlemler, kripto para işlemleri, açığa satış işlemlerini hatırlatmak yerinde olacaktır. Ancak bu ürünler tez konumuz ile ilgisi olmadığından detaya girilmeyecek olup, sadece bilgi amaçlı ifade edilmiştir.

3. İSLAMİ FİNANS GELİŞİMİ VE UYGULAMALARI

3.1. İSLAMİ FİNANSIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sanayi devrimi ile dünya, tüketim tarzı, üretim tarzı ve modern hayat anlayışıyla yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönem, İslam dünyasını çevreleyene kadar Müslümanlar kendi geleneksel anlayışları ile yabancı kültürlerin etkisinin sınırlı kaldığı bir yaşam sürmüşlerdir. Özellikle 17. yüzyıldaki İslam medeniyetinin üç büyük temsilcisi Osmanlı, İran ve Babürler Müslüman zihinlerdeki üretim ve tüketim yapısının değişimini çağa uygun bir şekilde yönetememişlerdir. 16-17. yüzyılda başlayan merkantilist ekonomik bakış açısı, Avrupa'yı bilim, teknoloji ve ticarete ileriye götürürken, Müslüman devletler, tarım, sanayi ve ticareti geliştirmeye ve modernleştirmeye yeterince ilgi göstermemişlerdir (Islahi, 2019: 81-83). Tarımsal faaliyetler geleneksel ve ilkel düzeyde kalmış, üretimi arttırıcı ve maliyet düşürücü yeni üretim yöntemleri geliştirilemediğinden, Avrupa'dan ithal edilen ürünlerle rekabet edilemez hale gelmiştir. İslam devletlerindeki iktisadi gerileme, Avrupa Devletleri için endüstriyel üretim ve gelişme ile sonuçlanmış, teknolojik gelişmeler ve yeni ticaret yollarının bulunması ile tarihsel üstünlük Batı medeniyetinden yana kırılmaya başlamıştır.

21. yüzyıla gelindiğinde Avrupa ülkeleri dünya ekonomik sisteminin temel dinamiği haline gelmişlerdir. Kuşkusuz bunun birçok nedeni vardır. Ancak bankacılık ve finans dünyasındaki gelişimin buradaki rolü çok büyüktür. Modern dünyanın üzerinde temellendiği ve son elli yılın temel karakteristik özelliği olan finans yönetimi ve finans ihtiyacının yönetimi, Müslüman zihinleri de çareler bulmaya itmiştir. Müslümanların otantik ve fundamental kökenlerinden güç alarak yeni bir İslami Finans düşüncesi inşa etme çabaları 1900’lü yıllarda başlamıştır. Özellikle 1899-1905 yılları arasında Mısır Müftüsü olarak görev yapan Muhammed Abduh’ un faiz ve kredi meselesine ilişkin modern mülahazaları, Müslüman entelektüel çevrelere, çağın ruhunu yakalanması için yeni ufuklar vermiştir (Khalil ve Thomas, 2017). Abduh ve bu düşünceleri devam ettiren öğrencisi Reşid Rıza’ nın faiz ve kredi ile ilgili görüşleri çok sert eleştire ve tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bu düşünceler, daha önce tartışılmaz ve yasak alan olarak görülen bankacılık ve finans alanının modern teknikler ile nasıl İslami hale getirilebileceğinin zihinsel altyapısının oluşmasına öncülük etmiştir.

3.2. DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı döneminde tüccarlara kar ortaklığı için verilen sermaye desteği, ihtiyaç sahiplerine karşılıksız borç veya emek- sermaye ortaklığına dayalı finansal ihtiyaçların giderildiği bir faizsiz bankacılık uygulaması olan para vakıfları, İslami Finansın ilk örneklerindendir. Para vakıfları Fatih Sultan Mehmet döneminde uygulamaya başlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar faaliyetlerine devam etmiştir (Kurt, 2005: 254). Para Vakıfları, Osmanlı döneminde birçok fıkhi tartışmaya sebebiyet vermiş olsa da 450-460 yıl boyunca Anadolu’dan Rumeli’ye kadar bütün imparatorluk sathında aktif olarak faaliyette bulunmuştur.

I. Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla kurulmaya başlayan İslam ülkeleri, yirminci yüzyıl ortalarından itibaren sanayileşme ve kalkınma faaliyetleri içine girmeye başlamışlardır. İslami Finansın çağdaş metotlarla hayata geçirilmesinde, yeni dünya düzenini tanıma ve ona alternatifler oluşturma gayretine giriş için zihinsel özgüven 1950’ li yıllarda kendi göstermeye başlamıştır. Mısır’da 1963 yılında yerel olarak kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası, Ahmad El-Naccar tarafından kurulmuştur. İslami banka olmaktan daha çok bir sosyal organizasyon olarak ifade edilen kuruluş, faaliyetlerine dört yıl devam edebilmiştir. Mısır Arap Cumhuriyeti genelinden daha ziyade kırsalda yaşayan nüfusun ticari ve zirai faaliyetleri sonucu ortaya çıkan gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkarılan bu sistem, taşra

bankacılık prensipleri ile tasarruf bankaları organizasyon prensiplerinin bir kombinasyonu biçiminde hacim olarak çok küçük sayılabilecek şekilde faaliyet gerçekleştirmiştir. (Eskici, 2007: 15). Naccar, bu girişimle hem köylülere tasarruf bilincini aşılamış ve tasarrufları miktarınca sermaye aktarımı yaparak modern sermaye aktarımını gerçekleştirmiştir. Bu hacmi küçük hareketin, İslam ülkeleri üzerindeki etkisi son derece büyük olmuş ve bu günkü katılım bankalarının temellerinin atılmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca Malezya’da, Müslümanların hac görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmak ve tasarruflarını toplamak için 1969’ da Tabung Haji (Muslim Pilgrim Savings Corporation) olarak bilinen Hacılar Yönetimi ve Fon kurulu kurulmuştur.

1969 yılında gelindiğinde Müslüman ülkeler bir araya gelerek İslam Konferansı Teşkilatını kurmuştur. İslâm ülkeleri arasında her alanda iş birliği temin etmek için 1974 yılında, İslam inancındaki “ümme” düşüncesinin bir tezahürü olarak, Müslümanların birliği kavramı ve bu düşüncelerin bir gereği olarak İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Ardından üye ülkelerin gerekli katkıları sağlaması ile 1975 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Bu banka uluslararası düzeydeki ilk faizsiz bankadır. İslam Kalkınma Bankasının faaliyetlerine başladığı aynı yıl Dubai İslam Bankası kurulmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri’nde kurulan Dubai İslam Bankası faizsiz bankacılık alanında kurulan ilk tam teşekküllü kuruluştur. Ardından 1977’de Sudan Faysal İslam Bankası, Mısır Faysal İslam Bankası ve Kuveyt Finance House, 1978’de Ürdün Yatırım ve İslam Bankası ve son olarak 1979’da Bahreyn İslam Bankası kurulmuştur. İslam ülkelerinin haricinde Avrupa da 1978 yılında Lüksemburg’da Danimarka Uluslararası İslam Bankası kurulan ilk İslami Bankadır. Avrupa’da yaşayan Müslümanlara hizmet vermek ve kurulacak olan diğer İslami bankalara acente işlevini yerine getirmek amacı ile kurulan Danimarka Uluslararası İslam Bankası faaliyetlerine 1983 yılında başlamıştır (Neccar ve Zerka, 2011; Abdurrahman, 2017: 197). Bu kurumlarının açılması bir başlangıç olmuş ve başta İslam ülkeleri olmak üzere bütün dünyada bu kurumların benzerleri kurulmaya devam etmiştir.

Kâr amacı gütmeyen bu kuruluş olan ve faizsiz bankacılığın standartlarını belirleme amacıyla 1991 yılında İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) adında uluslararası bir enstitü kurulmuştur. Bu enstitü, İslami finansın birçok alanında standartlar yayınlayan önemli bir kuruluştur. Özellikle son yirmi yılda faizsiz bankacılıkta kullanılan mevcut ürünlerin yanında, İslami kurallara

uygun şekilde ürün geliştirme ve modern anlamda yeni ürün gamının gelişmesine katkı sağlamaya devam etmektedir. Malezya’da 2002 yılında İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) faizsiz bankacılığı denetleme amacıyla kurulmuştur. IFSB, İslami finans kuruluşların denetleme ve düzenleme ihtiyaçlarına cevap vermektedir. İslami finansın hacminin artması ve ekonomideki değerinin gelişmesi ile birlikte 2006 yılında ilk İslami Yatırım Bankası kurulmuştur. Son dönemde, İslami finans ve faizsiz ekonominin gelişmesi yalnız İslam ülkeleri ile sınırlı kalmamıştır. Neredeyse yeryüzünün bütün coğrafyasına yayılmayı başarmış ve bu büyümeyi her geçen gün arttırarak devam ettirmektedir (Ödeş, 2020: 9). İslami Finans sektörü küresel çapta büyümeye devam ederek, 2017 yılında 2.1 Trilyon USD, 2018 yılında 2,19 Trilyon USD ve 2019 yılında ise 2,2 trilyon USD ye ulaşmıştır (Thomson Reuters, 2020: 2; IFSB, 2019: 1) Bugün İslami finans gelişmeye devam etmekte ve geliştirdiği ürün ve hizmetler ile her geçen gün küresel sistemdeki yerini sağlamlaştırmaktadır.

3.3. TÜRKİYE’DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye 1975 yılında uluslararası ilk İslami Finans kurumu olan İslam Kalkınma Bankası’nın kurucu üyelerindendir. Bundan önce hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte, 1913 yılında Adapazarı’nda bir grup girişimci tarafından kurulan Adapazarı İslam Ticaret Bankası ülkemizdeki özel sektör tarafından İslami bankacılık adına yapılan ilk girişimdir. Sonraki yıllarda Türk Ticaret Bankası olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kısa süre devam eden bu girişimin ardından, kamu eliyle faizsiz finans alanında yapılan ilk kurumsal adım olarak Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) gösterilebilir. Kâr ortaklığı esaslı sermaye finansmanı, yatırım ve kalkınma bankacılığının gerektirdiği tüm faaliyetleri yürütmek üzere bir kalkınma ve yatırım bankası olarak 1975 yılında Kanun Hükmünde Kararname ile DESİYAB kurulmuştur. Ülkenin kalkınmasının en önemli ihtiyacı olan sermaye ve özellikle döviz ihtiyacının olduğu bir dönemde DESİYAB, özellikle yurt dışında çalışmış ve yurt dışında kazanç sağlamaya devam eden vatandaşların tasarruflarını kâr/zarar ortaklığı prensibine göre değerlendirerek ülke ekonomisine kazandırmayı hedeflemiştir. Bu tasarrufların sermaye kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirip, yurt içinde hızlı bir şekilde sanayileşmeyi desteklenmesi amaçlanmıştır. Ancak, faizsiz bankacılık alanında faaliyette bulunamadan 1978 yılında konvansiyonel bankacılık alanına geçme kararı almış ve ilk amacı hayata geçirememiştir. DESİYAB, kuruluş, örgütlenme ve çalışma yapısı itibarıyla 1983 yılında faaliyetlerine başlayan

Özel Finans Kurumları için hedefler açısından örnek teşkil etmiştir (Altundal ve Ertuğrul, 2018). Cumhuriyet dönemi içerisinde 1980’li yıllara kadar İslami finansla ilişkin uygulama geliştirilememiştir.

1985 yılına gelindiğinde ise dönemin başbakanı Turgut Özal hem sermaye piyasalarını geliştirmek hem de yeni yatırımların finansmanını sağlayabilmek amacıyla, yastık altı tasarrufların da toplanabileceği “Özel Finans Kurumlarını” hayata geçirmiştir. Ülke açısından bir sıçrama ve yenilenme dönemi olarak geçen bu dönemde, ihracat ve ithalata ilişkin gelişmeler ve finans sektörünün gelişimini sağlayan gelişmeler olmuştur.

Ülkemizde faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olarak Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. 1985 yılında ilk faaliyete başlayan kurumlardır. Bu şirketlere ilaveten Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1989 yılında, Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında, İhlas Finans Kurumu A.Ş. 1995 yılında ve Asya Finans Kurumu A.Ş. 1996 yılında kuruluşları izlemiştir. İhlâs Finans Kurumu A.Ş., ülkemizdeki 2001 yılında yaşanan finansal ekonomik kriz neticesinde iflas etmiştir. Unvan değiştirme kararı alan Faisal Finans Kurumu yoluna Family Finans olarak devam etmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Family Finans Kurumu ve Anadolu Finans Kurumu birleşerek kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu 2005 yılında alınan bir karar ile Özel Finans Kurumlarının bankacılık kanununa tabi kılmıştır. Özel Finans Kurumlarının adı 5411 sayılı bankacılık kanunu ile Katılım Bankaları olarak değiştirilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 22.07.2016 tarihli kararı ile Asya Katılım Bankasının, faaliyetlerine son verilmiştir.

Katılım bankacılığı 2015 yılından itibaren, kamunun sektörüne girmesi ile hızla pazar payını arttırmıştır. Bu ivme ile Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin 2025 strateji belgesinde katılım bankacılığı Türkiye pazar payının %15’ e çıkarılması hedeflenmektedir.

Kavramsal olarak Katılım Bankacılığı, uluslararası literatürde benzeri olmayan ve ülkemize has bir kavramdır. İlk olarak Albaraka Türk Katılım Bankası tarafından yayınlanan Bereket Dergisinde kapak yazısı olarak “Bankacılıkta yeni bir boyut: Katılım Bankacılığı” başlıklı bir yazı ile Temel Hazıroğlu ve Mehmet Emin Özcan tarafından geliştirilmiştir (Hazıroğlu, 2019: 33). Kamu ve özel sermayeli olarak katılım bankacılığı sektöründe 6 katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özel sermaye

girişimi olanlar, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası ve kamu sermayeli olanlar ise Ziraat Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Emlak Katılım Bankası'dır. Kuveyt Türk Katılım Bankası özel sermayeli olarak değerlendirilse de bu bankada Vakıflar Genel Müdürlüğünün % 18.72 oranında ortaklığı vardır.

Katılım Bankalarının Mayıs 2020 itibarı ile ülkemizde bankacılık sektöründeki pazar payları Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılım Bankacılığı Sektörü Aktif Büyüklükleri

	2020 Yılı	2021/Mayıs
TOPLANAN FONDA	9,30%	9,60%
KULLANDIRILAN FONDA	6,50%	6,80%
TOPLAM AKTİFTE	7,20%	7,50%
ÖZ VARLIKTA	4,60%	5,10%
NET KÂRDA	5%	6,30%

Kaynak: TKBB Sektör Mukayese Raporu

Sektördeki gelişimin hızla devam etmekte ve katılım bankaları aktif büyüklüklerini arttırmaktadırlar. Halihazırda Türkiye de faaliyet gösteren konvansiyonel ve katılım bankaların aktif büyüklükleri bakımından sıralandığında ilk on banka içine bir katılım bankası girmeyi başarmıştır. Böylelikle katılım bankalarının finansal piyasalardaki etkinliği ve önemi de artmıştır.

4. İSLAMİ FİNANSIN TASARRUF VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

4.1. FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

İslami finansın kuruluş gayelerinden biriside, tasarruflarını konvansiyonel sistemde değerlendirmek istemeyen faize duyarlı kesimlere, İslam dinin uygun gördüğü yöntemler ile ürün ve hizmet sunmaktır. Her banka gibi Katılım Bankaları da asgari bir sermaye ile kurulurlar. Ancak bu sermayeleri ile müşterilerine fon kullandırım için yeterli bir kaynak teşkil etmez ve tasarruf sahiplerinden fon toplama ihtiyaçları vardır. Katılım Bankaları, Kar ve Zarar Katılma Hesapları, Özel Cari Hesaplar ve Yatırım Hesapları biçiminde üç ana hesapla fon toplarlar. Bu hesaplar Türk Lirası ve döviz şeklinde olduğu gibi Kıymetli Maden hesapları olarak da müşterilerinin hizmetine sunulabilmektedir.

4.1.1. Özel Cari Hesaplar

Özel Cari Hesaplar, gerçek ve tüzel müşterileri için istenildiği zaman açılan ve herhangi bir zamanda kısmen veya tamamen para çekilen ve bu hesap karşılığında Katılım Bankalarının herhangi bir getiri ödemesi yapmadığı hesaplardır. Bir nevi emanet hesap gibi olan bu hesaplara vadesiz hesap veya cari hesaplarda denilmektedir. Türk parası, döviz ve kıymetli maden şeklinde açılan bu hesaplarda herhangi limit sınırlaması ve kısıtlama yoktur. Konvertibl tüm döviz cinslerinden açılabilen bu hesaplar üzerinde hesap sahipleri, nakit çekim veya başka bir hesaba transfer gibi her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bu hesapların genel özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Herhangi bir getirisi bulunmamaktadır.
- Tüzel-Gerçek kişiler adına açılabilirler.
- Herhangi bir limite tabi değildir.
- Mudi dilediğinde hesabı üzerinde tasarruf hakkına sahiptir.
- Gerçek kişilere ait hesaplar devlet güvencesinde olup, TMSF tarafından 150 Bin Türk Lirasına kadar mevduat sigortası kapsamındadır.

4.1.2. Kar ve Zarar Katılma Hesapları

Katılım bankaları için önemli olan bu hesaplar, bankacılık sektöründe rekabetin son derece yoğun olduğu bir hesap türüdür. Kar ve Zarar Katılma Hesapları, tasarruflarından gelir elde etmek isteyen gerçek ve tüzel kişilerin kullandığı hesaplardır. Katılım Bankalarında değerlendirilen fonların, bu bankalarca kendi ticari faaliyetlerinde kullanılmasından doğacak kar ve zarara ortak olarak, neticesinde mudiye önceden taahhüt edilmiş herhangi bir getiri garantisi vermeyen ayrıca anapara garantisi olmayan hesaplardır (Hazıroğlu ve Koyuncu, 2019). Bu hesapların genel özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Getiri taahhüdü verilmez
- Mevduatın ticari faaliyetlerde değerlendirilmesi neticesinde oluşan kar zarar paylaşılır.
- Anapara geri ödeme garantisi yoktur.

4.1.3. Yatırım Hesabı

Birikimlerini katılma hesapları haricinde sermaye piyasalarında değerlendirmek isteyen müşterilerine katılım bankaları tarafından sunulan bir hesap türüdür. Yatırım hesaplarında, müşteriler katılım endeksinde bulunan hisse senedi, kira sertifikası ve yatırım fonu gibi sermaye piyasası ürünlerinin alım satımını yapılmaktadır.

- Hisse Senedi Yatırım fonu; Katılım Endeksi, Katılım Bankacılığı prensiplerine uygun ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Ulusal Pazar'da işlem gören hisse senetlerinden oluşan endeksdir. Katılım Bankacılığı prensipleri doğrultusunda oluşturulmuş Endeks Kuralları esas alınarak Hisse senedi seçimi yapılır. Buna göre, endekste faaliyet alanı alkollü içecek, domuz eti ve benzer gıda, faizli finans, ticaret, hizmet, aracılık (bankacılık, sigorta, finansal kiralama, faktoring ve diğer faize dayalı faaliyet alanları), kumar, eğlence, şans oyunu, tütün mamulleri, niteliğine göre değişmek üzere turizm, silah, vadeli kıymetli maden ve döviz ticareti olmayan şirketler bulunur. Endekse girecek şirketlerin toplam faizli kredilerinin piyasa değerine oranı %30'dan, faiz getirili nakit ve menkul kıymetlerinin piyasa değerine oranı %30'dan ve yukarıda bahsedilen faaliyet alanlarından elde ettiği gelirlerinin toplam gelirlerine oranının da %5'ten az olması gibi bazı finansal oranları tutturması gerekmektedir. Katılım Endeksinin, veri dağıtımı, hesaplaması ve hazırlanması BIST tarafından organize edilmektedir.

- Yatırım Fonu; Katılım bankacılığı fon kullandırım havuzlarında toplanan fonların, riskleri hisse senedi, kira sertifikası gibi çeşitli sermaye piyasası araçları arasında profesyonel fon yöneticileri tarafından dengeli bir şekilde dağıtacak biçimde yönetilen finansal piyasa araçlarıdır. Fon sahibinin kazancı, yatırdığı sermaye miktarı oranında gerçekleşmektedir.

- Kira Sertifikası Fonu; Satın almak veya kiralamak suretiyle kendi namına veya sertifika sahiplerinin hesabına ve faydasına, devralınan varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlenen ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymetlerdir. Katılım Bankası müşterileri yatırım hesapları aracılığı ile ihraç edilen kira sertifikalarından satın alarak, vade sonunda kira geliri elde ederler.

4.2. İSLAMİ FİNANSIN FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Katılım Bankalarının kullanmış olduğu fon kullandırma yöntemleri dünyadaki diğer İslami bankaların kullandığı yöntemler ile hemen hemen aynıdır. Bu fon kullandırma yöntemleri İslami Finans tarihinde yeri olan ve günümüz şartlarına modernize edilerek aktarılan uygulamalardır. Her bir uygulama İslam hukuk literatüründe dayanakları mevcuttur.

4.2.1. Murabaha

Murabaha, bir ürünün maliyetinin veya alış bedelinin müşteriye belirtilerek, bu maliyetin üzerine belirli bir kâr ilavesi ile peşin veya vadeli olarak satılmasıdır. Katılım bankacılığında uygulanan şekliyle murabaha, müşterinin talebi ve satın alma sözü ile bir malın katılım bankası aracılığı ile ilk satıcıdan peşin alınıp, maliyetinin üzerine belirli bir kâr konularak son müşteriye belli bir vade planında geri ödemek üzere satılmasından oluşan bir işlem setidir. Bu işlem setine günümüz literatüründe “murabaha” yanında, “finansal murabaha”, “banka murabahası”, “çağdaş murabaha” veya “satın alma vaadinde bulunana murabahalı satış” da denilmektedir (TKBB, 2021). Katılım Bankacılığında en sık kullanılan finansman ürünüdür.

Murabaha, bir malikin malını, malı talep kişi veya kuruma kendisine kaç mal olduğunu beyan ederek vadeli satmasıdır. Kurumsal Finansman Desteği veya İşletme Sermayesi desteği olarak da isimlendirilmektedir. Murabaha sözleşmesi akdetmek isteyen bir müşteri, araba, konut, dükkân, fabrika veya franchise hakkı satın almak istediğini, fakat bunları alabilecek yeterli sermayesi olmadığını belirterek bir katılım bankasına müracaat ederek bunların finansmanını talep edebilir. İşte murabaha finansmanı bu tür ihtiyaçlar için kullanılır. (Abdurrahman, 2017; 197). Kısaca, siparişe dayalı malı veya hizmetin satıcıdan peşin alınarak, üzerine karını ekleyip müşteriye vadeli olarak satmasıdır. Bu iş sürecinde üzerinde hassasiyetle durulması gereken en önemli husus, gerçek bir mal/hizmet alımının olması ve alım satım akdinin önceden yapılmamış olmasıdır (Tunç, 2010; 136). Bu finansman ürünü daha çok ortaklık esasına dayanan finansmanların mümkün olmadığı durumlarda istisnai olarak, hacmi arttırılmadan kullanılması gerektiği hedefi ile ortaya konulmuş olsa da, gelinen noktada İslami Finans yöntemlerinin ana omurgası haline gelmiştir.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI)'nın yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartlarında murabaha işleminin tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“Bir kimsenin, anlaşılan miktarda belirli bir kar koyarak satın almış olduğu malı, alış bedeli üzerine satmasıdır. Mal bedelinin belirli bir yüzdesi olabileceği gibi maktu bir tutar da anlaşılan kar miktarı olabilir. Eğer murabaha akdi, daha önce taraflar arasında herhangi bir vaat işlemi söz konusu olmaksızın gerçekleştirilirse normal/klasik murabahadan söz edilir. Ancak faizsiz finans kurumu aracılığıyla mal almak isteyen müşterilerle daha önceden taraflar arasında vaat işlemi gerçekleştirilerek murabaha sözleşmesi akdedilirse finansal/çağdaş murabahadan söz edilir. Murabaha akdi, malın alış fiyatı veya örfen eklenebilir masraflar dahil edildikten sonra ortaya çıkan maliyeti açıklanarak gerçekleştirilen güvene dayalı satış türlerinden (büyü’u’l- emane) birisidir.” (AAOIFI, 2017: 220)

4.2.2. Mudarebe

Ortaklık yapacak olan taraflarından birisinin emek, diğerinin sermaye ortaya koyarak faaliyet göstermek ve elde edilecek karı paylaşmak üzere kurdukları ortaklığa mudaraba denir. Başka bir ifade ile sermaye sahibi (Rabbul Mal) malını veya nakdini, onu kullanacak olan (mudarıbın) işlemesine verir. Mudarıp ise önceden üzerinde anlaşılmış paylaşım oranında sermayenin işletilmesinden elde etmiş olduğu kardan, sermayedara pay verir. Kar paylaşım oranlarının belirlenmesinde taraflar serbesttirler, ancak tutar olarak değil oran olarak belirlenebilir. Bu oranın miktarı tarafların anlaşmalarına bağlıdır.

Mudarebe ortaklığı ile iş bilgisi, tecrübesi ve kabiliyeti bulunan ancak yeterli sermayesi olmayan kişiler ile elinde sermayesi bulunan ve bu sermayeyi ticari yollarda kullanmak isteyen ancak iş bilgi, beceri ve tecrübesi olmayan sermayedarların buluşturarak karşılıklı yarar ve kazanç sağlamaktadır. İslam dini ortaklığa önem veren ve tavsiye eden bir dindir. Ancak İslami Finanstaki mudarebe ortaklığı fon kullandırımı yöntemi olarak çok fazla yer bulamamaktadır. Daha çok toplanan fonlardaki Katılım Hesaplarında, müşteri sermayedar, Katılım Bankası mudarıp olarak işlev kazanmakta ve burada bu ortaklık türü uygulanmaktadır.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI)'nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartlarında mudarebe'nin tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“Mudarebe, taraflardan birisinin emeğini bir diğerinin sermayesini ortaya koyarak, ortak bir yatırım faaliyetinde yardımlaşmalarını düzenleyen meşru bir sözleşmedir. Bu sözleşme uyarınca yatırım faaliyeti neticesinde elde edilen kar, üzerinde anlaşılan oranlara göre taraflar arasında şayi hisseli olarak paylaştırılacaktır. Mudarebede, emek katkısında bulunan tarafa emek sahibi (mudarib), sermaye katkısında bulunan tarafa ise sermaye sahibi (rabbül-mal) adıyla anılır.” (AAOIFI, 2017: 378)

4.2.3. Müşareke

Diğer adı ‘İnan ortaklığı’ olan Müşareke, tarafların eşit tutarda veya farklı tutarlarda sermaye koyduğu ve aynı zamanda yönetimde bulunduğu bir girişim türüdür. Ortaklık sonucunda elde edilen kar taraflar arasında konulan sermaye oranında paylaşılmaktadır. Bu iş ortaklığının modelinde taraflar sermaye miktarınca kar veya zararın paylaşmaktadır. Mudarebeden farklı olarak zararlar sermaye katılım oranına göre paylaşılır. Bu modelde aksi bir koşula izin verilmez. Tarafların sermaye olarak, gayrimenkul, menkul veya nakit değerler ile ortaklığa paylarını koymalarında bir beis yoktur.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI)'nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartlarında mudarebe' nin tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“İnân şirketi, birden fazla sayıdaki ortaklardan her birinin belirli bir miktarda sermaye koyarak kurdukları ortaklıktır. Bu ortaklık türünde ortaklardan her biri diğerinin sermayesi üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Ortaklıktaki kâr oranı anlaşma ile belirlenirken, zarar durumunda ortaklar sermayeleri oranında bu zarara katlanırlar. Farklı şekilde bir uygulamaya izin verilmemektedir.” (AAOIFI, 2017: 378)

4.2.4. İcare (Finansal Kiralama)

İcare, kiralamak demektir. Finansal kiralama işleminde, katılım bankaları bir varlığı satın alarak sürekli bir kira geliri elde etme amacı ile müşterisine kiralamaktadır. Üç tür kiralama işlemi vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür;

- Operasyonel Kiralama: Bankalar müşterilerinin ihtiyaçlarına cevap vermek adına makine teçhizatlar mülkiyetlerinde tutarlar. İhtiyacı olan müşterilere dönemsel olarak ve kira bedeli mukabilinde kiraya vererek gelir elde eder. Kira süresinin neticelenmesi ile ekipman bankaya geri döner ve banka bu ürünü kiraya vermeye devam ederek kira geliri elde etmeye devam eder. Ülkemizde kullanılan bir yöntem olmamakla birlikte başka ülkelerde kullanılmaktadır.

- Finansal Kiralama (Leasing): Müşteriye ihtiyacı olan ekipman katılım bankası tarafından satın alınarak belirli bir kira ile kiralanır. Operasyonel kiralamadan farklı olarak müşteri kiralama akdi sonunda bu ekipmanı devir alma hakkı elde eder. Yani ödediği kira bedelleri sonunda, en son taksitte müşterinin kiraya konu devir alma hakkı olur. Bu yöntem ülkemizde yoğunlukla kullanılan bir yöntemdir.

- Sat-Geri Kirala (Sale and Leaseback): Banka müşterisinden kiralaya konu malı satın alarak mal bedelini öder ve yine aynı müşterisine kiralar. Burada müşteri sermaye ihtiyacını, menkul veya gayrimenkulünü katılım bankasına satarak giderir ve bu mallarda kiracı olarak kullanmaya devam eder. 2013 yılında yapılan yasal düzenleme ile ülkemizde uygulanmaya başlamıştır. Ancak katılım bankaları, bunu yaygın bir pazarlama ürünü olarak değil, müşterilerinin finansal ihtiyaçlarını giderecek başka bir yol kalmayınca uygulamaktadırlar.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI) ‘nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartlarında İcare ve Mülkiyetin Devriyle Sona Eren Finansal Kiralama başlığı ile finansal kiralama ’nın tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“Maddi varlıkların kiralınmasına yönelik olarak gerçekleştirilen kira akitlerine İbare denmektedir. Bu akitte helal olan belirli bir menfaate/kullanım hakkında ait mülkiyetin, meşru olan belirli bir bedel karşılığında belirli bir süre boyunca devredilmesini sağlayan bir sözleşmedir. İslami finans kurumları tarafından kullanılmakta olan kiralama yöntemlerinden birisi de mülkiyetin devriyle sona eren kira sözleşmesidir. Bu sözleşmede, sözleşmeden bağımsız olarak

kiralanan varlığın mülkiyetinin kira süresi sonunda veya esnasında kiracıya devredileceğine dair bir vaat bulunmaktadır. Mülkiyetin kiracıya devri ise standart kapsamında açıklanan yöntemlerden birine göre olmaktadır.” (AAOIFI, 2017: 266)

4.2.4. Selem

Selem, ödemenin peşin olarak yapıp, finanse edilen malların ise ödemedi sonrakı bir tarihte teslimatının yapıldığı bir vadeli sözleşmedir. Satıcı ihtiyacı olan parayı peşin aldığından, malların üretimi için ihtiyacı olan finansmanı sağlar. Vadeli sözleşme ile ileride alınacak olan fiyatlar da belli olduğundan alıcı ileride oluşabilecek fiyat artışlarından korunmuş olmaktadır (Ayyub, 2017: 266). Ancak bu koruma satıcı için geçerli değildir. Alıcının faydası malın fiyatını sabitleme ise, satıcının faydası ise mal bedelini peşin almasıdır. Özellikle tarım mahsullerinde müstahsillere yönelik olarak, tacirlerin yoğun olarak kullandığı bir akittir.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI) ‘nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartları’nda selem’in tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“Bir satış türü olan selem akdi, peşin bedel karşılığında vadeli mal satın almaktır. Bu sözleşmede, satıcıya selem satıcısı, vade geldiğinde teslim edilecek satış konusu olan mala selem malı, peşin olarak ödenen bedele selem bedeli ve alıcıya da selem alıcısı olarak adlandırılmaktadır. Selem satıcısının, müşterisiyle selem akdi kurduktan sonra, bu sözleşmeden bağımsız olarak ve ilk sözleşmede teslim edilmesi kararlaştırılan malla aynı özelliklere sahip bir mal temin etmek üzere üçüncü bir taraf ile akdettiği anlaşmaya günümüz finansman uygulamalarında alt selem sözleşmesi denilmektedir.” (AAOIFI, 2017: 287)

4.2.5. İstisna

İstisna da siparişe dayalı üretim akdi söz konusudur. Müşteri tarafından kendisine özel olarak yapılmasını istediği ve daha sonrakı bir tarihte teslimi yapılacak bir ürünün üretimi ya da inşası için sipariş verildiği ve anlaşma sağlanan fiyattan satışın yapılarak ödemenin baştan yapıldığı ya da anlaşılan zaman müddetince taksitle ödendiği bir anlaşma şeklidir. İstisna sözleşmesi ile ev, fabrika, proje, köprü, yol otoban vb.

inşası için finansman sağlanabilmektedir. Selemden farklı olarak istisnada mısır, meyve vb. ürünler ya da doğal şeylerden ziyade benzersiz ve homojen mallar kapsam içindedir. Bir arsa üzerine taşınmaz bir malın inşası için yapılacak olan sözleşme istisna akdine girmektedir (Ayyub, 2017: 282-288). İstisna akitlerinde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, üretim için sipariş verilmeden önce katılım bankasının akitte yer alıp almadığı veya başka bir ifade ile müşteri katılım bankasının vekili sıfatı ile siparişi verip vermediğidir.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI) ‘nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartları’nda istisna ’nın tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır,

“İstisna sözleşmesi, henüz mevcut olmayıp nitelikleri zimmette belirlenmiş sipariş edilerek üretilmesi talep edilen ürünlerin satışı üzerine kurulan bir akittir. Günümüz finansman uygulamalarında alt eser sözleşmesi adı verilen işlem birbirinden bağımsız iki eser (istisna) sözleşmesi kurulmak suretiyle tamamlanır;

a. *Faizsiz finans kurumunun müşterisiyle akdettiği eser sözleşmesi. Bu sözleşmede faizsiz finans kurumu yüklenici konumunda olur.*

b. *Faizsiz finans kurumunun imalatçılarla veya yüklenicilerle akdettiği eser sözleşmesi. Bu sözleşmede faizsiz finans kurumu işveren konumunda olur.*

Burada faizsiz finans kurumunun karı, iki sözleşme arasındaki fiyat farkından kaynaklanmaktadır. Genellikle bu sözleşmelerden birincisinin (müşteriyle yapılan) bedeli vadeli, ikincisinin (imalatçı ve yüklenicilerle yapılan) bedeli ise peşin olur. İstisna sözleşmesi üretilmesi talep edilen ve henüz mevcut olmayıp nitelikleri belirlenmiş eserlerin satışı üzerine kurulan bir akittir. Bu yüzden sadece üzerinde imalat ve sanat icra edilebilen mallarda söz konusu olur.” (AAOIFI, 2017: 313)

4.2.6. Karz-ı Hasen

Karz-ı hasen, para ya da piyasada bulunan standart (misli mal) bir malı herhangi bir ziyade fazlalık olmadan ödünç vermektir. Başka bir ifade ile bir kişinin parasını veya arpa, buğday benzeri ölçülebilen varlığını belirli bir vadede, yine aynı türden, herhangi bir fayda beklemeक्सizin geri almak sureti ile ödünç vermesine denilmektedir. İslâm dininin yardımlaşma ve zor durumda olanları sıkıntıdan kurtarma için kullanılan Karz-ı

hasen, hayır işlemeyi merkeze alan bir finansman yöntemidir (Canbaz, 2020: 64). Bu uygulamada bireyin fayda olarak beklentisi, borç verdiği kişiden değil, inancı gereği sadece Allah (c.c.) rızasını kazanmakla ilgilidir. İslam, maddi durumu iyi olan kişilerin ihtiyaç sahiplerine fitre, zekat ve sadaka gibi yardımlarda bulunmasını gerekli kılar. Bunun yanı sıra zorunlu olmayıp tamamen istek üzerine borçlu ve ihtiyaç sahiplerine faizsiz borç vermeyi özendirir. Bu konudaki ayet şu şekildedir;

“Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır. Sadece O'na döndürüleceksiniz” (Bakara Suresi, 245)

Katılım bankaları hali hazırda birkaç şekilde karz işlemi yapmaktadırlar. Kredi kartlarında nakit avans hizmeti karz-ı hasen kapsamında değerlendirilir. Nakit avans uygulamalarında, bir takım katılım bankalar borçlanma süresince enflasyon farkı alırken, bazı katılım bankaları çok küçük miktarda nakit operasyon ücreti (2.000-TL için 1,25-TL gibi) alarak bu hizmeti vermektedirler. Enflasyon farkı hesaplamasında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan güncel TÜFE oranı esas alınır. Kredi kartlarındaki nakit avansın vadesi kart hesap kesiminden sonraki son ödeme günüdür. Uygulamada yapılan bir diğer karz ise bankanın limiti bulunan ticari kredili işletmelerin kısa vadeli SGK, Maaş, çek vs. gibi ödemelerinde kullanılmak üzere verilmektedir. Katılım bankaları genellikle ticari müşterilerinden sadece enflasyon farkı alırlar.

Karz-ı Hasen yöntemi ile finansman uygulamalarını destekleyici mevzuat değişiklikleri son dönemde yapılmıştır. Bu mevzuat değişiklikleri kapsamında Katılım Bankalarında enflasyona endeksli mevduat hesaplarının açılması ile enflasyona endeksli kredi (borç) verebilmesinin önü açılmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından kurulan ve faaliyetlerini birliğe bağlı olarak devam ettiren Danışma Kurulu, 22.08.2019 tarihli 15 sayılı kararı enflasyona endeksli fon kullandırma ve fon toplama yani karz uygulamalarına yapılabilirliğini mümkün hale getirmiştir. Danışma kurulu kararı şu şekildedir;

i. Para üzerinden yapılan bir karz akdi esnasında, enflasyonun olduğu ortamlarda geri ödeme yapılırken vade dönemindeki enflasyon farkının karz alınan miktar üzerine ilave edileceğinin kararlaştırılması meşrudur. Bu sebeple, katılım bankalarının yeni bir fon toplama yöntemi olarak, enflasyona endeksli ve belirli bir

vadesi olan, vade tarihi geldiğinde bankanın müşteriye yatırılan paraya ilave olarak enflasyon farkını da ödeyeceği karz hesapları açmaları mümkündür.

ii. Meşru olarak kabul edilmeyen ve enflasyon farkının dikkate alınacağı yatırım vekaleti ya da mudarebe akdi hesaplarıdır.

iii. Mevcut uygulamada olduğu gibi Katılım bankaları murabaha yoluyla fon kullandırırken müşterisine, baştan belirli bir fiyat ve ödeme tablosu çıkardığı murabaha modeli yanında ödeme tutarını, enflasyonu dikkate alarak aşağı yönde revize edebileceği yeni bir murabaha modeli sunabilir. (TKBB Faizsiz Finans Sözlüğü)

Karz-ı Hasen, modern finasta yaygın olarak uygulanabilirliği henüz sağlanamamıştır. Bu şekilde bir borç akdinin islami çevreler tarafından özlenen ve ütopik bir yaklaşım ile sürekli olarak ifade ediliyor olmasına rağmen yaygın olarak bir türlü hayata geçirilememesi düşündürücüdür. Kurumsal olarak, belirli bir iş akışı içinde yaygınlaştırılmasından ziyade, daha özelde bireyler arasında veya daha küçük lokal organizasyonlar aracılığı ile yapılabilirliği daha muhtemeldir. FinTech uygulamaları aracılığı ile karz uygulamaları hayata geçebilir.

4.2.7. Teverruk

Teverruk, bir diğer adı ile Uluslararası murabaha, vadeli satın alınan bir malın üçüncü bir şahsa peşin olarak, nakde olan ihtiyacının karşılamak amacı ile satılmasıdır. Buradan hareketle bu yöntem de, satın alınan malın birinci satıcısından başka birisinin mülkiyetine geçtiğinden, îne satışından (bey' u' lîne) farklı bir işlem olmaktadır. Çünkü, bey' u' lîne'de vadeli olarak satın alınan emtia, daha düşük bir bedelle ilk satıcısına peşin bir bedelle geri satılmasıdır. Teverruk yöntemi ile finansman, günümüz literatüründe klasik teverruk, basit teverruk veya munzabıt teverruk olarak da isimlendirilmektedir (TKBB, 2021). Ticari hayatta arzu edilen ve tavsiye edilen satış peşin olması makbul olsa da, İslam dini taksitli satış yasaklanmamıştır ve vadeli satıştan alınan vade farkı da faiz olarak kabul edilmemiştir. Müşterilerinin katılım bankalarından taksitle aldıkları malı nakit olarak başkalarına satmalarına teverruk denmektedir. Vadeli alınan bir malın peşin bedelle üçüncü taraflara satılmasını kısıtlayacak hiçbir ayet veya hadis olmadığından caiz görülmüştür. Dolayısı ile katılım bankaları organize piyasalardan, bakır, platin gibi emtia varlıkları müşterilerine satarlar (Aktepe ve Derici, 2017). Temelde teknik olarak İslam fihkına uygun bir ürün olarak herhangi bir cevaziyet problemi olmasa da özellikle ülkemizde İslami Finans okur yazarlığının düşük

olmasından dolayı izahı zor bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasında teknik olarak caiz, siyaseten sorunlu bir ürün olarak tanımlanabilir.

Teverruk finansmanını daha iyi anlamak için süreçler üzerinden ifade edilmesinin faydası vardır. Süreç şu şekilde ilerlemektedir;

- i. Katılım bankasına müşteri nakit finansman talebi ile başvurur,
- ii. Banka gerekli değerlendirmeyi yapar ve bu finansmanı yapılmaması durumunda müşterinin zor duruma düşüp düşmeyeceğini inceler,
- iii. Finansman onaylanırsa, emtia borsasından emtia alınır,
- iv. Emtia müşteriye vadeli olarak satılır,
- v. Katılım Bankası emtianın borsada satımı için müşteri tarafından vekil tayin edilir,
- vi. Borsada ilk satın alınan brokirdan farklı birine emtia peşin olarak satılır. Bedeli müşteriye teslim edilir.

Ülkemizde, teverruk pazarlamaya konu bir ürün olarak değerlendirilmemektedir. Daha çok finansal zorluğa düşmüş ve mevcut finansmanların geri ödemesinde sıkıntı çekenlere yeniden yapılandırılma yaparak müşteriye vade tanımak için uygulanmaktadır. İslam ülkelerinde en yoğun olarak Malezya’da palmiye yağı ticareti üzerinden yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca organize piyasalarda işlem hacminin yoğun olarak gerçekleştiği borsa ise Londra Metal Borsasıdır. Brokirlar aracılığı ile yapılan işlemlerde, katılım bankaları alım ve satım işlemlerinde arasında birkaç dakika bile olsa bir zamanın geçmesine ve bu işlemleri gerçekleştiren tarafların birbirinden farklı taraflar veya onları temsil eden borsa brokerleri olmasına azami dikkat gösterirler. Zira bu detay işlemin îne satışı olmasını engellemek için üzerinde durulan bir detaydır. İşlemler gerçek satışlar olduğundan, vekalet ile yapılan alış satışlarda genellikle fiyat farkları oluşmaktadır.

4.2.8. Sukuk

Sakk kelimesinin çoğulu olan sukuk, sertifika, vesika anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile sukuk, bir varlıktan yararlanma hakkı sağlayan veya ona sahip olmayı temsil eden enstrümanlardır. Sukuk, sadece kira getirileri sağlayan hakk değil, bunun yanında mülkiyet hakkını da kapsayan menkul değerlerdir. Mülkiyet hakkının

sağlıyor olması bono ve tahvil enstrümanlarından sukuku farklılaştırmaktadır. Tahvil ve bono faiz içeren geleneksel borçlanma araçlarını içeren menkul kıymetleri ifade ederken, sukuk temel olarak mülkiyet hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır. İslami bono olarak tanımlanan sukuk sertifikaları, bölünmez hisselerle sahiplik yetkisini temsil ederler (Dede, 2017: 44). Bu sebeple sukuk ihraç edecek borçlunun bir varlığa sahip olması gerekmektedir. Diğer İslami finansman yöntemlerinde olduğu gibi sukukta da gerçek ve var olan bir değere ilişkili olma zorunluluğu vardır. Sabit getirili menkul kıymetlere bir alternatif olarak İslami sermaye piyasalarındaki araçlar arasında önemli bir yer edinmiş olan sukuk, son dönemlerde hem İslam ülkeleri hem de kurumsal yapılar için alternatif bir fon kaynağı haline gelmiştir (Ayyub, 2017: 413). Yatırım aracı olarak hacmi her geçen gün artmakta olan sukuk, sadece müslümanların tercih ettiği ürünler olarak kalmamış, her millettten yatırımcının tercih ettiği enstrümanlardan biri haline gelmiştir.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurulu (AAOIFI)' nun yayınlamış olduğu Faizsiz Finans Standartları'nda sukuk ve işleme tabi olan tarafların tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır;

“Sukuklaştırma kavramı, mülkiyeti birbirine eşit değerde birimlere ayırmak ve bu birimlerin değerlerine göre sertifika (sukuk) ihraç etmek anlamında kullanılır. Bu mülkiyet mevcut menfaat veya mal halindeki ya da her ikisinin birlikte bulunduğu varlıkları da kapsamaktadır.

İhraç sözleşmesi, yatırım sertifikasının ihracına esas teşkil eden sözleşmedir. Yatırım sertifikası ihraççısı, yatırım sertifikalarının arzından elde edilen geliri meşru bir yöntemle kullanacak olan taraftır. Sukuk ihraççısı, şirket, gerçek kişi, kamu kurumu, devlet ya da finansal bir kurum olabilir. İhraç işlemlerinin düzenlenmesini ve takibini, ihraç izahnamesinde belirlenecek bir ücret veya komisyon karşılığında ihraççı kurum adına aracı bir kurum da yapabilir.

İhraç vekili, tarafların anlaşmasına göre belirlenen veya izahnamede açıklanan bir ücret karşılığında ihraççı kurum adına ihraç işlemlerini yürüten ve bu işlemlerin her aşamasını icra eden ihraçtan sorumlu taraftır. Bu durumda ihraççı kurum ile ihraçtan sorumlu aracı kurum arasındaki hukuki/akdi ilişki ücretli vekalet ilişkisidir.

İhraç yöneticisi, ücret karşılığında ihraç işlemine esas teşkil eden ihraç sözleşmesinin uygulanmasını sağlamak konusunda yatırım sertifikası sahibi yatırımcılar adına hareket eden aracı kurumdur.

Ödeme yüklenicisi, tahakkuk eden geliri tahsil ettikten sonra yatırımcıların haklarını ödemeyi taahhüt eden aracı kurumdur” (AAOIFI, 2017: 483).

4.2.9. Diğer Yöntemler

Ülkemizde yukarda zikredilen fon kullandırım ürünlerinden bir kısmı yoğun olarak ve bir kısmı da spesifik projelerde kullanılmaktadır. Bunun yanında İslami finans literatüründe olupta henüz ülkemizde kullanılmayan başka birçok finansman akitleri mevcuttur. Bunların bir kısmının geleneksel yöntemler ile kullanımında fıkhi tartışmalar olsa da henüz katılım bankacılığına uygun modern iş akış ve süreçlerine sahip olmadıklarından kullanılmamaktadırlar.

Bey' bi'l-Vefâ: Geri alınmak üzere bir malın satılmasını ifade eden satış akdidir. *Bu akitte mal bedeli geri iade edilmesi ile akit sonlanmaktadır. Vefa gösterilmesi kapsamında akde taraf olanların belirlenen yöntem çerçevesinde sözlerini yerine getirmek mecburiyeti bulunmaları nedeni ile bey'bi'l-vefâ (bey'u'l-vefâ) olarak adlandırmıştır. İslam ülkelerinde, faize bulaşmadan borç para temin etmekte karşılaştığı zorlukların, haram olarak kabul edilen yöntemlere başvurmadan ve sermaye sahibi bireylerin verdikleri krediye karşılık bir teminat ve bir kazanç elde etmelerini sağlamak amacı ile 11. yüzyıl Hanefî fakihleri tarafından ortaya konmuş bir sözleşme türüdür. İşleyişi ve ortaya çıkan neticeleri göz önüne alındığında sıradan bir satış akdinden farklı olduğu için bu akit üzerinde İslâm hukukçularının farklı değerlendirmeleri vardır (Bayındır, 1992: 20-22). Bu akitte tıpkı teverruk işlemlerine benzer şekilde nakit ihtiyacının helal yollardan karşılanması ve satışa konu malın bir nevi teminat olduğu finansman yöntemidir. Satış gerçekleştikten sonra ilgili maldan alıcı istifade etmekte ancak tasarruf yetkisine tek başına sahip olmamaktadır. Bu nedenle malı satması mümkün olmamakla birlikte maldan istifade etmesi satıcının iznine bağlıdır (Canbaz, 2020: 60). Bu yöntem İslami finans literatüründe tartışmalı bir yöntem olarak kabul edilmektedir.*

Bey' bi'l- İstiğlâl: Gelir elde etmeyi istemek olarak ifade edilen İstiğlal, mal sahibinin alıcının tekrar kendisine kiraya vermesi ön koşulunu belirterek malını/eşyasını satmasıdır. İhtiyaç duyduğu nakdi temin etmek isteyen kişi maliki olduğu menkul veya

gayrimenkulünü sermaye sahibine vefa yoluyla satmaktadır. Aslında bu mallara ihtiyacı olan satıcı bu gayrimenkullerin kendisine kiraya veya ortağa verilmesi şartıyla satmayı teklif etmektedir. Alacaklı kişi, bu malları dilediği gibi tasarruf yetkisine sahip olmamakla birlikte, satıcıdan evin veya dükkânın kirası ya da tarlanın icarı karşılığında akit süresince bir gelir elde etmektedir. Halihazırda ülkemizde katılım bankaları ve finansal kiralama şirketleri tarafından, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Factoring ve Finansal Kiralama Şirketleri Kanunun 18. Maddesi ile düzenlenen ve uygulanan “sale and leaseback/satıp geri kiralama” işlemine benzetilmektedir.

Sat geri kiralama (sale and leaseback) modelinde, kiralayanın, kiracının istekleri kapsamında bizzat kiracıdan satın aldığı mülkiyetine geçirmiş bulunduğu bir malın zilyetliğini, her türlü menfaati sağlamak üzere kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakıldığı yöntemdir (Kaan, 2018: 239). Bu yöntemle menkul veya gayrimenkulünü finansman temin etmek için katılım bankasına satışını yapıp, ardından kiralayanlar en erken 12 ay sonunda tekrardan geri satın alabilirler. Bu kapsamda finansmanı sağlanan ürünün niteliği ne ise yapılacak finansman türü de o kapsamda olacaktır. Yani konut satışı yapılacaksa konut finansmanı, işyeri satışı yapılacaksa işyeri finansmanı veya makine satışı yapılacak ise makine ekipman finansmanı şartları kapsamında kredilendirilecektir.

Ariyet: kavram manası olarak kelimenin kökünde “nöbetleşme” anlamına gelmektedir. Ariyet, kullanılarak tüketilmesi mümkün olmayan bir varlığı mal sahibi tarafından bir başkasına menfaatinin veya kullanım hakkının belirli bir süreyle ve bedelsiz olarak ödünç verilmesidir. Emanet niteliğinde olan bu ödünç işlemi için dilimizde “iğreti sözleşmesi” ifadesi de kullanılmaktadır. İslam hukuk ıstılahında âriyet kavramı, Hanbeli ve Şafilere göre ise menfaat mülkiyeti değil, intifâ hakkı devredilen mal anlamına gelirken, Maliki ve Hanefi mezheplerine göre ise vazgeçilebilecek şekilde bir malın menfaatinin karşılıksız olarak başkasına devir edilmesidir. İkisi arasındaki fark, birinci tarife göre, başkasına icare hakkının bulunmayıp sadece kullanım hakkının mevcut olması iken ikinciye göre ise âriyet alan kimsenin bunu başkasına icâre hakkının olduğudur (Gözübenli, 1991: 379). Mal sahibi istediği zaman bu malını geri istemekte serbesttir. Bu serbestiyet akdin selahiyetine zarar verecek bir unsur değildir.

İslami finans uygulamalarında kurumsal olarak ariyet türünde bir uygulama örneğine rastlanmamıştır. Her ne kadar özel teşebbüsler olsa da bankalar ekonomik sistemlerin sağlıklı bir şekilde işlemesi için hayati öneme sahip olduklarından, kendi

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUFA DAYALI FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİ

1. TASARRUF FİNANS SİSTEMİN TANIMI

İnsanlık tarihinde yiyecek, giyecek ve barınma bireylerin temel ihtiyaçları olmuş ve bunların temini için insanlar yol ve yöntemler geliştirmiştir (Kallek, 2015: 150). Bu ihtiyaçlar, İslam'da ise kişinin asli ihtiyaçları (havâic-i asliyesi) kapsamında değerlendirilmiştir. Konut ve taşıt insan hayatında önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu iki gereksinimin karşılanması, aynı zamanda prestij ve zenginlik göstergesi olmuştur. Bu sebeple hayatı idame ettirmekten sonra ihtiyaçlar listesinin her zaman en başında yerlerini korumuşlardır. Barınak edinimi genellikle bireylerin bütçe dengelerini zorlamış ve insanların tasarrufa yönelmelerinde motive edici unsurlardan olmuştur. Bir bireyin konut ihtiyacı gidermek için yararlanabileceği kaynaklar şu şekilde sıralanabilir;

Banka Kredisi ile Konut Finansmanı: Gerek katılım bankaları ve gerekse konvansiyonel bankalarca sağlanan konut kredileri aracılığı ile uzun vadeli finansman yolu ile yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Konut Üreticisi Tarafından Sağlanan Finansman: İkamet amaçlı konut üreten şirketlerin finansal güçleri oranında, kendi bünyelerinden yaptıkları kredili satışlardır. Ülkemizde maketten satış veya temelden satış olarak adlandırılmaktadır. Peşin satış fiyatının ayrı ve vadeli satış fiyatının ayrı olarak belirli bir vade içerisinde bir yerde kreditor olarak inşaat firmasının olduğu satış türüdür.

Tasarruf Finansmanı: Konut finansmanında alanında ihtisaslaşmış firmalar aracılığı ile bireylerin tasarruflarını bir araya getirilerek uzun vadeli konut fonlamasına dönüştürülmesidir. Tasarrufa dayalı finansman olarak adlandırılan sistem gerek dünyada ve gerekse ülkemizde uygulama örnekleri vardır.

Kooperatifçilik Yapısı ile finansman: Aynı amaca ulaşmak isteyen insanların bir araya gelerek oluşturdukları birliktelikler ile kâr amacı gütmeyen kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan organizasyondur. Ülkemizde yoğun olarak kullanılan bu finansman yöntemi ile küçük taksitler ile uzun yıllara sari konut yapımı ve edinimi söz konusudur.

Yeni uygulamalar ile Finansman: Teknolojinin hızla geliştiği ve hayatın bütün yönlerini her geçen gün biraz daha kapsadığı günümüzde, mobil uygulamalar hayatın

vazgeçilmezleri halini almışlardır. Fintech uygulamalarının finans dünyasını kapsama hızı da buna paraleldir. Hali hazırda star-up şeklinde var olan yapılar ile küçük çapta bile olsa tasarruf uygulamaları yapılmaktadır. Buna örnek olarak *Çember* adlı mobil uygulama ile bireyler bir araya gelerek yine altın günü mantığında sıra ile birbirilerini destekleyerek ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Her ne kadar kapsam ve hacim olarak çalışma konumuz dışında olsa da, tasarrufa dayalı çözümlere ilişkin finansal gelecek vadettiği düşünülmektedir.

Geleneksel fon sağlayıcısı olarak bankaların haricinde bir takım alternatif yöntemler geliştirilmiştir. Tasarrufa dayalı finans sistemi de bunlardan birisidir. Temelinde dayanışma olan bu model, sadece faiz hassasiyeti olan bireylerin değil aynı zamanda risk ve maliyet açısından tercih yapan bireyler için de kullanılan finansal bir enstrüman olarak değerlendirilmektedir.

Tasarruf Finans Sistemi (TSF) ilk olarak 1991 yılında uygulanmaya başlamış ve sistemi uygulayan şirketler tarafından ilk olarak “Elbirliği Sistemi” olarak isimlendirilmiştir. Sistem üzerine yapılan inceleme ve değerlendirmelerin yeterli olmadığı ifade edilebilir. Tasarruf Finans Sistemi, sisteme katılanların birbirilerine yardımlaşmaya dayalı olarak, tasarruflarını bir araya getirip, belirli bir hedef için finansman ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturdukları organizasyondur (Ergüven, 2015: 58). Başka bir ifade ile bu sistem, katılımcıların tasarruflarının tüketim veya yatırım ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile sistemdeki diğer katılımcılar tarafından tamamlandığı vekalet dayalı bir finansman modelidir (Dinç, 2019: 71). Tasarruf Finans Sistemi, en geniş tanımı ile kişilerin bireysel olarak veya gruplar halinde birlikte harekete geçirilmesi ile, taraflarca anlaşılmış vadesi belli olan müddet boyunca birikimlerin toplanması karşılığında ya sırayla her bir üyeye teslimatın yapıldığı veya bu birlikteliği oluşturanlar arasında gerçekleşen çekiliş ile finansman sağlanarak araç veya konut satın alınmasının sağlandığı birlikteliklerdir (Çekin, 2018: 51). Sistemin ortaya çıkmaya başladığı 90’lı yıllarda tatil, hac, umre, iş kurma, arsa alımı, eğitim, sağlık gibi birçok ihtiyacın finansmanı için organizasyonlar yapılırken günümüzde münhasıran araç ve konut finansmanı için kullanılmaktadır.

Temelde Anadolu kültürünün kadim değerlerinden olan “imece” dayanışması bulunan bu sistem, halk arasında yaygın olarak uygulanan “altın günü” mantığı ile çalışmaktadır. TSF, dayanışmanın ailede başladığı ve sıra ile akraba, eş-dost, aynı köylü/mahalleli olarak devam ettiği Anadolu kültürünün, kavramsal olarak ticarileşmiş

hali olarak ifade edilebilir. Bu sistemde katılımcılar konut, işyeri, araç sahibi olmak için karşılıklı olarak yardımlaşır ve sıra ile her ay bir katılımcının finansman ihtiyacı karşılanır.

Finans, ekonomik faaliyetlerin ihtiyaç duyduğu sermayedir. Sermaye bulmak için başvurulacak araçları kullanmak ise finansmandır. Finansal döngü, finansal araçlar kullanarak birey ve kurumların ihtiyaçlarından fazla olan fonlarını olanlardan toplayıp talep edenlere arz eden döngüdür. Bu döngünün başat aktörü bankalardır. Bu döngünün dışında yer almasına rağmen, benzer faaliyetler yürüten organizasyonlar literatürde “Gölge Bankacılık” olarak ifade edilmektedir. Gölge Bankacılık kavramı ilk olarak 2007 yılında ekonomist Paul McCulley tarafından kullanılmıştır. Gölge bankacılık kavramının içinde, finansman şirketleri, hedge fonları, para piyasaları yatırım fonları, menkul kıymet borç verenler ve hükümet destekli bazı kurumlar da sayılmıştır (Dinç, 2015: 13-17). Tasarruf Finans Sistemi, bir yönü ile üyelerine finansman sağlayarak bu finansman döngüsünün içinde yer almakta ancak, bankacılık sisteminin tabi olduğu ulusal ve uluslararası regülasyonlara tabi olmamaktadır. Bir yerde paralel bankacılık, gölge bankacılık yapmakta, ancak bankacılığın katı kurallarının dışında kalmaktadır.

2. TASARRUF FİNANS SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tasarruf ekseninde finansman sağlanmasına ilişkin ilk örnekler “Yapı Tasarruf Sandıkları” (YTS) adı ile 1775 yılında İngiltere’de başlamış ve 19. Yüzyıldan itibaren diğer ülkelerde de yaygınlaşmıştır. Bu sandık uygulamaları, 1831 yılında Birleşik Devletler’de, 1855 yılında Güney Afrika’da ve 1858 yıllarında ise Avustralya’da uygulanmaya başlanmıştır. Almaya yapı tasarruf sandıkları uygulamasını en başarılı şekilde uygulayan ülkedir. Bu kapsamda 1885 yılında ilk olarak oraya çıkmış, ülkenin I. ve II. Dünya Savaşlarında karşı karşıya kaldığı yıkımların tamiri ve meydana gelen konut gereksiniminden dolayı yaygın olarak kullanılmıştır (Kılıç, 2007: 236-237). Yapı tasarruf sandıkları ülkemizdeki Tasarruf Finans Sisteminden farklı tarafları vardır. YTS, konut edinmek isteyenlerin belli bir süre düzenli olarak yaptıkları tasarrufları karşılığında, sandık tarafından piyasa şartlarından daha düşük faiz oranı ile kredi sağlanan ve kapalı havuz sistemiyle işleyen bir finansman yöntemidir. Bu hali ile Mısır’da Ahmet En-Neccar tarafından kurulan Mit Ghamr Bankası ile faizli finansman kısmını göz ardı edersek benzerlik göstermektedir (Orhan, 2018: 89-90). Zira Neccar’ın bankasından faydalanabilmesi için çiftçilerin de tasarruf yapma mecburiyeti vardı ve yaptıkları tasarruf kadar bir tutarı bankadan finansman olarak kullanabiliyorlardı.

Ülkemizde dünyadaki uygulamaların benzerleri 1926 yılında Eytam Sandıklarında biriken tasarruflar ile Emlak ve Eytam Bankasının kurulmasıyla başlar. 1930 yılında çıkarılan yasa ile tasarruf sandıklarının devletin öncülüğünde kurulması amaçlanmıştır. Emniyet Sandığı adı altında kurulan ilk sandık örneği bu yasal düzenleme ile kurulmuştur (DPT,1989). Almanya örnek alınarak benzer yapı tasarruf sandıklarının oluşması, 1951 yılında Emlak Bankasının kurulması ile başlamıştır. Bu sandıkların konut ihtiyacının giderilmesinde göstermiş olduğu başarıların da etkisi ile Emlak Bankası'nın kuruluşuna zemin hazırlamış ve gerekli yasal düzenlemelerde yol katedilmesini desteklemiştir. Emlak Bankası çatısı altında oluşturulan yapı tasarruf sandığı benzerindeki uygulamalar ile vatandaşlar öncelikle kendileri tasarruf etmeye başlayacak ve minimum bir yıl boyunca tasarruf sandıklarında birikim yaptıktan sonra konut edinmek için sağlanan finansman olanaklarından faydalanabileceklerdi. (Baştürk, 1989' dan akt. Kılıç, 2007: 242). Bu şekilde ülkemizde konut yatırımlarına ve vatandaşların daha kolay konut edinmesine katkı sağlamış ve bu yönde gelişmenin ivme kazanmasına imkan vermiştir.

Ülkemizde uygulanan hali ile TFS'nin kuruluşu 1991 yılına dayanmaktadır. Halihazırda sektörde lider (Ergüven, 2021b: 6) konumda bulunan firmanın sahibi Emin Üstün tarafından İstanbul'da "*sırayla otomobil sahibi olma*" mottosuyla birkaç arkadaşını bir araya getirmesi ile temelleri atılmıştır. Sonrasında "Elbirliği Sistemi" olarak adlandırılarak, insanları faizsiz, vade farksız ve uzun vadeli taksitlendirmelerle otomobil sahibi yapan organizasyon modeli ile kurumsallaşmıştır.

İlk olarak üniversite kamu işbirliği için güzel bir uygulama olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSEFAM) 2016 yılında düzenlemiş olduğu bir çalıştay ile tasarrufa dayalı finans sisteminin gerekli regülasyonlara tabi olması ve tanımlanması için girişimde bulunulmuştur. Bu çalıştay'da Elbirliği Sistemi olarak adlandırılan bu sistem için Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi adı ile tanımlama yapılmış ve yapılacak yasal düzenlemeye ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

3. MEVCUT DURUM

Tasarruf Finans Sisteminin ülkemizde ortaya çıktığı 1991 yılından, 2016 yılına kadar sektörde sadece iki firma faaliyet göstermekteydi. Sektöre ilişkin münhasır yasal düzenlemenin olmaması, herhangi bir faaliyet lisansına tabi olmaması sebebi ile

girişimciler sektöre ilgi duymaya başlamışlardır. Ülkemize konut alımı sadece barınma ihtiyacının karşılanması için değil aynı zamanda yatırım aracı olması sebebi ile talep sürekli canlıdır. Bankacılık sektörü, bu talepte bulunan bireylerin ödeme güçlerinin yanı sıra, geçmişteki ödeme performanslarını da dikkate alarak finansman vermektedirler. Bankacılık sistemine mesafeli olan inançlı insanların varlığı ve özellikle geçmiş ödeme performansında sorunlar olan, finansman kullanmakta güçlük çeken bireylerin konut ve araç finansmanı ihtiyacının olması gibi nedenler ile 2016 yılından sonra sisteme onlarca firma girmiştir.

Sisteme ilişkin yasal düzenleme yakın dönemde yapılmış olup, bu düzenlemeye ilişkin süreç hala devam etmektedir. 04.03.2021 tarihinde, 7292 sayılı “*Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş ve 07.03.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme kapsamında sistemin adı bundan böyle Tasarruf Finansman Şirketleri olarak adlandırılmaya başlanmış ve finansal kurumlara ilişkin birtakım regülasyonlar getirilmiştir. Ayrıca ülkemizde faaliyet gösteren şirketlerin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) düzenleme ve denetimi yetkisi altına alınması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamında 6361 sayılı “Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu” güncellenmiştir. Bu yasa ile Tasarruf Finansman şirketleri olarak faaliyet göstermeye devam edecek firmalar için aşağıdaki kararlar alınmıştır:

a. Tasarruf finansman şirketleri minimum nakit 100 milyon lira sermaye ile kurulabilecek

b. Şube açılışı izne tabi olacak. Tasarruf Finansman şirketlerinde, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce açılan şubeler için ödenmiş sermaye tutarına ilişkin şart aranmayacak olup, yeni şube açmak için 1 milyon lira ödenmiş sermayeye sahip olmaları durumunda şubeleşebilecekler, firmaların şubelerinin sayısı mevcut ödenmiş sermayelerine göre açabileceği şube sayısını aşan şirketler, aşım giderilinceye kadar yeni şube açamayacak,

c. Firmalar faizsiz prensiplere göre faaliyette bulunacak ve böylelikle fon havuzu hesapları ile kendi operasyonel hesaplarını ayırarak, havuzundaki tasarrufları amacı dışında kullanılamayacak ve haczedilemeyecek. Şirketler, bu fonu yönetirken ve diğer işlemlerini gerçekleştirirken faizsiz esaslara göre faaliyet gösterecek,

d. Tasarruf fon havuzunda, Hazine ve Maliye Bakanlığının ihraç etmiş olduğu kira sertifikaları, Katılım bankalarında ve BDDK'nın uygun gördüğü sukuk'da toplanan tutarlar değerlendirilebilecek,

e. Şirketler, Finansal Kurumlar Birliğine üye olacak,

f. Güçlü malî ve kurumsal yönetim yapısı oluşturma zorunluluğu getirilerek, bu kapsamda, şirketlerin yeterli ve etkin bir risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemi kurması gerekecek, yılsonu mali tablolarına ilişkin bağımsız denetim raporlarını ve yıllık faaliyet raporlarını BDDK'ya bildirmek zorunlu olacak,

g. Tasarruf finansman şirketleri gayrimenkullere ipotek koyabilecek,

h. Şirketler, karşı karşıya kalabilecekleri öngörülmeleyen organizasyona müşteri giriş veya çıkışları nedeniyle yükümlülüklerini karşılamak üzere ihtiyat fon havuzu oluşturacak ve yapılan sözleşmelerde tasarruf fon havuzu yatırımlarından müşteriye getiri sağlanması koşulu getirilmedi ise bu yatırımların getirisi de ihtiyat fonuna aktarılacak,

Alınan kararlar mevcut şirketlerin yanı sıra sisteme gireceklere yönelik birtakım yenilikler getirmiştir. Özellikle tüketiciyi koruma ve tüketici haklarının güçlenmesini sağlayan bu kararları şöyle sıralamak mümkündür:

i. Müşteri, 14 gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin tasarruf finansman sözleşmesinden cayma hakkına sahip olacak,

ii. Şirketler tip sözleşmede bulunması gereken hususları içeren bir ön bilgilendirme formunu sözleşmenin kurulmasından en az bir gün önce müşteriye iletmekle yükümlü olacaklar,

iii. Şirket kurucularına tasarruf finansman şirketinin uğradığı zararı tazmin etmesi yükümlülüğü getirilerek, usulsüz olarak, para, para yerine geçen evrak, senet veya diğer malları, kendisinin ya da başkasının zimmetine geçiren tasarruf finansman şirketi yönetim kurulu başkan, üyeleri ve diğer mensupları 6 yıldan 12 yıla kadar hapis ve 5 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacak ve ayrıca izinsiz olarak faaliyetlerinde bulunmaları durumunda, 2 yıldan 5 yıla kadar hapis ve 5 bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacak,

iv. Yasa ile müşteri teslimatlarını almadan sözleşmede fesih hakkına sahip olacak ve fesih hakkını kullanması halinde şirketler, organizasyon ücreti dışında kalan toplam birikim tutarı maksimum 6 ay içerisinde katılımcıya ödeyecektir.

v. Düzenleme ile tasarruf finansman süresinin taşıt sözleşmeleri için 60 ayı ve konut ve çatılı işyeri sözleşmeleri için en fazla 120 ayı geçmeyecek.

vi. Yönetmeliğe göre müşteriler sözleşme tutarının %40'ı kadar tasarruf yapmak ve öngörülen sözleşme süresinin en az %40'ının tamamlama zorunda olacak,

vii. Müşteriler, tahsisat ödemesi almaya başlayabilmeleri için çekiliş grubuna girdiği tarihten itibaren 3 ay süre ve 3 tasarruf ödemesi gerçekleştirmesi gerekecektir.

Öte yandan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından intibak talebi uygun bulunan firmalar faaliyetlerini sürdürecekler ancak bu talepleri uygun görülmeyen firmaların ise ret kararından itibaren faaliyetlerine devam edemeyeceği yasada belirtilmiştir. Bu kapsamda piyasada faaliyet gösteren şirketlerden 23 tanesi direkt olarak intibak başvurusu yapmıştır. Ayrıca 12 tanesi ise yine sektörde faaliyette bulunan 5 şirket çatısı altında birleşmek üzere toplam 35 adet şirket 7 Nisan'a kadar intibak başvurularını yapmışlardır (BDDK, 08.04.2021):

Tablo 2. Yasa Kapsamında İntibak Başvurusunda Bulunan Şirketler

	BAŞVURUDA BULUNAN ŞİRKETLER	BAŞVURU TALEBİ
1	Umutevim Yatırım Org. A.Ş.	İNTİBAK
2	Fuzul Gayrimenkul Yatırım A.Ş.	İNTİBAK
3	Emin Evim Emin Oto. İlet. Org. Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
4	Katılmevim Oto. İlet. Org. Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
5	Meskenfinans Gayrimenkul Yatırım Org. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
6	Kumbaraevim Org. Ve Gayrimenkul Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
7	Birikimevim Gayrimenkul Org. A.Ş.	İNTİBAK
8	İmece Yatırım Org. A.Ş.	İNTİBAK
9	Yenievim Tasarrufu Gayrimenkul San. Tic. A.Ş.	İNTİBAK
10	Finansevim Gayrimenkul Oto. İlet. Org. Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
11	Finalevim Gayrimenkul Oto. Org. A.Ş.	İNTİBAK
12	Yaşamevim Gayrimenkul A.Ş.	İNTİBAK
13	Önceevim Gayrimenkul Oto. Paz. San. Tic. A.Ş.	İNTİBAK
14	Tasarruf Org. Ve Gayrimenkul Paz. A.Ş.	İNTİBAK
15	İhtiyaçevim Gayrimenkul Oto. İlet. Org. Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
16	Gerçekevim Gayrimenkul Oto. İlet. Org. Paz. San. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK

17	Hedefevim Gayrimenkul Oto. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK
18	İkizlerevim Yatırım Gayrimenkul A.Ş.	İNTİBAK
19	Değer Tasarruf Gayrimenkul A.Ş.	İNTİBAK
20	Narevim Gayrimenkul Oto. İlet. Org. Paz. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK

Tablo 2. Yasa Kapsamında İntibak Başvurusunda Bulunan Şirketler (Devamı)

21	Morevim Tasarruf Gayrimenkul Oto. Paz. Tic. A.Ş.	İNTİBAK
22	Sinpaş Yapı Endüstrisi A.Ş.	İNTİBAK
23	Doğruevim Gayrimenkul Org. A.Ş.	İNTİBAK
24	İstek Evim Gayrimenkul Oto. Paz. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK (Varlıkevim Gayrimenkul A.Ş. çatısı altında)
25	Varlıkevim Gayrimenkul A.Ş.	
26	İktisatevim Gayrimenkul A.Ş.	İNTİBAK (İktisatevim Gayrimenkul A.Ş. çatısı altında)
27	Pamuk Evim Org. Gayrimenkul A.Ş.	
28	Vizyonevim Gayrimenkul Oto. İlet. Paz. San. Tic. A.Ş.	
29	Ezogelin Tasarruf Gayrimenkul Yatırım San. Ve Tic. A.Ş.	
30	Birevim Tasarruf Gayrimenkul Oto. Org. Paz. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK (Birevim Tasarruf Gayrimenkul A.Ş. çatısı altında)
31	Çözüm Tasarruf Org. Paz. Ve Tic. A.Ş.	
32	Birlikbirikim Gayrimenkul Org. İlet. Ve Tic. A.Ş.	İNTİBAK (Gelecek Tasarruf Gayrimenkul A.Ş. çatısı altında)
33	Gelecek Tasarruf Gayrimenkul Oto. Ve Org. A.Ş.	
34	Destekevim Gayrimenkul İnş. Taah. Oto. Org. San. Tic. A.Ş.	İNTİBAK (Destekevim Gayrimenkul A.Ş. çatısı altında)
35	Güvence Tasarruf Gayrimenkul Oto. Org. Paz. Ve Tic. A.Ş.	

Kaynak: BDDK

Yukarda zikredilen firmaların yasa kapsamında başvurularının değerlendirmesi BDDK tarafından yapılarak, sektörde faaliyet gösteren firmalara ilişkin nihai karar 02.07.2021 tarihinde verilmiştir. BDDK, intibak başvurusunda bulunan şirketlerden listede yer alan 21 adet şirketin intibak için gereken şartları yerine getirmemeleri nedeniyle intibak taleplerinin ret edilerek tasfiye edilmesine, 6 şirketin intibak sürecinin devam ettirilmesine ve son olarak 8 şirketin iradi tasfiyesine karar vermiştir. Son duruma ilişkin firmaları gösteren tablo aşağıdaki gibidir (BDDK, 02.07.2021):

Tablo 3. Yasa Kapsamında İlk Başvuru Sonucu BDDK Kararı

No	ŞİRKET UNVANI	Başvuru Neticesi
1	Emin Evim Emin Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama San. Ve Tic. A.Ş.	İntibak
2	Fuzul Gayrimenkul Yatırım A.Ş.	İntibak
3	Sinpaş Yapı Endüstrisi A.Ş.	İntibak
4	İmece Yatırım Ve Organizasyon A.Ş.	İntibak
5	Katılımevim Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama San. Tic. A.Ş. Meskenfinans Gayrimenkul Yatırım Organizasyon San. Ve Tic. A.Ş.	Birleşme Yoluyla İntibak
6	Birevim Tasarruf Gayrimenkul Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Çözüm Tasarruf Organizasyon Pazarlama Ve Ticaret A.Ş.	Birleşme Yoluyla İntibak
7	Güvence Tasarruf Gayrimenkul Otomotiv Organizasyon Pazarlama Ticaret A.Ş.	İradi Tasfiye
8	Benimevim Gayrimenkul Ve Menkul Değerler Alım Satım Organizasyonlar A.Ş.	İradi Tasfiye
9	Yenievim Tasarrufu Gayrimenkul Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama Sanayi Ticaret. A.Ş.	İradi Tasfiye
10	Narevim Gayrimenkul Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama Ve Ticaret A.Ş.	İradi Tasfiye
11	Kumbaraevim Organistasyon Ve Gayrimenkul Pazarlama Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	İradi Tasfiye
12	Umutevim Yatırım Organizasyon A.Ş.	İradi Tasfiye
13	Ezogelin Tasarruf Gayrimenkul Yatırım Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	İradi Tasfiye
14	Pamuk Evim Org. Gayrimenkul Oto. İnş. Müh. Mim. Turz. Katılım İthalat İhracat Paz.San.Tic. A.Ş.	İradi Tasfiye
15	İktisatevim Gayrimenkul A.Ş.	Tasfiye
16	Vizyonevim Gayrimenkul Otomotiv İletişim Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
17	Doğruevim Gayrimenkul Organizasyon A.Ş.	Tasfiye
18	Finansevim Gayrimenkul Otomotiv İletişim Org.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
19	Birikimevim Gayrimenkul Organizasyon A.Ş.	Tasfiye
20	Finalevim Gayrimenkul Otomotiv Organizasyon A.Ş.	Tasfiye
21	Yaşamevim Gayrimenkul A.Ş.	Tasfiye
22	Hh Aydın Yatırım Holding A.Ş.	Tasfiye
23	İhtiyaçevim Gayrimenkul Otomotiv İletişim Org.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
24	Varlıkevim Gayrimenkul A.Ş.	Tasfiye
25	İstek Evim Gayrimenkul Otomotiv Pazarlama Ve Ticaret A.Ş.	Tasfiye
26	İkizlerevim Yatırım Gayrimenkul A.Ş.	Tasfiye
27	Destekvim Gayrimenkul İnşaat Taahhüt Otomotiv Org.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
28	Gerçekevim Gayrimenkul Otomotiv İletişim Org.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
29	Değer Tasarruf Gayrimenkul A.Ş.	Tasfiye
30	Önceevim Gayrimenkul Otomotiv Pazarlama Sanayi Ticaret A.Ş.	Tasfiye
31	Morevim Tasarruf Gayrimenkul Otomotiv Enerji Org.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
32	Hedefevim Gayrimenkul Otomotiv Ve Ticaret A.Ş.	Tasfiye
33	Gelecek Tasarruf Gayrimenkul Otomotiv Ve Organizasyon A.Ş.	Tasfiye
34	Birlikbirikim Gayrimenkul Organizasyon İletişim Oto.Paz.San.Tic. A.Ş.	Tasfiye
35	Tasarruf Organizasyon Ve Gayrimenkul Pazarlama A.Ş.	Tasfiye

Kaynak: BDDK

Alınan nihai karar neticesinde sistemde faaliyetlerine devam edecek firmalar belirlenmiş ve geriye kalan firmaların tasfiyesi sağlanmıştır. Faaliyet izni almayı başarak sektörde kalan firmalar şunlardır;

- Emin Evim Emin Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.
- Fuzul Gayrimenkul Yatırım A.Ş.
- Sinpaş Yapı Endüstrisi A.Ş.
- İmece Yatırım ve Organizasyon A.Ş.
- Birevim Tasarruf Gayrimenkul Oto. İletişim Org. Pazarlama Sanayi ve Tic. A.Ş.
- Katılımevim Otomotiv İletişim Organizasyon Pazarlama San. Tic. A.Ş.

Bu şirketlerden İmece Yatırım ve Sinpaş Yapı haricindeki firmalar şube sayıları fazla olan ve ülke sathında oldukça fazla şubesi olan firmalardır.

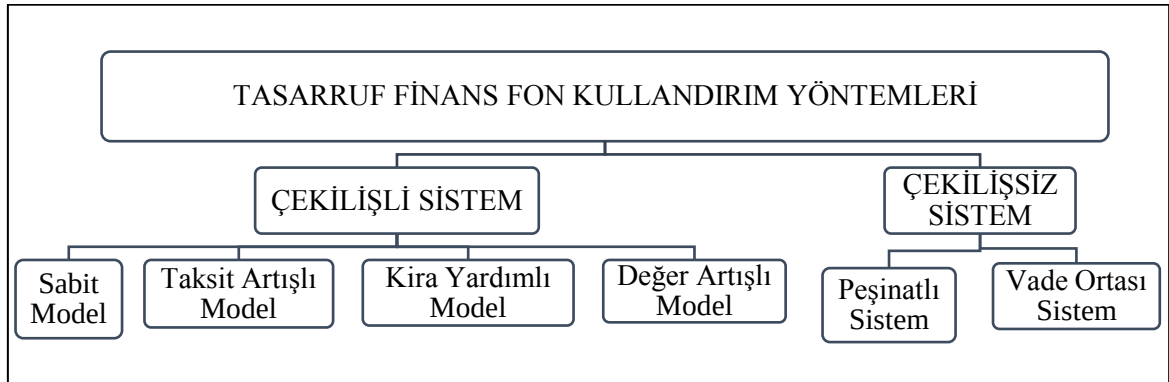
4. TASARRUF FİNANSMAN ŞİRKETLERİNİN FON KULLANDIRIM YÖNTEMLERİ/UYGULAMALARI

Yakın zamanda yapılan düzenleme ile banka dışı finansman şirketi hüviyetini tam olarak kazanmaya başlayan Tasarruf Finansman şirketlerinin uygulamış olduğu fon kullandırım yöntemleri genel anlamda benzerlik göstermektedir. Biz çalışmamızda sektörün en eski ve kurucusu konumunda olan ve sektördeki pazar payının büyük bir kısmına sahip olan Emin Evim ve Fuzul Evim firmalarının yöntemlerini inceleyeceğiz. Her ne kadar BDDK'dan faaliyet izni almayı başarmış altı adet firma olsa da bu firmalardan yalnızca beş tanesi (Emin Evim, Fuzul Evim, Bir Evim, Sinpaş Yapı ve Katılım Evim) fiilen şubeleşmiş ve yaygın faaliyet içindedirler. Diğer bir firma (İmece Yatırım) yaygın faaliyette değildir.

Tasarruf finansman şirketlerinin fon kullandırım için yaptıkları tanımlamaya plan adı verilmektedir. Sektördeki firmalar benzer planlara farklı isimler vermektedirler. Bu yöntemleri dört ana kategoride toplamak mümkündür. Yöntemler ile ilgili detaylara geçmeden, sistem içindeki planlara ilişkin ortak argümanları ifade etmek yerinde olacaktır. Bu ortak argümanlar şu şekildedir:

- Taksit sayısı, katılımcı sayısını ifade etmektedir.
- Peşinat talebi genellikle esnektir ve her yöntemde verilebilir, müşteri tercihinə bağılıdır.
- Bütün fon kullandırım yöntemlerinde, katılımcılar hedeflenen tasarruf miktarına vade ortasından kavuşmaktadırlar.
- Sistem oldukça esnektir. Standart bir taksit ve vade seçeneğinden ziyade, katılımcının talep ve isteklerine göre şekil almaktadır.
- Tasarruf finansman sözleşmelerinde finansman dönemi maksimum taşıt sözleşmeleri için 60 ayı ve konut ve çatılı işyeri sözleşmeleri için 120 ayı aşamaz.
- Şirketlerin tahsisat ödemesi yapabilmesi için 01 Ocak 2022'den itibaren;
- a) Müşteri bazlı sözleşmelerde, sözleşme tutarının öngörülen sözleşme süresinin beşte ikisine ulaşılması ve yüzde kırkı kadar tasarruf yapılması,
- b) Çekilişli sözleşmelerde, henüz çekilişte çıkmayan müşterilere yapılacak tahsisat ödemelerinde, ödeme yapılacak tarih itibarıyla, grubun toplam süresinin en az 2/5 kadarlık kısmı tamamlanmış olması, grubun sözleşme tutarları toplamının %40'ı kadar bir tutarın şirketin tasarruf fon havuzu hesabında toplanması zorunludur.

Şekil 2. Tasarruf Finans Fon Kullandırım Yöntemleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sektörde faaliyette bulunan firmalar birbirlerinden farklılaşmak için yöntemler aynı olsa da farklı adlandırmalar tercih etmektedir.

4.1. ÇEKİLİŞLİ SİSTEM

Taksit sayısı kadar katılımcı bir araya gelerek her ay toplanan taksitlerle bir katılımcının ev sahibi olmasının çekilişle belirlendiği sistemdir. Sektördeki bazı firmalar her ay çekiliş yaparken, bazı firmalar beş ayda bir beş kişilik çekiliş yapmaktadırlar. Çekilişin bütün üyeler için baştan yapılarak, herkesin sırasının belirlenmesi sektör için istenmeyen bir durumdur. Zira katılımcılar eğer teslim tarihlerini baştan bilmeleri durumunda, teslim tarihlerinden memnun kalmayanlar sistemden cayma haklarını kullanabilecekler ve ayrılacaklardır. Sektör oyuncuları, katılımcılarının heyecanını sürekli canlı tutmak için kısa periyotlarla çekiliş yapmakta ve bunu bir pazarlama metodu olarak kullanmaktadırlar.

4.1.1. Sabit Model

Taksit sayısı kadar katılımcı bir araya gelerek hedeflenen tasarruf miktarının planlanan vade süresince toplandığı sistemdir. Başka bir ifade ile, müşterinin sisteme girerken belirlemiş olduğu hedef tasarruf miktarı, dahil olduğu gruptaki kişi sayısına bölünerek aylık ödeyeceği taksit tutarı bulunmaktadır (Ergüven, 2021a: 66). Sistemde katılımcılar sisteme girdikleri dönemde belirledikleri taksit miktarında değişikliğe gitmemekte, tasarruf miktarı, periyodu ve vadesi değişmemektedir. Sisteme ilk girdiğinde planlanan ortalama vadede herhangi bir değişiklik olmaz.

4.1.2. Kira Yardımlı Sistem

Kira yardımı sadece çekilişli sistemde olan bir uygulamadır. Bu sistemde tasarruf miktarını ilk alan katılımcı, teslim alamayan diğer üyelerden daha avantajlı konuma gelmektedir. Bu dengesizliği gidermek için avantajlı durumdaki katılımcı, diğer grup üyelerine “kira yardımı” adı altında yardımda bulunmaktadır (Ergüven, 2021a: 68). Bu yöntem katılımcılar arasında hakkaniyeti sağlama amacıyla geliştirilen bir mekanizmadır.

Kira yardımı olarak verilen bedel ile hedeflenen tasarrufu erken almış olan müşteri, teslim almayan katılımcılardan daha fazla ödeme yapmış olacaktır. Yardım alan müşteriler ise bu yardımı alarak daha az ödeme yapacaklardır. Örneğin, 100.000-TL tasarruf etmek için 60 ay vadeli olarak sisteme giren müşteri aylık 1.667-TL taksit ödemesi yapacakken, teslimatını aldıktan sonra 250-TL kira yardımı ödemesi ile birlikte

1.917-TL ödemeye devam edecektir. Tasarrufu teslim almamış müşteri ise aynı ödeme planında kendisine gelen “kira yardımı” miktarınca eksik ödeyecektir.

Sistemin ilk çıktığı dönemlerde yoğun olarak kullanılan bu model, İslami Finansın faizsizlik ilkesine aykırı olduğuna dair eleştirilerden sonra kullanılmamaktadır (Öztürk, 2017: 66). Bazı sektör firmalarının hala ürün ağacında olmasına rağmen müşterilerin bu ürüne yönlendirilmediği görülmüştür.

4.1.3. Taksit Artışlı Model

Sabit modelde olduğu gibi vade sayısı katılımcı sayısını ifade eden sistemde, katılımcı tasarruf planına ilk girdiğinde, belirli periyotlar ile tasarruf miktarını yani taksit tutarını arttırarak, hedeflenen tasarruf miktarına daha kısa sürede ulaşır. Bu sayede tasarruf teslim tarihini geriye çekmiş olur. Başka bir ifade ile örneğin, 60 ay yani 60 kişilik bir gruba katılım sağlayan müşteri sabit taksit modeli ile en kötü ihtimalle 30. taksitte tasarrufuna sahip olurken taksit artışlı modelde 18-20. taksitte sahip olur. Tasarruf teslim tarihinin müşteri lehine değişimini belirleyen ana unsur, taksit artış miktarının büyüklüğüdür.

4.1.4. Değer Artışlı Model

Katılımcıların başlangıçta belirlemiş oldukları organizasyon bedelinin alım gücünün korunması için geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu uygulama enflasyon, faiz artışı ve kur artışı gibi etkenler karşısında organizasyon bedelinin değerini koruyan bir yöntemdir. Hiç peşinatsız sisteme giren üyelere de çekilişte sırası çıkması halinde teslimat imkânı getirmektedir. Hedeflenen tasarruf miktarını erken alan üye kira maliyetinden kurtulmaktadır. Yapmış olduğu ödemeler kendisinden sonraki katılımcılara değer artış desteği olarak verilmektedir. Değer artış desteğinin kira yardımından en önemli farkı, sözleşme yapılırken en başından yıllık olarak bu tutarın belirlenmesidir. Böylece her ay üyelere alınan taksitlerin toplam tutarı, bir adet konutun fiyatına eşit olacak şekilde ayarlanmaktadır (Ergüven, 2021a: 70-71). Bu şekilde katılımcının konut fiyatlarında meydana gelebilecek olumsuz değişimlerden asgari derecede etkilenmesi hedeflenmektedir.

4.2. ÇEKİLİŞSİZ SİSTEM

Katılımcı, hedeflenen tasarruf miktarına belli bir peşinat vererek bu sisteme dahil olabilir. Herhangi bir çekilişin olmadığı sistemde katılımcının tasarrufa kavuşacağı tarihi, yine kendisinin birikim miktarı belirlediği plandır. Yani, toplam hedeflenen tasarruf miktarının ne kadar sürede tamamlanacağına bağlı olarak tasarruf teslim tarihinin ortaya çıktığı plandır. Tahsisat ödemesi alabilmesi için, çekiliş grubuna girdiği tarihten itibaren üç ay süre geçmiş olması ve üç tasarruf dönemi ödemesi yapmış olması zorunludur. Bu sistem kendi içinde Peşinatlı Sistem ve Vade Ortası Sistem olarak iki farklı ödeme planına sahiptir.

4.2.1. Peşinatlı Sistem

Katılımcının belirli bir peşinat ile sisteme dahil olduğu plandır. Ödeme planı katılımcının isteklerine göre belirlendiğinden, standart bir ödeme planı yoktur. Alınmak istenen ürüne göre, katılımcı tarafından belirlenmiş bütçe kapsamında, halihazırda bulunan birikimini önceden peşinat olarak vermesi ile teslimat vadesinde avantaj elde etmiş olur. Sisteme giriş için organizasyon bedeli ve peşinat ödenmesi ile süreç başlar. En az üç ay süre geçmiş olması ve üç tasarruf dönemi sistemde kalması gereken katılımcı, hedeflenen tasarruf miktarının yarısını geçtikten sonra tahsisatı almaya hak kazanır.

4.2.2. Vade Ortası Sistem

Sisteme katılmak isteyen bireylerin herhangi bir peşinat vermedikleri modeldir. Esnek bir plan çerçevesinde ödemelerin gerçekleştiği bu modelde katılımcı kendi ödeme gücü ve nakit akımına göre ödeme planı belirleyebilir. Planlanan tasarruf miktarının yarısına ulaştığında, hedeflenen tasarruf miktarını sistemden alır. Bu planda tahsisat vade ortasını takip eden ayda yapılır ve katılımcı ödemelerine devam eder. Vade ortası sistemde mantık olarak hedeflenen tasarruf miktarının yarısının tamamlanması olduğundan, katılımcı taksit miktarlarını arttırarak daha erken dönemde teslimatına kavuşma imkanına sahiptir.

5. LİTERATÜR TARAMASI

İslami finansa ilişkin literatürde, katılım bankacılığını merkeze alan ve katılım bankacılığı ekseninde yapılan iş ve işlemler ile ilgili oldukça fazla çalışma yer

almaktadır. Alternatif İslami finans uygulamaları ile ilgili çalışma sayısı ise son derece düşüktür. Alternatif faizsiz konut ve araç finansmanı yöntemi olarak Tasarruf Finans Sistemine ilişkin yapılan literatür araştırması sonrasında, ulaşabildiğimiz çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Korkmaz (2021) yaptığı çalışmada, Müslüman toplumların karşı karşıya kaldıkları sorunları aşmak için geliştirmiş oldukları birtakım yöntemlerin, bireylerin helal dairede kalmasına katkı sağladığı ve bunun önemli bir durum olduğu üzerinde durmuştur. Buradan hareketle bir çözüm çabası bağlamında, karz-ı hasen akdinin bey ‘akdi ile ilişkilendirilmek suretiyle faiz yasağına meşru bir çözüm bulabilme amacını taşıyan Malî Hiyel uygulaması esaslı üzerinde durulmuştur. Mali Hiyel uygulamasından hareketle, katılım bankaları ve tasarruf finans kuruluşlarının konut finansmanı alanındaki uygulamaları ile ilgili olarak daha önce yapılan akademik çalışmalarda olumsuz tavrın aksine kurumsal anlamda iyi bir mekanizmayla yürütüldüğünde bu uygulamaların faiz yasağını aşmaya işlevsel bir çözüm kapısı olabileceğini savunmuştur.

Beybur ve Çetinkaya (2021) yaptıkları çalışmada, bireylerin bankalar tarafından uygulanan finansman kullandırım kriterlerinin sıkılığı sebebi ile alternatif finans yöntemlerine duyulan ihtiyacı belirtmiştir. Bu bağlamda tasarruf finans sistemi alternatiflerden birisi olarak değerlendirilmiştir. Bu alanda faaliyette bulunan şirketler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca İslami finansman yöntemlerinden birisi olan karz-ı hasen sistemini değerlendirerek, karz-ı hasen ile İsveç’te uygulanan kooperatif bankacılığı sistemi olan JAK bankacılık sisteminin kaynaştırılmasıyla yeni bir finansman modeli önerilmiştir. Bunun yanı sıra tasarrufa dayalı faizsiz finans sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesi gereken hususlar konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Gürel ve Erkuş (2020) yaptıkları araştırma ile konut finansman yöntemi olarak elbirliği sisteminde faaliyette bulunan şirketlerin, sisteme giren katılımcıların kayıt aşamasından ev sahibi olmalarına kadar geçen dönemdeki ticari muhasebe kayıtlarının nasıl yapılacağı üzerinde durulmuş ve muhasebe fişi kayıtları ile örneklere yer verilmiştir. Çalışmada, tasarruf finans işletmelerinin sadece aracılık görevini ifa ettikleri, aldıkları hizmet bedelini de yurtiçi satışlar hesabında muhasebeleştirdikleri ve alıcılar hesabı veya banka hesabı borçlandırdıkları ifade edilmiştir. Böylelikle ileride müşteriye alınacak bir gayrimenkul için ödenen peşinat ve taksitlerin, işletmenin

gelecekte yapacağı hizmet satış bedeli olarak değerlendirmenin güçlüğüne dikkat çekilmiştir.

Kumbasar (2016) tarafından yapılan çalışmada, ev sahibi olmanın İslam dinindeki önemi üzerinde durmaktadır. Özellikle tasarruf finans sektöründe faaliyette bulunan ve sistemin kurucusu olan şirketin uygulamış olduğu konut alma modellerine ilişkin bilgiler verilmektedir. Bu şirketin uygulamış olduğu modellerdeki birtakım uygulamaların İslam dinin temel kaynaklarına uygunluğuna ilişkin tespitler yapılmıştır.

Ersin ve Duran (2017) yaptıkları çalışmada, ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren siyaset yapmış ve 1990’lı yıllarda iktidara gelmiş olan Millî Görüş Hareketinin Adil Ekonomik Düzen söyleminin bir parçası olarak faizsiz finansman modelleri üzerinde durulmuştur. Tasarruf finans sistemini de finans yönteminden birisi olan Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi olarak değerlendirmiş ve bu kapsamda çalışmaya dahil etmiştir. Adil Ekonomik Düzen’de yedi şekilde faizsiz kredi imkânı sunduğunu ve bu yöntemlerin enflasyona neden olmadığı savunulduğu belirtilmiştir.

Yazıcı (2019) tarafından yapılan çalışmada, alternatif bir finans yöntemi olarak tasarruf finans sisteminin dünyada ve ülkemizdeki gelişim süreci almıştır. Özellikle bu sistemin tercih edilme nedenleri irdelenmiş ve sisteme ilişkin yasal düzenlemelerin olmayışının beraberinde getirmiş olduğu riskleri ele almış ve sistemin iyileştirilmesine yönelik birtakım önerilerde bulunmuştur.

Kurt ve Okur (2019)’un yaptıkları araştırmada, katılımcıların kendi birikimleri ile oto finansman sağladığı bir yöntem olan İpoteğe dayalı paylaşımlı faizsiz finansman modelinin (İP2FM) alternatif bir faizsiz konut finansman yöntemi olduğu vurgulanmıştır. Bu modelin tasarruf finans sisteminin başka bir adlandırması olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. İpoteğe dayalı paylaşımlı faizsiz finansman modelini tercih eden tüketicilerin, alternatif olarak bankacılık sistemini tercih edenler ile arasındaki maliyet analizi yapılmıştır. Bu modelin katılım bankalarının kendi bünyelerinde bir finansman modeli olarak uygulamaları durumunda müşterilerine maliyet avantajı sağlayacağı ifade edilen çalışmada, bu modelin uygulanmasında ortaya çıkacak fon fazlası ve eksikliğinin giderilmesine yönelik önerilerde sunulmuştur.

Ergüven ve Kaya (2016) yaptıkları çalışmada, katılımcılar tarafından elbirliği sisteminin yani tasarruf finans sisteminin tercih edilme sebeplerini belirlemeye çalışmışlardır. Bunu ölçmek için anket çalışması yapılmış ve katılımcılar faizsiz bir

sistem olduğunu düşündüklerinden bu sistemi tercih ettiklerini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Dini hassasiyetin yanı sıra, maliyetinin düşük olması ve ödeme yapısının esnek olması gibi sebeplerin de karar vericilerin tercihlerine etki eden diğer etmenler olduğunu ifade etmişlerdir.

Birsin ve Ötegeçerli (2019) tarafından yapılan çalışmada, tasarruf finans sisteminin dünyadaki benzer uygulamalar ile ülkemizdeki uygulamaları ve tarihsel gelişimi hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca sistem üzerinde yapılan akademik çalışmaları, sistemin işleyişini ve fikhî meşruiyeti için yapılan görüşleri kritik etmektedir. Tasarruf finans sistemine yönelik olarak fikhî meşruiyeti ve bu konu hakkında yapılan değerlendirmelerin tutarlılıklarını ve önerilen çözüm düzeylerini ele almaktadır.

Okur, Çatıkkaş ve Ersoy 2018 yılında yapılan araştırmada, konut finansmanının ülke ekonomilerinin büyümesi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Tasarruf finans sistemini 2007 yılında ekonomist Paul McCulley tarafından literatüre kazandırılan “Gölge Bankacılık” kavramı üzerinden değerlendirerek, sistemin finansal düzen için oluşturduğu risklerin bertaraf edilmesine yönelik alınması gereken regülasyonların neler olacağı konusunda önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada ipoteğe dayalı paylaşımlı faizsiz finansman modeli olarak adlandırılan tasarruf finans sisteminin mevcut hali ile taşıdığı potansiyel riskler üzerinde durulmuştur.

Toprak, Eyerci ve Demir tarafından 2021 yılında yapılan çalışmada, tasarruf finans sisteminde nominal faiz olması durumunun sistemin meşruiyeti için yeterli olup olmadığı sorgulanmıştır. Bir konut finansmanı modeli olarak tasarruf finans sisteminde uygulanan modellerin reel ekonomik getiri ve maliyetleri yönünden bir analizi yapılmakta, sisteme katılım ücreti ve konutun sahiplenilmesi için her bir katılımcının zaman maliyeti dikkate alınarak ayrı ayrı hesaplanarak, sistemi tercih eden katılımcıların avantaj veya dezavantajları belirtilmiştir. Ayrıca tasarruf finans sisteminde faaliyette bulunan şirketlerin organizasyon ücreti adı altında almış oldukları bedellerden elde ettikleri kazancı da göz önünde bulundurulacak bir unsur olarak ele almaktadır.

Literatürde yer alan bu çalışmaların yanı sıra gerek elbirliği sistemi adı altında ve gerekse tasarrufa dayalı finans sistemi adı altında yapılmış ancak yayınlanmamış yüksek lisans tezleri de mevcuttur. Bunlardan Polat (2021) sistemin fikhî analizini

yaparak İslami kaynaklara uygunluğu üzerinde dururken, Çekin (2018) sistemi İslami finans ilkeleri kapsamında değerlendirmiştir, Ergüven (2019) ise sistemi alternatif bir finans yöntemi olarak ele almış ve konut finansmanı için yeni bir model önerisi sunmuştur. Bütün bu çalışmalar ile tasarruf finans sisteminin, İslami finans ekosisteminde yer alan bir finansman enstrümanı olarak değerlendirilmesine ve bu sistemin daha sağlam zemine oturmasına katkı sağlayan çalışmalar olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUF FİNANS SİSTEMİ KONUT FİNANSMANI İLE KATILIM BANKALARI KONUT FİNANSMANI ARASINDA MALİYET ANALİZİ

1. MALİYET KAVRAMI

Maliyet, bir mamul veya hizmetin edinilmesi için, o dönem içinde yapılan harcamalarla, daha önceki dönemde yapılan harcamalardan o mamul ve hizmetin edinilmesinde katlanılan fedakarlıkların parasal tutarıdır. Bir başka deyişle, maliyet; herhangi bir mamulü veya hizmeti, kullanıldığı veya satıldığı yerde veya durumda elde edebilmek için doğrudan doğruya ve dolaylı olarak yapılan toplam harcamalardır (Akdoğan, 2012: 6). Daha kısa ifade etmek gerekirse maliyet, bir mal veya hizmete sahip olma gayesi ile harcanan kaynaklardır. Bu gayeye ulaşmak için gözden çıkarılan para veya yüklenilen borcun parasal ifadesi de harcama olarak ifade edilmektedir. Bireyler gerek hayatlarının konforlarını arttırmak ve gerekse temel ihtiyaçlarını karşılamak için birçok ürün ve hizmet satın alırlar. Bu satın alma süreçlerinde hangi ürünün doğru olduğu kararını vermek için o ürünün maliyeti ve satın alınacak yerlerdeki fiyat karşılaştırması temel göstergelerden belki de en önemlisidir. Zira bireylerin rasyonel kararlar alarak, maksimum faydayı sağlama eğilimde olduğu, iktisat biliminin temel argümanlarından biridir.

Çalışmamızda Katılım Bankacılığı ve Tasarruf Finansman Sisteminin karşılaştırmalı olarak hangi durumlarda bireyin maliyet açısından yararına olacağı ve karar verirken göz önüne alması gereken etmenler değerlendirilecektir.

2. DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ VE YÖNTEM

Çalışmanın temsil kabiliyetini arttırmak için, her iki sistemde de kendi sektörlerinin yarısından fazlasını elinde tutan firmaların verileri kullanılmıştır. Tasarruf Finansman Sisteminde referans olarak sistemin kurucusu ve ilk firmaları olan ve halihazırda sektörün pazar payının büyük bir bölümünü elinde tutan *Emin Evim* ve *Fuzul Evim* firmalarından alınan fiyatlar kullanılacaktır. Karşılaştırmada kullanılan ödeme planları ve rakamlar 31.07.2021 tarihinde her iki firmanın Afyonkarahisar'da bulunan şubelerinden yüz yüze görüşme ile teklif alınarak elde edilmiştir. Katılım Bankasından alınan rakamlar ise halihazırda ülkemizde katılım bankacılığı sektörü

payının yüzde elliden daha fazlasını elinde bulunduran üç Katılım Bankasının kullanmış olduğu finansman hesaplama modelinden elde edilmiştir.

Tasarruf Finans sisteminde yoğun olarak kullanılan Çekilişli Sistem ve Vade Ortası Sistem karşılaştırmada kullanılacaktır. Tasarruf Finans sisteminde tasarruf planlarının oldukça esnek olması, bireyin taleplerine göre şekillenmesi ve standart bir geri ödeme planı sunulmaması karşılaştırma yapmayı güçleştirmektedir. Çalışmada özellikle çekilişli sisteme ilişkin karşılaştırmada iki zorluk öne çıkmıştır. Bunlar;

i. Hangi müşteriye ne zaman çekilişin çıkacağı belli olmaması sebebi ile net karşılaştırmada veri oluşturma sorunu ortaya çıkarmıştır.

ii. Bir diğer zorluk ise, Tasarruf Finans Sisteminde sisteme girişte ifade edilen ay sayısı ile müşterinin hedeflenen tasarrufun tamamını ödediği ay sayısı arasında, çekilişin çıkıp çıkmaması ve her yıl artan miktarda taksit planı oluşturulması sebebiyle farklılık meydana gelmesidir. Örneğin çekilişli sistemde 36 kişiden oluşan 36 ay vadeli bir plana dahil olan müşteri 18. Taksitte tasarrufunun tamamını aldığı anda 32 ay içerisinde sisteme bütün ödemelerini tamamlamaktadır. Başka bir örnekte ise 60 ay vadeli sistemde 32. Ayda teslimatını almakta ancak 47 ayda ödeme planını tamamlamak zorunda kalmaktadır.

Belirtilen sebepler nedeniyle iki sistem arasında ortak bir hareket noktası bulmak ve aynı şartlarda karşılaştırma da yapabilmek için birtakım kriterler belirlemeye ihtiyaç hasıl olmuştur. Bu kriterleri şöyle sıralamak mümkündür;

a) Ülkemizde bir yapının resmi olarak metrekare maliyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından her yıl mimarlık hizmetlerine esas olan sınıflar için ayrı ayrı belirlenerek Resmî Gazetede ilan edilir. Üç kata kadar ikamet amaçlı üretilen konutlar III. sınıf A. Grup yapılar olarak sınıflandırılmaktadır. 2017 yılı için metrekare birim maliyeti, 04.05.2017 tarih ve 30056 sayılı gazetede 694-TL olarak ilan edilmiştir. Araştırmamızda ortalama 130 m² bir apartman dairesi için hesaplama yapılmıştır. Hesaplamaya ilişkin tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Modellemede kabul edilen Konutun Fiyatının Belirlenmesi

2017 Yılı m ² Birim Maliyeti	Konut Büyüklüğü	Arsa Maliyeti	Projelendirme Maliyeti	Konut Satış Fiyatı
694-TL	120 m2	%40	%10	240.000-TL

Her iki sistem için de finansman tutarı 240.000-TL üzerinden hareket edilecek ve tüketicinin sistemlerden faydalanmaya başladığı dönemde bu rakam karşılığında eve sahip olduğu varsayılacaktır.

b) Hesaplama ve karşılaştırmaların reel olmasını teminen 2017 yılı baz yıl alınacak ve sanki tüketici 2017 yıl başında her iki sisteme müracaat etmiş gibi hesaplamalar yapılacaktır. Tasarruf Finans Sisteminde maliyet sadece organizasyon ücreti görüldüğünden hangi yılın baz alınacağının büyük bir önemi olmadığı değerlendirilmiştir. Kullanılacak endekslerin TCMB tarafından sağlanmasından dolayı geriye dönük gerçekleşmiş reel veriler ile daha tutarlı ve net hesaplamalar yapmanın mümkün olacağı değerlendirilmiştir.

c) Tasarruf Finans Sisteminin oldukça esnek olduğu daha öncede ifade edilmişti. Bu sebeple, özellikle bankaların birbirileri ile rekabet ederken bankalar arası maliyet karşılaştırmasında kullandıkları ve projelerde finansman oranı belirlerken temel aldıkları esas olan ortalama vade yöntemine göre değerlendirme yapılacaktır. Ortalama vade ile fiyatın belirlenmesi sadece bankacılık sektöründe değil, reel sektörde de sıkça kullanılan bir uygulamadır. Reel sektöre ilişkin süreç şu şekilde işlemektedir. Gerek üretim ve gerekse satış pazarlama sektörlerinde olsun, ileriye dönük mal alımlarına ilişkin olarak, cari dönem fiyatları üzerinden yapılan antlaşmalara *bağlantı* denmektedir. Başka bir ifade ile bağlantı, cari dönem fiyatlarının ödeme için belirlenen şartların müşteri tarafından karşılanması koşulu ile sabitlenmesi anlamına gelmektedir. Buradaki ödeme peşin olabildiği gibi, vadeli sıra ödeme de olabilmektedir. Vadeli sıra ödemede ortalama vade satıcı tarafından belirlenir ve alıcının bu ortalama vadeyi değiştirmeden istediği gibi ödeme planı yapmasına müsaade eder. Örneğin, 90 gün ortalama vade süresi olan bir akit için, 30, 60, 90, 120 ve 150 günlük eşit taksitler ile ödeye bileceği gibi 60, 90 ve 120 günlük eşit ödemelerde de ödemesini yapmasında sakınca görülmemektedir. Zira her iki ödeme şeklinde de 90 günlük ortalama ödeme vadesi aşılmamış olmaktadır.

Ortalama Vade (Durasyon) Yöntemi: Bir finansal varlığın ağırlıklı ortalama süresini ifade etmektedir. Gerek bankalarda ve gerekse reel sektördeki firmalarda vade riski idaresi kapsamında, farklı vade yapılarına sahip finansal varlıkların, faiz veya kar payı ile zaman oranlarındaki değişimler karşısında oluşturacakları dönemsel farklılığı hesaplamak amacıyla kullanılan bir analizdir (Fırat, 2008: 60). Alacağın veya borcun

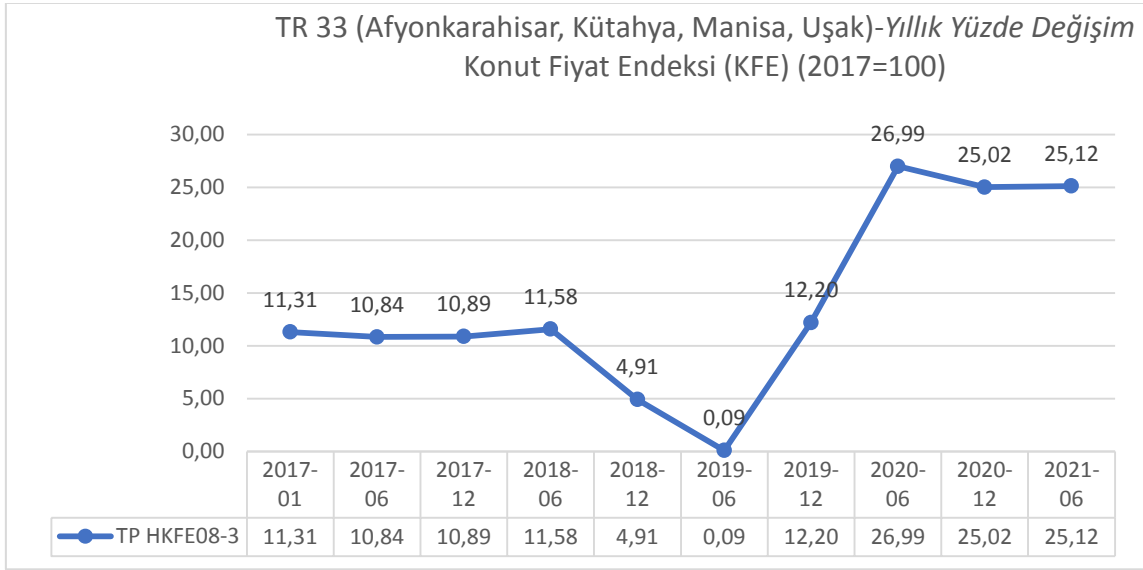
maliyet oranına duyarlılığını, vadeye göre ölçmektedir. Her bir ödeme planının ortalama vadesi hesaplanırken aşağıdaki formül kullanılmıştır;

$$\text{Ortalama vade süresi} = \frac{(1. \text{ Vade} \times \text{ Tutar}) + (2. \text{ Vade} \times \text{ Tutar}) + \dots (n. \text{ Vade} \times \text{ Tutar})}{\text{Toplam Tutar}}$$

d) Katılım Bankasından finansman kullanan tüketici, konutu hemen teslim almakta ve konut net maliyeti bilinmektedir. Ancak aynı konutun Tasarruf Finans Sisteminde ileri vadede teslim alınmasından dolayı arasında tabii olarak bir fark olmaktadır. Bu farkı oluşturan çeşitli sebepler vardır. Bu sebeplerin en önemlisi fiyatlar genel seviyesindeki değişimler yani enflasyondur. Her iki sistemdeki konut edinim tarihleri arasındaki maliyet karşılaştırması için, enflasyon karşısında konut fiyatlarındaki farklıların da hesaplamada kullanılması daha adil ve doğru sonucun bulunmasında önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda referans olarak Merkez Bankası tarafından 2010 yılından buyana yayınlanan Konut Fiyat Endeksi göz önünde bulundurulacaktır. Bu endeks hem ülke çapında hem de bölgesel olarak hazırlanmaktadır. Endekste kullanılan konut fiyatlarının Sermaye Piyasaları Kurulundan lisanslı ve bağımsız gayrimenkul değerlendirme firmaları tarafından hazırlanan raporlara dayanması, objektif kriter sağlaması açısından önemlidir. Çalışmamızın daha anlamlı hale gelmesi, çalışmanın kapsam ve sınırlarının belirlenmesi açısından, Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinin bulunduğu TR 33 bölgesi endeksi kullanılarak maliyetler karşılaştırılacaktır.

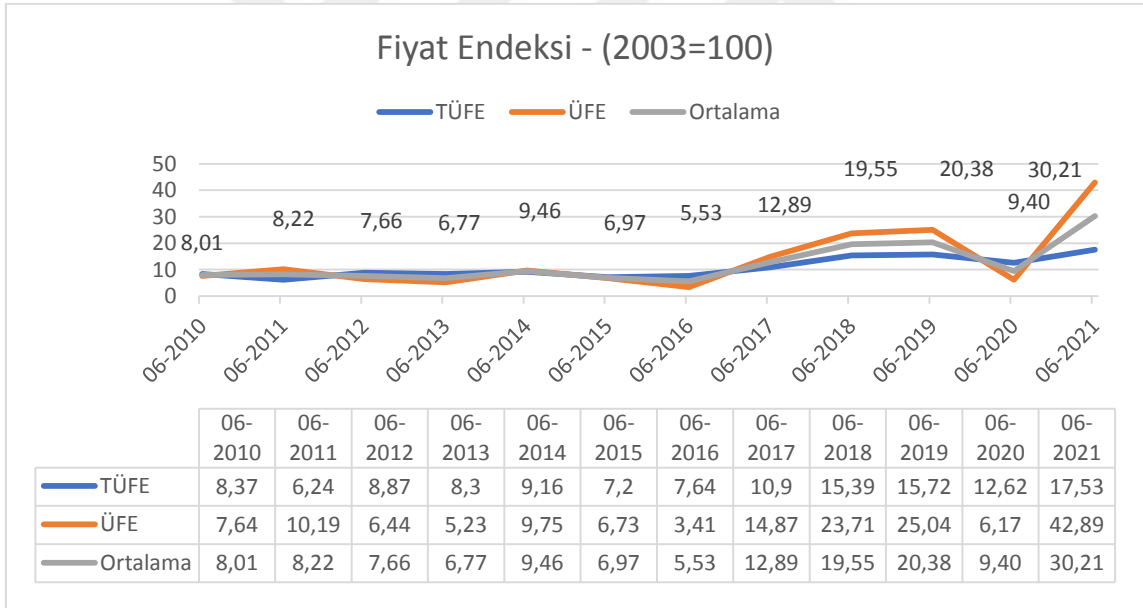
Konut Fiyat Endeksi: TCMB tarafından 2010 yılından buyana ülkemizdeki konut piyasasında fiyat değişimlerini takip etmek amacıyla oluşturulan endekslerdir. Satışa konu olan tüm konutlara ilişkin fiyat verileri konut fiyat endekslerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Bireysel konut kredisi talebiyle kredi veren ticari bankalara yapılan başvurular sırasında gayrimenkul değerlendirme şirketleri tarafından düzenlenen değerlendirme raporlarındaki konut değerleri bu endekste fiyatların belirlenmesinde temel teşkil etmektedir. Değerlemesi yapılan tüm konutlar kapsama dâhil edilmekte olup, satışın gerçekleşerek kredinin kullandırılması şartı aranmamaktadır (TCMB, KFE, Metaveri).

Şekil 3. TCMB Altışar Aylık Konut Fiyat Endeksi

Kaynak: Yazar tarafından TCMB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 4. Enflasyon Oranları

Kaynak: Yazar tarafından TCMB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

e) Katılım Bankalarından konut finansmanı kullanan bireyler, hemen konutlarında ikamete başladıkları varsayılacaktır. Tasarruf Finansman Sistemindeki bireylerin tasarruflarına ulaştıkları zaman aralığındaki süre zarfın da kirada oldukları ve her ay için 1.000-TL kira maliyetine katlanıldığı varsayılarak maliyet hesaplamasına dahil edilecektir. Ülkemizde konut yatırımcılarının birçoğu için ideal konut yatırımı için kira getiri maliyet oranı 20 yıl olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızda belirlenen rakama dayanak olarak bu anlayış kabul edilecektir. Hali hazırda ülkemizde kira

maliyetleri daha fazla olsa da hesaplamamızın daha anlaşılabilir olması açısından bu maliyet kullanılacaktır. Ancak kira bedelinin artması durumunda TFS' de katlanılan maliyetlerinde artacağı unutulmamalıdır.

f) Katılım Bankalarından finansman kullanan müşteriler kâr payı haricinde, dosya masrafı, Dask Sigortası, Yangın Sigortası, ipotek tesis ücreti, ekspertiz ücreti gibi bedeller de ödemektedirler. Yapılan son yasal düzenleme ile Tasarruf Finansman şirketlerine de ekspertiz yapma ve ipotek tesis etme şartları getirilmiştir. Sigortalar ise banka ile alakalı maliyetler değil, müşteriyi risklere karşı koruyan ürünler olduğundan değerlendirme dışında tutulacaktır. Zira her iki sistemde de tapu işlemleri yapılabilmesi için DASK sigortası yapılması zorunludur. Bu sebeple sadece Katılım Bankalarında alınan %0,5 tutarındaki dosya masrafları maliyet hesaplamasında göz önünde bulundurulacaktır.

g) Sistemlerin karşılaştırmasında Tasarruf Finans Sisteminin maliyet rakamlarına ilişkin olarak Tablo 5 kullanılacaktır. Tabloda, Tasarruf Finans sektöründe faaliyette bulunan ve sektörün ilkleri olan iki firmadan alınan tekliflere ilişkin toplu maliyet rakamları içermektedir. Her bir teklifin ayrı ayrı ortalama vadesi bulunmuştur. Ortalama vade hesaplanırken şirket tarafından alınan organizasyon bedelinin peşin alındığı varsayılmıştır. Bu bedel bir taksit ödemesi gibi değerlendirilerek ilk taksit de ortalama vade hesaplamasına eklenmiştir. Organizasyon bedelinin peşin verilmiş olması ortalama vadeyi geriye çeken bir etmendir. Bu sebeple sıra taksitli hesaplamalardan farklı ortalama gün sayıları oluşmaktadır.

Tablo 5. Tasarruf Finans Şirketleri Maliyetleri

	Vade	Katılımcı Sayısı	Taksit Sayısı	İlk yıl Aylık Taksit	Org. Bedeli	Toplam Maliyet	Teslimat Tarihi	Org. Ücreti Dahil Ort. Vade Gün
ÇEKİLİŞLİ SİSTEM	36	36	32	6.667	25.200	265.200	18	487
	60	60	47	3.993	25.680	259.680	32	740
	80	80	58	3.000	26.400	266.400	40	935
	120	120	77	1.999	27.840	267.840	52	1.271
VADE ORTASI SİSTEM	36	36	36	6.666	14.160	254.160	20	559
	60	50	50	4.800	14.160	254.160	28	796
	80	64	64	3.750	14.160	254.160	35	1.016
	120	87	87	2.758	14.160	254.160	48	1.397
FİRSAT KAMPANYA	40	36	36	6.000	20.400	260.400	16	542
	60	51	51	4.000	20.400	260.400	24	776
	80	64	64	3.000	21.600	261.600	31	987
	120	85	85	1.999	21.600	261.600	45	1.358

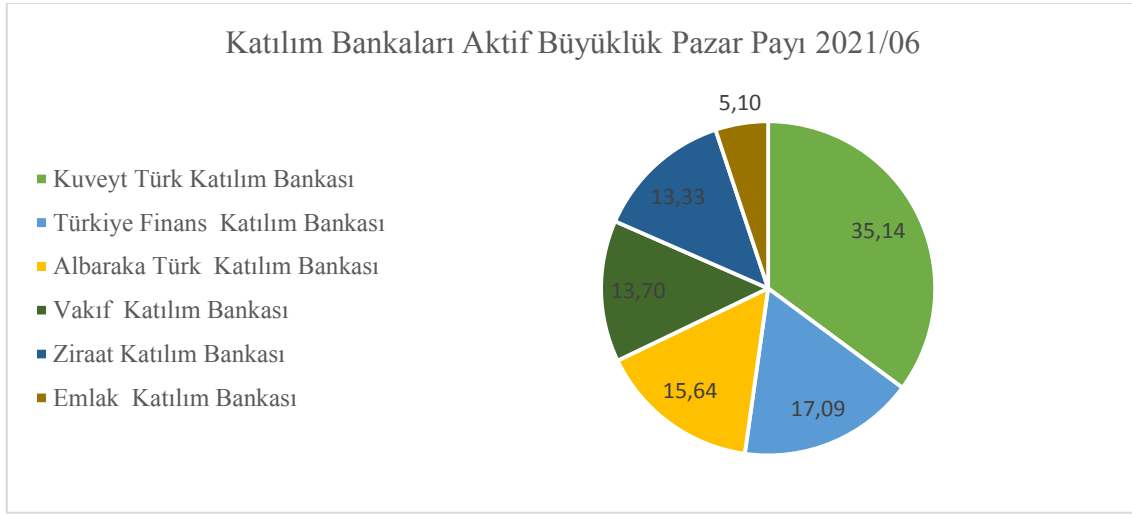
Kaynak: Yazar Tarafından hazırlanmıştır.

h) Karşılaştırmada referans kriter olarak katılım bankaları için aşağıdaki tablo kullanılacaktır. Bu tablo halihazırda Kuveyt Türk Katılım Bankası iştiraki olan *Architech* tarafından tasarlanmış BOA Bankacılık Platformu kullanılarak hazırlanmıştır. BOA bankacılık platformu İslami finans pazar payının en büyük olduğu Endonezya ile Malezya dahil Nijerya ve Mısır'ın da bulunduğu 20 ülkedeki 60'dan fazla bankada kullanılmaktadır. Ayrıca ülkemizde bulunan, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Emlak Katılım Bankası da bu bankacılık programını kullanmaktadır.

Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankalarının aktif büyüklükleri, bankaların faaliyet raporlarından elde edilerek Şekil.5'te gösterilmiştir. Grafikte de anlaşılabacağı gibi karşılaştırmaya konu finansal hesaplamaların yapıldığı bankacılık platformu sektör Pazar payının %53,94'nü oluşturan katılım bankaları tarafından kullanılmaktadır.

BOA Bankacılık Platformu sadece şubeli bankalar tarafından değil, aynı zamanda Türkiye'de katılım bankacılığında dijital bankacılık platformu olarak faaliyetlerini sürdüren *Senin Bankan* tarafından da kullanılan bir programdır. BOA bankacılık sistemi, tek bir platform üzerinden bütün bankacılık sisteminin çalışmasına olanak tanıyan bütünleşik bir sistemdir.

Şekil 5. Katılım Bankaları Pazar Payı Oranları

Kaynak: Yazar tarafından bankaların faaliyet raporlarından elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 6. Katılım Bankaları Aktif Büyüklükleri

	Banka Adı	Aktif Büyüklük (TL)	Pazar Payı %
1	Kuveyt Türk Katılım Bankası	177.626	35,14
2	Türkiye Finans Katılım Bankası	86.367	17,09
3	Albaraka Türk Katılım Bankası	79.049	15,64
5	Vakıf Katılım Bankası	69.239	13,70
5	Ziraat Katılım Bankası	67.373	13,33
6	Emlak Katılım Bankası	25.776	5,10
	Toplam	505.430	100

Kaynak: Yazar tarafından bankaların faaliyet raporlarından elde edilerek hazırlanmıştır.

D) Her iki sistemi karşılaştırırken son olarak değerlendirmede göz önünde bulundurulacak unsur, o dönemdeki konut kredilerinin faiz oranları olacaktır. Bu veri olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından yayınlanan *Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları* istatistikleri kullanılacaktır. Bu verilerde, bankacılık sektörünün kredilere uyguladığı faizler ortaya konularak, bankalarca açılan kredilere uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları belirtilmektedir (TCMB).

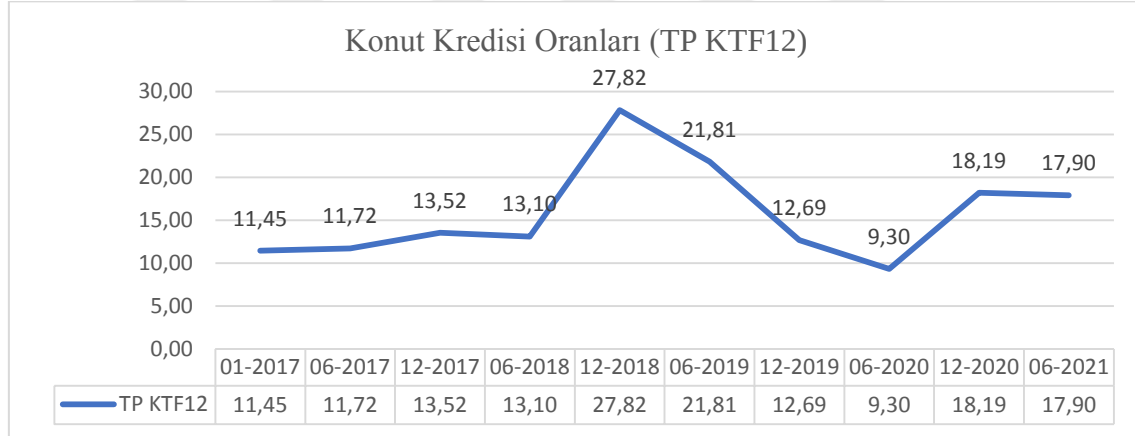
Katılım bankalarınca uygulanan konut finansman kar oranları genellikle sektörle paralel seyretmektedir. Bu sebeple bu veriler bankacılık sektöründeki fiyatlar genel seviyesi açısından finansal kesimin büyük bir bölümünü temsil etmektedir.

Bu veri setinde geriye dönük olarak 2002 yılına kadar bankacılık sektöründe uygulanmış olan faiz oranlarına ulaşılabilmektedir. Merkez Bankası tarafından hazırlanan bu verilerde, kredi türleri itibarıyla haftalık olarak belirtilen, farklı bir hesap

numarasıyla yeni kullanılmış ve vade bitiminde yenilenen kredi hesaplarından ilgili haftanın son iş günü itibarıyla bakiye veren (akım) her bir kredi türü için hesaplanan ağırlıklı ortalama faiz oranları istatistik sunumun konusudur.

Bankaların yurtiçi şubelerince yurt dışında yerleşiklere (Türkiye dışında yerleşik) kullanılan krediler ile yurtiçi ve yurtdışı şubelerce yurtiçi yerleşiklere kullanılan kredi hesapları (bankaların bankalara kullandırdıkları krediler hariç) raporlama kapsamındadır. Yurt dışında yerleşik (Türkiye dışında yerleşik) kişilere, yurt dışı şubelerce kullanılan krediler raporlama kapsamı dışındadır. Tüm istatistik sunumlar, Türk Lirası ve yabancı para cinsinden yapılan işlemleri içermekte olup Türk Lirası olarak yayımlanmaktadır (TCMB). 2017 yılından başlayarak uygulanmış oranları içeren grafik aşağıdaki şekildedir;

Şekil 6. 2017 Yılından İtibaren Uygulanan Konut Kredisi Oranları¹

Kaynak: Yazar tarafından TCMB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

3. VADE ORTASI SİSTEMDE KONUT FİNANSMANI MALİYETİ İLE KATILIM BANKASI KONUT FİNANSMANI MALİYETİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Sisteme katılmak isteyen bireylerin herhangi bir peşinat vermedikleri modeldir. Katılımcının kendi nakit akımı ve ödeme kapasitesine göre taksit planı oluşturabilir. Planlanan tasarruf miktarının yarısına ulaştığında, hedeflenen tasarruf miktarını sistemden alır. Vade ortası sistemde mantık olarak hedeflenen tasarruf miktarının yarısının tamamlanması esas olduğundan, katılımcı taksit miktarlarını arttırarak daha erken dönemde teslimatına kavuşma imkanına sahiptir. Bu planda tahsisat vade ortasını takip eden ayda yapılır ve katılımcı ödemelerine devam eder. Şirketlerden alınan gerçek fiyatlar Tablo 5’de gösterilmiştir.

¹ Bankaların geriye dönük düzeltmeleri nedeniyle TCMB tarafından zaman serilerinde güncelleme yapılabilmektedir.

Maliyet karşılaştırmasında sektördeki iki firmadan alınan fiyatların ortalama vade gün sayıları bulunmuştur. Ardından Merkez Bankası Konut Fiyat Endeksi kullanılarak, hedeflenen tasarruf miktarının teslim alınacağı belirtilen aya denk gelen fiyat artışı eklenmiştir. Ayrıca teslim süresine kadar ödenecek kira maliyeti de eklenerek reel maliyet hesaplanmıştır.

Tablo 7. Vade Ortası Sistem Karşılaştırma Tablosu

TFS Katılımcı Sayısı	TFS Ortalama vade	TFS Taksit Sayısı	TFS Çıplak Maliyet ²	Tasarruf Teslimat Tarihi/Ay	Konutun Maruz Kaldığı Değer Artış Oranı ³	Konutun Reel Maliyeti ⁴	Kira Maliyeti	TFS Reel Maliyet ⁵	O dönemki Banka Konut Finansmanı oranları Yıllık Bileşik ⁶	O dönemki Banka Konut Finansmanı oranları Aylık ⁷	O dönemki Banka Konut Finansmanı Maliyeti ⁸	Katılım Bankası Dosya Masrafı	İki Sistem Arasındaki Maliyet Farkı ⁹
36	559	36	254.160	20	21,59%	309.033	20.000	329.033	11,45%	0,91%	281.839	1.260	45.934
60	796	50	254.160	28	18,55%	301.306	28.000	329.306	11,45%	0,91%	301.202	1.260	26.844
80	1.016	64	254.160	35	27,04%	322.884	35.000	357.884	11,45%	0,91%	320.556	1.260	36.068
120	1.397	87	254.160	48	53,11%	389.144	48.000	437.144	11,45%	0,91%	355.809	1.260	80.075

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

² Konut fiyatına organizasyon bedelinin eklenmiş hali

³ TFS’de katılımcının konutunu teslim aldığı tarihe kadar konutun maruz kaldığı Fiyat değişimi (Tablo 7).

- 20. Ayda teslimatta; 2017 Yılı için: %10,89, 2018-8 Ay için: %10,70 olarak toplamda %21,59.
- 28 ayda teslimatta; 2017 Yılı için: %10,89, 2018 yılı için: %4,91 ve 2019-4 ay için: %2,66 olarak toplamda %18,55
- 35 ayda teslimatta; 2017 Yılı için: %10,89, 2018 yılı için: %4,91 ve 2019-11 ay: %11,15 olarak toplamda %27,04
- 48 ayda teslimatta; 2017 Yılı için: %10,89, 2018 yılı için: %4,91, 2019 yılı için: %12,20 ve 2020 yılı için: %25,02 olarak toplamda %53,11

⁴ TFS’de Konut Fiyat Endeksindeki artış oranları eklendikten sonra ortaya çıkan konutun teslim tarihindeki fiyatı

⁵ Konut Fiyat artışı ve Kira Maliyetinin toplanması ile ortaya çıkan reel maliyet

⁶ Ocak-2017 Tarihinde Konut Finansman Yıllık Bileşik Oranı

⁷ Ocak-2017 Tarihinde Konut Finansman aylık Oranı (Tablo 8)

⁸ Katılımcının 0,91 finansman oranı ile konut finansmanı kullandığında katlanacağı maliyet

⁹ TFS ile Banka Konut Finansmanı arasında oluşan fark

Tablo 8. 01.2017 – 06.2021 Tarihleri Arası Aylık Konut Fiyat Değişim Endeksi Oranları

TR 33 (Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak)-Yıllık Yüzde Değişim																	
01-2017	02-2017	03-2017	04-2017	05-2017	06-2017	07-2017	08-2017	09-2017	10-2017	11-2017	12-2017	01-2018	02-2018	03-2018	04-2018	05-2018	06-2018
11,31	11,18	11,78	11,71	12,44	10,84	9,44	9,05	10,00	11,40	10,98	10,89	9,84	9,43	9,93	10,08	10,87	11,58
07-2018	08-2018	09-2018	10-2018	11-2018	12-2018	01-2019	02-2019	03-2019	04-2019	05-2019	06-2019	07-2019	08-2019	09-2019	10-2019	11-2019	12-2019
12,04	10,70	6,82	5,85	5,24	4,91	3,62	5,21	4,66	2,66	0,81	0,09	4,12	6,59	9,90	10,41	11,15	12,20
01-2020	02-2020	03-2020	04-2020	05-2020	06-2020	07-2020	08-2020	09-2020	10-2020	11-2020	12-2020	01-2021	02-2021	03-2021	04-2021	05-2021	06-2021
12,97	13,23	14,06	17,48	24,53	26,99	23,47	23,47	23,57	24,52	24,88	25,02	26,47	26,95	27,54	26,73	24,07	25,12

Kaynak: Yazar tarafından TCMB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 9. 01.2017 – 06.2021 Tarihleri Arası Bankalarca Verilen TL Konut Kredileri Oranları¹⁰

TP.KTF12- Bankalarca Verilen TL Konut Kredilerinin Yıllık Oranları																	
01-2017	02-2017	03-2017	04-2017	05-2017	06-2017	07-2017	08-2017	09-2017	10-2017	11-2017	12-2017	01-2018	02-2018	03-2018	04-2018	05-2018	06-2018
11,45	11,38	11,06	11,28	11,55	11,72	12,02	12,49	12,87	13,05	13,12	13,52	14,14	14,68	14,79	14,83	13,88	13,10
07-2018	08-2018	09-2018	10-2018	11-2018	12-2018	01-2019	02-2019	03-2019	04-2019	05-2019	06-2019	07-2019	08-2019	09-2019	10-2019	11-2019	12-2019
16,86	18,99	25,18	28,95	28,63	27,82	26,22	22,98	18,16	17,70	20,45	21,81	21,06	14,15	12,98	13,12	12,96	12,69
01-2020	02-2020	03-2020	04-2020	05-2020	06-2020	07-2020	08-2020	09-2020	10-2020	11-2020	12-2020	01-2021	02-2021	03-2021	04-2021	05-2021	06-2021
11,88	11,43	11,40	11,72	11,23	9,30	9,11	11,09	14,16	15,07	15,68	18,19	18,39	17,99	17,74	18,13	17,84	17,90

Kaynak: Yazar tarafından TCMB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

¹⁰ Bankaların geriye dönük düzeltmeleri nedeniyle TCMB tarafından zaman serilerinde güncelleme yapılabilmektedir

Tablo 7’te bir katılımcı kendisi ile birlikte 36 katılımcının vade ortası teslim sistemine dahil olduğu durumda, 36 taksitte 559 gün ortalama vade ile 14.160-TL organizasyon ücreti ödeyerek toplamda 254.160-TL maliyetle hedeflemiş olduğu 240.000-TL tasarrufu 20. Ayda teslim alacaktır. Bu rakamlar çıplak maliyetler olup, gerçekte katılımcının reel maliyetini ifade etmemektedir. Öncelikle katılımcının 20 ay boyunca kira gideri olacaktır. Kira gideri yıllık olarak hesaplanmakta ve değişiklik göstermektedir. Reel şartlarda 1.000-TL olarak hesaplama dahil edilen kira geliri daha yüksek rakamlarda gerçekleşmektedir. Çalışmada hesaplama yapmak için 1.000-TL gibi bir rakam kabul edilecektir. Ancak bu rakamı daha arttırdığımız da TFS’ nin maliyeti daha da artacağı unutulmamalıdır. Katılımcı 20 ay boyunca 20.000-TL kira ödeyecek ve ayrıca satın alacağı ev fiyatı sisteme giriş yapmış olduğu dönemden farklı olacağı Tablo 8’de belirtilen TCMB Konut Fiyat Endeksinden ve hesaplamaların yapıldığı Tablo 7’den anlaşılmaktadır. Konutun fiyatı 20 ay sonunda toplamda %21,59 oranında artmış olacaktır. Dolayısı ile o dönemde satın alacağı evin gerçek maliyeti 309.033-TL olacak ve kira gideri ile birlikte 329.033-TL olarak gerçekleşecektir.

Halbuki aynı tüketici aynı dönemde bir katılım bankasından konut finansman kullanmış olsaydı katlanacağı aylık kâr payı oranı Tablo 9’deki Merkez Bankasından alınan verilerde görüleceği gibi yıllık %11,45 ve aylık konut finansmanı olarak %0,91 dolaylarında olacaktı. Bu durumda aynı evi 36 ay vadeli sabit taksitli olarak bir katılım bankasından satın almış olsaydı gerçekleşecek maliyet 281.839-TL ve 1.260-TL dosya masrafı ile toplamda 283.099-TL olacaktı. Katılımcı açısından her iki sistem arasındaki maliyet farkı 45.934-TL olarak katılım bankası lehine gerçekleşmiş olacaktı.

Bir başka vadede örnek vermek gerekirse yine Tablo 7’de 80 katılımcılı bir plana dahil olan tüketici, 64 taksit ve 1016 ortalama gün ödeme yaparak sisteme dahil olmaktadır. Organizasyon ücreti olan 14.160-TL ile vade ortası teslim sistemine katılarak toplamda 254.160-TL maliyetle hedeflemiş olduğu 240.000-TL tasarrufu 35. Ayda teslim alacaktır. Bu dönemde 35.000-TL kira maliyetine katlanacaktır. Katılımcı konutunu teslim alacağı döneme kadar konut değerindeki artış Tablo 8’de belirtilen TCMB Konut Fiyat Endeksinden ve hesaplamaların yapıldığı Tablo 7’de belirtilmiştir. Bu durumda reel toplam maliyet konut fiyatlarında gerçekleşen yaklaşık üç yıllık yükselme ile 322.884-TL’ ye ve kira gideri olan 35.000-TL bedelin eklenmesi ile 357.884-TL olarak gerçekleşmiş olacaktır.

Eğer tüketici 1016 ortalama gün ve 64 taksitte aynı konutu katılım bankasından konut finansmanı kullanarak 2017 yılının başında almış olsaydı katlanacağı aylık kar payı oranı %0,91 ve yıllık ta ise %12,98 dolaylarında olacaktı. Bu durumda aynı evi 64 ay vadeli sabit taksitli olarak bir katılım bankasından bu oranlar ile kullandığında gerçekleşecek maliyet 320.556-TL ve 1.260-TL dosya masrafı ile toplamda 321.816-TL olacaktı. Katılımcı açısından her iki sistem arasındaki maliyet farkı 36.068-TL olarak katılım bankası lehine gerçekleşmiş olacaktı.

Tablo 7’den yararlanarak daha uzun vadede maliyetin nasıl gerçekleştiğini görelim. 120 kişilik organizasyonda katılımcı 87 taksitte 1.397 gün ortalama vade ile organizasyon bedeli dahil toplamda 254.160-TL maliyetle hedeflemiş olduğu 240.000-TL tasarrufu 48. Ayda teslim alacaktır. Bu dönemde 48.000-TL kira maliyeti oluşacaktır. Tablo 8’deki TCMB Konut fiyat endeksi ve Tablo 7’deki hesaplamalardan anlaşılacağı üzere konutun fiyatı %53,11 oranında artarak 389.144-TL olacaktır. Kira bedeli ve konut fiyat artışını maliyete eklediğimizde toplam maliyet 437.144-TL olarak gerçekleşmiş olacaktır.

Halbuki tüketici konutunu katılım bankasından konut finansmanı kullanarak satın almış olsaydı katlanacağı aylık kar payı oranı %0,91 ve yıllık ta ise %11.43 dolaylarında olacaktı. Bu durumda 87 sıra eşit taksitli konut finansmanın toplam maliyeti 355.809-TL ve 1.260-TL dosya masrafı ile toplam maliyet 357.069-TL olarak gerçekleşecekti. Bu durumda her iki sistem arasında gerçekleşen fark 80.075-TL olarak katılım bankası lehine gerçekleşmiş olacaktı.

Sistemleri çok farklı vade seçenekleri kullanarak karşılaştırmak mümkündür. Ancak sadece bir yanda kira maliyeti ve konut fiyat endeksi ile diğer yanda kar payı ve dosya masrafı maliyetleri hesaplamalara katılarak bile her iki sistem arasında maliyet karşılaştırmasında katılım bankacılığının bariz olarak tüketicinin yararına olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye gibi enflasyonist ortamda satın alınacak olan ürünün fiyatının sabitlenmemiş olması önemli bir handikap oluşturmakta ve Tasarruf Finans Sistemi için dezavantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde 2011 yılından buyana gerçekleşen enflasyon oranları fiyat endeks hareketleri Şekil 4’te gösterilmiştir.

4. ÇEKİLİŞLİ SİSTEMDE KONUT FİNANSMANI MALİYETİ İLE KATILIM BANKACILIĞI KONUT FİNANSMANI MALİYET KARŞILAŞTIRMASI

Taksit sayısı kadar katılımcı bir araya gelerek her ay toplanan taksitlerle bir katılımcının ev sahibi olmasının çekilişle belirlendiği sistemdir. Sektördeki bazı firmalar her ay çekiliş yaparken, bazı firmalar beş ayda bir beş kişilik çekiliş yapmaktadırlar. Hedeflenen tasarruf miktarının yarısına ulaşıldığında katılımcıya hedeflenen tasarruf miktarının tamamı ödenmektedir. Dolayısı ile her halükârda çekilişte çıkmamış olsa bile bütün katılımcılar vade ortasında hedeflenen tasarruf miktarını elde etmektedir.

Tablo 10’da çekilişli sisteme ait firmalardan alınan fiyat tekliflerinden oluşturulan vadeye göre maliyet çizelgesi vardır.

Tablo 10. Çekilişli Sistem Maliyet Tablosu¹¹

	Vade	Org. Ücreti Dahil Ort. Vade Gün ¹²	Taksit Sayısı	Teslim Tarihi	Aylık Taksit	Taksitlerde Artış yapılarak Alınan Bedel ¹³	Org. Bedeli	Toplam Maliyet
ÇEKİLİŞLİ SİSTEM	36	487	32	18	6.667	26.656	25.200	265.200
	60	740	47	32	3.993	52.329	25.680	265.680
	80	935	58	40	3.000	66.000	26.400	266.400
	120	1.271	77	52	1.999	86.077	27.840	267.840
FİRSAT KAMPANYA	40	542	36	16	6.000	24.000	20.400	260.400
	60	776	51	24	4.000	36.000	20.400	260.400
	80	987	64	31	3.000	48.000	21.600	261.600
	120	1.358	85	45	1.999	70.085	21.600	261.600

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çekilişli sistemde hangi katılımcıya ne zaman hedeflenen tasarruf miktarının ödeneceği belli olmadığından karşılaştırma yapmak güç bir hal almıştır. Ancak ortalama vade üzerinden gidilerek katılım bankacılığı karşılığı ne olduğu ve karşılık gelen kar payı oranının ne olduğu aşağıdaki Tablo.11’de belirtilmiştir.

¹¹ Bkz. Sayfa 65 (g) bendinde tasarruf finans şirketlerinden alınan geri ödeme planları ile hazırlanmıştır.

¹² Finansman şirketlerinin ödeme planlarına göre, organizasyon ücretinin de ilk taksitle birlikte alınması hesaba katılarak Ortalama Vade (Durasyon) yöntemi ile hesaplanmıştır. Formül için bkz. Sayfa 61.

¹³ Sözleşme başında belirlenerek her yıl ödenen taksitlere ilave değerlendirme yapılarak alınan toplam bedel

Tablo 11. Katılım Bankası Finansman Oranları

		Yıllık Bileşik %	3,66	4,28	4,90	5,53	6,16	6,80	7,44	8,08	8,73	9,38	10,03	10,69	11,35	12,01	12,68	13,35	14,02
Ortalama Vade	Taksit Sayısı	Aylık Oran %	0.30	0.35	0.40	0.45	0.50	0.55	0.60	0.65	0.70	0.75	0.80	0.85	0.90	0.95	1.00	1.05	1.10
487	36		251,688	253,674	255,640	257,644	259,659	261,684	263,729	265,769	267,816	269,876	271,942	274,020	276,106	278,202	280,308	282,422	284,546
542	36		253,030	255,234	257,464	259,669	261,922	264,189	266,416	268,705	271,008	273,324	275,619	277,883	280,233	282,597	284,928	287,316	289,693
740	47		257,886	260,944	264,024	267,126	270,250	273,364	276,530	279,717	282,926	286,158	289,499	292,813	296,098	299,461	302,728	306,136	309,537
776	51		258,763	261,970	265,201	268,453	271,729	275,028	278,510	281,880	285,276	288,694	292,138	295,606	299,098	302,614	306,154	309,718	313,306
935	58		262,776	266,705	270,659	274,680	278,707	282,768	287,304	291,485	295,702	299,956	304,246	308,570	312,930	317,325	321,758	326,226	330,726
987	64		264,069	268,230	272,434	276,681	280,950	285,257	289,628	294,004	298,456	302,938	307,420	311,938	316,514	321,126	325,801	330,534	335,308
1271	77		271,364	276,841	282,389	288,009	293,702	299,493	305,332	311,189	317,222	323,296	329,306	335,565	341,744	348,153	354,542	361,031	367,484
1358	85		273,564	279,438	285,391	291,423	297,536	303,728	310,033	315,907	322,274	328,716	335,234	341,819	348,480	355,213	362,014	368,890	375,835

Kaynak: Yazar tarafından BOA Bankacılık Platformu kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 10’de belirtilen Tasarruf Finans Sistemine ait vadelerden 36 katılımcının katıldığı ve ödemelerinin 32 taksitte tamamlandığı planda, bir katılımcı 25.200-TL organizasyon ücreti ödeyerek sisteme dahil olmaktadır.

Organizasyon bedelinin sözleşme başlangıcında ödenmesi ortalama gün hesaplamasında, katılımcının ödeme gün sayısını sıra sabitli taksitli ödeme planlarına göre daha geriye çekmektedir. İki sistemi karşılaştırmada ortalama vade sisteminin tercih edilme sebeplerinden biride bu durumdur.

Katılımcı sisteme dahil olduktan sonra, firmalar arasında farklılık olmakla birlikte ilk ayda hedeflenen tasarruf miktarını aldığını kabul etmemiz durumunda bile maliyet 265.200-TL olarak gerçekleşmektedir. Bu planda katılımcı ortalama olarak 487 günde bütün ödemelerini gerçekleştirmiş olacaktır. Tablo 11’ de bu maliyet rakamına denk gelen katılım bankası konut finansmanı maliyet çizelgesinde, diğer bütün faktörler sabit kalması durumunda bile her iki sistemin başa baş maliyet noktası 487 gün ortalama da aylık %0,65 ve yıllık bileşikte ise %8,08 olduğu görülmektedir. Yani TFS’de ilk ayda konutu alması durumunda konut finansman oranı %0,65’ ten yukarda ise TFS avantajlı, bu orandan daha aşağıda ise katılım bankası daha avantajlıdır.

Konut fiyatlarındaki değişimi hesaba katacak olursak, katılımcı 487 gün ortalama aynı ödeme planında TFS’ de hedeflenen tasarrufa 6 ay gibi bir süre sonra kavuşması durumunda ise Tablo 8’deki konut fiyat endeksindeki 2017 yılı ilk altı aylık değer artış oranı olan %10,84 eklendiğinde durum değişmektedir. Kira maliyeti hariç sadece bu altı aylık maliyet eklendiğinde bile 266.016-TL gerçekleşmektedir. Sıra taksitli olarak katılım bankasındaki konut finansmanına göre başa baş noktası %1.14 kar payı oranına denk gelmektedir. Halbuki o dönemde konut finansman oranları Tablo 9’ den anlaşılacağı üzere %0,90 ila %0,95 arasında seyir etmektedir. Bu durumda katılım bankası avantajlı hale gelmektedir.

Buradan hareketle, katılımcının kurası ilk aylarda çıkması durumunda TSF katılımcısı avantajlı durumda olacak ancak, tasarrufa kavuşma süresi arttıkça katılım bankacılığı daha avantajlı hale gelecektir.

Katılım bankası aracılığı ile konut alan tüketici satın alacağı evin peşin fiyatını bilmekte ve katılım bankası ile anlaştıktan sonra net bir şekilde kendisine maliyetini reelleştirmektedir. Bu süreç maksimum on gün içerisinde gerçekleşmektedir. Ancak çekilişli sistemle konut alacak kişinin, tasarrufun tamamını en kötü şartlarda ödeme planının yarısına ulaşınca alacağını bilse de, daha önce ne zaman tasarrufu teslim alacağı belli değildir. Bireyin sisteme girmesi, ödemelerin başlamasından sonra kura çekilmesi ve teslimat süreci minimum 2-3 ay sürdüğü sektör temsilcileri tarafından

ifade edilmektedir. Bu durumda bile tüketici konut fiyat değişimlerinden etkilenmeyeceği garantisi yoktur.

Yine aynı şekilde 935 gün ortalama vadeli 58 taksitli Tasarruf Finansman planında ise katılımcı 11.000-TL organizasyon bedeli ile toplam 111.000-TL maliyetle sisteme girmiştir. Bu rakam, Tablo 10’da görüldüğü üzere aylık kar payı oranı olarak %0,35 ve yıllık ta ise % 4,28’e denk gelmektedir. Yine 2017 yılı ilk altı aylık değer artış oranı olan %10,84 eklendiğinde ise katılım bankacılığındaki karşılığı %0,65-%0,70 dolaylarında bir kâr payına denk gelmektedir. O dönemde konut finansman oranları Tablo 8’deki TCMB verilerinden anlaşılacağı üzere %0,90 ila %0,95 arasında seyir etmektedir.

Konut alan birtakım müşteriler zaman zaman konutun fiyatını sabitlemek için satıcılar ile ileri bir vadede konut teslim edilmesi yönünde antlaşma yapabilmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak ileri vadede kendisine kuranın çıkacağını varsayarak çekilişin kendisine çıkmaması durumunda borcunu ödeyemeyecek ciddi bir risk alma ihtimali ile karşı karşıya kalabilmektedirler. TFS katılımcıları çekilişin kendilerine ne zaman çıkacağını belli olmaması sebebi ile konut fiyatını sabitlemek gibi bir şansları bulunmamaktadır. Bu durum sistem açısından maliyet artırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmakta ve katılımcıların bu riski yönetebilmelerini engellemektedir.

SONUÇ

İnsanoğlu için fizyolojik ihtiyaçlarının (beslenme, güvenlik, barınma, korunma) karşılanması hayati bir öneme sahiptir. Beslenmeden sonra en temel ve öncelikli ihtiyaçlarından olan korunma ve güvenlik için barınma öncelikli bir ihtiyaçtır. Konut talebi, barınmanın yanı sıra yatırım fonksiyonu da taşımaktadır. Ayrıca ekonomik ve sosyal açıdan bireylerin refah düzeylerinin göstergelerinden biri halini almıştır.

Konut edinimi sadece sosyal bir olgu değil aynı zamanda önemli ekonomik boyutu da olan bir meseledir. Bu ihtiyacın giderilmesi önemli bir maliyet taşıdığından dolayı, her zaman bir finansal ihtiyaç olagelmıştır. Bu ihtiyacın karşılanmasını sağlamak için devlet destekleri, finansal destekler, tasarruflar gibi seçenekler hep araştırılmış ve çareler bulunmaya çalışılmıştır. Ancak yapısı itibarı ile pahalı bir gereksinin olan konut edinimi için bireylerin tasarruf etmeleri ve harcamalarından fedakarlıkta bulunmalarının yanı sıra finansal bir yönetim yapmaları gerekmektedir.

Modern anlamda finansal yönetim veya finans yönetimi Müslümanlar için son yüzyıla ulaşıncaya kadar farklı bir seyir izlemekteydi. 17. yüzyıldaki İslam medeniyetinin üç büyük temsilcisi Osmanlı, İran ve Babürler Müslüman zihinlerdeki üretim ve tüketim yapısının değişimini çağa uygun bir şekilde yönetememişlerdir. Teknolojik gelişmeler ve yeni ticaret yollarının bulunması ile tarihsel üstünlük Batı medeniyetlerinden yana kırılmaya başlamıştır. 16-17 yüzyılda başlayan merkantilist ekonomik bakış açısı, 21 yüzyıla gelindiğinde gelişmiş ülkelerin dünya ekonomik sisteminin temel dinamiği olması şeklinde evrilmiştir. Modern dünyanın üzerinde temellendiği ve son elli yılın temel karakteristik özelliği olan finans yönetimi ve finans ihtiyacının yönetimi, Müslüman zihinleri de çareler bulmaya itmiştir.

Modernizmin, insan zihinleri üzerindeki etkisi, medeniyetlerin mevcut kültürel miraslarının çağı okumada ve çağın ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalacağı sanrısı vermesi, başka bir ifade ile özellikle aydınlanma çağından önceki mirası hükümsüzleştirmesidir, yaşanmamış kabul etmesidir (Alatlı;2013, 1). Bu bakış açısı Joseph A. Schumpeter'in ortaya attığı büyük boşluk (great gap) kavramıyla daha net görülmektedir. Halbuki 7. ile 13. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin üretim ve katkıları yok sayılmaktadır. Bu durum, özellikle Müslüman coğrafyasında ciddi bir özgüven sorunu meydana getirmiştir. Yenilenme hareketleri, İslam'ın kılavuz değerlerinden esinlenerek yeni bir dil ve söylem geliştirmek yerine, daha çok batı

değerlerinden üretilmiş bilginin İslamileştirilmesi yoluna giderek yapılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken, İslam medeniyet tasavvuruna uygunluğu gözetilmemiş ve Müslüman toplumunun özümseyebileceği/sahiplenebileceği şekilde yeniden kodlanamamış ve Müslüman zihinlerin mevzuyu yeterince kavrayamamalarına sebebiyet vermiştir.

Küresel sistemi domine eden konvansiyonel finans sistemi varoluşunu devam ettirebilmek için sürekli olarak gelişmektedir. Konvansiyonel sistemin küresel boyuta ulaşmasındaki dinamiklerden birinin ürün ve hizmet çeşitliliği ile her kesime hitap edebilmesidir. İslami finansal kurumların bu sistemde var olabilmeleri ancak kendi ekosistemlerini oluşturmaları ile mümkün olacaktır. İslami finans ekosisteminin içinde kendi yaşam döngüsünü sağlamak için her kesim ve düşünceden kitlelere uygun çeşitli ürün ve hizmetler ortaya çıkarmaya devam etmesi gerekmektedir.

Bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesine finansman sağlayan tek kuruluş Katılım Bankaları değildir. İslami Finans ekosisteminde bulunan bir diğer önemli model ise Tasarruf Finans Sistemidir. Tasarruf Finans Sistemi, finansman kullanımı planlanan bir süre içerisinde öngörülen bir miktarı tasarruf etme koşuluna bağlı bir modeldir. Modelde sistem katılımcıları birbirilerini yardımlaşma esasına göre finanse ederek, ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Sistemde, katılımcılar benzeşen finansman ihtiyaçlarının giderilmesi için birbirlerine karşılıklılık esasına göre yardımlaşmaktadırlar. Sistemdeki karşılıklılık esası, belirli sayıda katılımcının oluşturduğu bir havuza, katılımcıların yapmış oldukları tasarrufları aktarmasıyla oluşan ve sırası ile son katılımcıya kadar her birinin tasarruf etikleri miktarları almasından sonra biten bir süreci ifade eder. Sistemde daha çok araç ve gayrimenkul alımı için bir tasarruf yapılması söz konusudur.

Katılım Bankacılığı ve Tasarruf Finans Sistemin karşılaştırmasında, satın alınacak ürün ve hizmetin TFS’de ileri vadede satın alınması sistemler arasındaki maliyeti belirleyen ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Katılım Bankacılığından finansman kullanan bireyler, satın alma işlemini hemen yaptıklarından, ürün ve hizmetin fiyatını sabitleyerek maliyetlerini netleştirebilmektedirler. Sonraki dönemde bu malların fiyatlarında meydana gelecek değişimlerden etkilenmemektedirler. Hatta enflasyon karşısında ödemeleri giderek erirken, satın aldıkları ürünlerin fiyatları artmakta ve kar elde etmektedirler. Bu sebeple ülkemizdeki

fıyat istikrarındaki dalgalanmalardan kaynaklı olarak Katılım Bankacılığı aracılığı ile mal ve hizmet ediniminin daha avantajlı olduğu görülmektedir.

Halbuki Tasarruf Finans Sistemi ile mal ve hizmet alacak bireyler, hedeflenen tasarrufu iki Şekilde alabilmektedirler. Birincisi olan vade ortası sistem bireyler hedeflenen tasarrufa ulaşıncaya kadar satın alınacak konutun fıyatı artmakta ve bu artış katılım bankasından finansman kullanan bireylerin katlanmış olduğu maliyetten fazla olduğu görülmektedir. Bu  deme modelinde katılım bankacılığının açık bir Şekilde daha avantajlı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 7’da açık bir Şekilde ifade edildiği gibi katılım bankası konut finansmanı, 559 gün ortalama vadede 45.934-TL, 796 gün ortalama vadede 26.844-TL, 1016 gün ortalama vadede 36.068-TL ve 1397 ortalama vadede 80.075-TL daha avantajlı olduğu g r lm ştir.

Bir diğer sistem olan  ekilişli sistemde ise, çekilişin ne zaman çıkacağı belli olmasa da, ilk aylarda çıkması durumunda ciddi bir maliyet avantajı sağlamaktadır. Örneğin tablo 11’da görüleceği üzere, 487 ve 542 gün ortalama ödeme planından konut finansman oranlarının aylık %0,65 olması durumuna kadar TFS’nin belirgin bir maliyet avantajı olduğu gözlemlenmiştir.

Ancak  ekilişli sistemde, özellikle uzun vadeli planlarda hedeflenen tasarrufun teslim süresi uzadı a, bireylerin katlanmakta oldukları kira maliyetleri ve konutun fıyat artışları iki sistem arasındaki maliyet makasını daha da açtığı g r lm ştir. 987 gün ortalama vade yani 64 sıra taksiti aşan durumlarda katılım bankası konut finansman oranı başa baş noktası %0,30 kadar düşmekte ve hedeflenen finansmana ilk altı ayda ulaşılması durumunda bile %10,84 konut fıyat değişimine maruz kalmakta ve maliyet avantajı tekrar katılım bankası konut finansmanı lehine değişmektedir.

İslami Finans ekosistemin oluşturulmasında ürün çeşitliliğinin önemi oldukça büyüktür. Bu sebeple her ne kadar çalışmada karşılaştırma yapılırken birçok yatırım planında Katılım Bankası avantajlı olarak görünmüş olsa da, ürün ve hizmet çeşitliliğinin arttırılması açısından Tasarruf Finans Sisteminin geliştirilerek faaliyetlerine devam etmesi hayati bir öneme sahiptir. Bankacılık sisteminde faaliyet karlarının yanı sıra faaliyet dışı alanlarda da kar elde edilmektedir. Tasarruf Finans Sistemindeki firmalar, yapılacak yasal düzenlemeler ile ürün ve hizmet gamlarını arttırmaları şirketlerin karlılıklarını arttıracak ve daha güçlü finansal bir yapıya sahip olmalarına katkı sağlayacaktır.

Bu sebeple kar artırıcı faaliyetler ve sektörde kalıcı olmak için aşağıda sıralanan faaliyet önerilerinde bulunulabilir;

- Sadece tasarruf organizasyonlarından alınan bedeller ile yetinmemeli faaliyet dışı gelir sağlayan sigortacı işlemleri,
- Bireysel Emeklilik aracılık işlemleri,
- Bankaların, bir takım ulusal marketlerin ve döviz bürolarının yaptığı gibi Moneygram ve Western Union gibi uluslararası para transferi işlemleri,
- Fatura tahsilat işlemleri kanalları ile daha kazançlı hale getirmeleri ve oluşacak fazlalıklar ile çekiliş sayılarını arttırarak zamanından önce teslimat yapabilecek mali yapıyı oluşturabilecekleri düşünülmektedir.

Son olarak; her ne kadar çalışmamızda maliyet ve çıkar eksenli bir değerlendirme söz konusu olsa bile, İslami finans inanç temelli finansal bir sistemdir. Bireylerin bütün kararlarını rasyonel olarak vermediği ekonomik çalışmaları ile ortaya konmuştur. Temel olarak modern iktisat, rasyonel gördüğü bireyin faydasının maksimize etme amacını ifade eden birtakım fonksiyonlar ve denklemler formüle etmiş olsa da bu denklemlerde bireyin manevi boyutunu ihmal ederek bütün dikkatini maddi alanda toplamıştır. Ülkemizde hala bankacılık sistemini kullanmayı düşünmeyen kesimler vardır. Bu sebeple, bireylerin inanç dünyasına hitap edecek ürün çeşitliği İslami Finansın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu. (2017). *Faizsiz Finans Standartları*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Abdul-Rahman, Y. (2017). *İslam'da Bankacılık ve Finansman* (2. Baskı). (Çev: S.Tuğ ve M.A. Tuğ). İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Akdoğan, N. (2012). Maliyet Muhasebesine Giriş. İçinde; *Maliyet Muhasebesi* (Ed: Kartal, A. ve Gündüz H.E.), ss. 2-35. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aktepe, İ. E. (2012). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Aktepe, İ. E. (2017). *Katılım Finans*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Aktepe, İ. E. ve Dereci, M. (2019). İslam Hukukunda Akit Teorisi ve Katılım Bankacılığında Akitler. İçinde; *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* (Ed: Ş. Görmüş, R.A. Albayrak ve A. Yabanlı), ss. 222-247. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Alatlı, A. (2013). *Gogol'ün İzinde Aydınlanma Değil Merhamet*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Alrifai, T. (2017). *İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem* (Çev: B.Sayılmış). Ankara: Buzdağı Yayınları.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Ayup, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak* (Çev.Ed.: S.A.Çürük ve R.Parlakkaya). İstanbul: İktisat Yayınları.
- Balasel, Y. (2018). Ödünç Para Verme. İçinde; *İktisadi Hayatta ve İslam'da Faiz (Uluslararası Faiz Çalıştayı)*, ss. 293-299. Bursa: Ensar Neşriyat.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme kurumu (2021) <https://www.bddk.org.tr/> (Erişim Tarihi: 18.08.2021)
- Bardakoğlu, A. (1999). *İslam ve Toplum II*. İstanbul: Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Bayındır, A. (1992). *İslam Ansiklopedisi 6. cilt*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bayındır, A. (2008). *Ticaret ve Faiz*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Beytur, M. ve Çetinkaya, M. (2021). Tasarrufa Dayalı Finans Sistemine Jak Bankacılık ve Karz-ı Hasen Sistemi Önerisi. *The Journal of Social Science*, 5, 269-281
- Birevim Web Sitesi (2021) <https://www.birevim.com/> (Erişim Tarihi: 20.08.2021)
- Birsin, M. ve Ötegeçeli, H. (2019). Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi ve Fıkhî Meşruiyeti Üzerinde Yapılan Değerlendirmeler. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, (hangi sayfalar)
- Canbaz, M.F. (2020). *İslami Finansman ve Karz-ı Hasen*. İstanbul: Nida Yayıncılık.

- Chapra, M.U. (2017). İslam Faizi Neden Yasaklamıştır? Faiz Yasağının Ardındaki Mantık. İçinde; *Ribayı Anlamak-İslam İktisadında Faiz* (Ed: Thomas. A), (Çev: Z.H. Orhan), ss. 159-185. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Chapra, M.U. (2018). *İktisadi Tehditler ve İslam* (Çev: G.Kafa). İstanbul: İktisat Yayınları.
- Chapra, M.U. (2018). *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet* (Çev. Ed.: M.Saraç). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Cornell, V.J. (2017). Tesniye'nin Gölgesinde Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Faize (interest) ve Aşırı Faize (usury) Dair Duyarlılıklar. İçinde; *Ribayı Anlamak-İslam İktisadında Faiz* (Ed: Thomas. A), (Çev: Z.H.Orhan), ss.117-158. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Çekin, Ö. (2018). *Tasarrufa Dayalı Finansman Sistemi ve İslami Finans İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, F. (2014). *Kredi Talepleri Banka Kredileri*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Dede, K. (2017). *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Ürünleri*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Demirbaş, D. ve Demirbaş, S. (2019). John Calvin Düşüncesinde Faizli Borç İlişkileri. İçinde; *Faiz Meselesi (2.Baskı)* (Ed: M.Ustaoglu ve A.İncekara), ss. 213-231. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Diñç, Y. (2015). *Gölge Bankacılıktan Regüler Bankacılığa Geçiş*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Diñç, Y. (2019). *Tasarrufa Dayalı Finans*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Dinler, Z. (2015). *İktisada Giriş (21. Baskı)*. Bursa: Star Ajans.
- Doğan, M. (2020). *Büyük Türkçe Sözlük (26.Baskı)*. İstanbul: Yazar Yayınları.
- Döndüren, H. (2011). *Güncel Fıkhi Meseleler*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Döndüren, H. (2012). *Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Dönmez, İ.K. (1996). *İslam Ansiklopedisi 13. cilt*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Duri, A. (1991). *İslam İktisat Tarihine Giriş* (Çev: S.Orman). İstanbul: Endülüs Yayınları.
- El-Behiy, M. (1992). *İslam Düşüncesinin İlahi Yönü* (Çev: S.Hizmetli). Ankara: İşaret Yayınları.
- Eminevim Web Sitesi (2021). <https://www.eminevim.com/> (Erişim Tarihi: 20.08.2021)
- Ergüven, M. (2014). *Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercihleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.
- Ergüven, M. (2021). *Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi ve Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ergüven, M. (2021). *Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Ergüven, M. ve Kaya, F. (2016). Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 24-39.
- Ersin, İ. ve Duran, S. (2017). Faizsiz Finans Döngüsünü Oluşturma Açısından Adil Ekonomik Düzen Söyleminin Kredileşme İlkeleri ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Academic Journal*, 12(8), 109-132.
- Fırat, G. (2008). *Türk Bankacılık Sisteminde Aktif Pasif Yönetimi ve Piyasa Riski*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Fuzulev Web Sitesi (2021) <https://www.fuzulev.com/> (Erişim Tarihi: 20.08.2021)
- Gözübenli, B. (1991). *İslam Ansiklopedisi 3.Cilt*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gürel, A. ve Erkuş, Ş. (2020). Elbirliği (Faizsiz Konut Edindirme) Finans Sistemi ve Muhasebeleştirilmesi, *İstanbul Journal of Social Sciences*, 28(Fall), 19-33.
- Haziroğlu, T. (2019). Katılım Felsefesi ve İnsani Bankacılık. İçinde; *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* (Ed: Ş.Görmüş, R.A.Albayrak ve A.Yabanlı), ss. 26-36. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Haziroğlu, T., Koyuncu, O. ve Solak, M. Y. (2019). Katılım Bankacılığı İş Modeli. İçinde; *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* (Ed: Ş.Görmüş, R.A.Albayrak ve A.Yabanlı), ss. 166-186. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- İslahı, A. A. (2017). *İslam İktisat Düşüncesinin Değişimi (18. Yüzyıl)* (Çev: H.D.Keskin). İstanbul: İktisat Yayınları.
- İslahı, A. A. (2019). *İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (17. Yüzyıl)* (Çev: H.D.Keskin). Ankara: İktisat Yayınları.
- Kaan, E. O. (2018). 'Finansman Kaynağı Olarak Bey' Bi'l-Vefa, Bey' Bi'l-İstiğlal ve Bey'u'l-İne. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 223-251.
- Kallek, C. (2015). *İslam İktisat Düşünce Tarihi Haraç ve Emval Kitapları (3.Baskı)*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Karadağı, A. M. (2018). *İslam İktisadına Giriş* (Çev: A.Kahraman). İstanbul: İktisat Yayınları.
- Karagülle, S. (1993). *Alternatif Faizsiz Bankacılık (2.Baskı)*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karakoç, S. (2013). *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü (13.Baskı)*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karaman, H. (2003). *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri (3. Baskı)*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, H. (2010). *Sorularla Müslümanlık-2 Ticaret Hayatı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karataş, M. ve Gavcar, E. (2001). Bazı Meslek Gruplarının Tasarruf Eğilimlerinin Araştırılması Muğla İli Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 39-40.

- Khalil, E. H. ve Thomas, A. (2017). Riba Hakkında Mısır'daki Modern Tartışma. İçinde; *Ribayı Anlamak-İslam İktisadında Faiz* (Ed: Thomas. A), (Çev:Z.H.Orhan), ss. 117-158. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Kılıç, S. (2007). Konut Finansman Modeli Olarak Yapı Tasarruf Sandıkları; Almanya ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 231-246.
- Konut Fiyat Endeksi (2021)
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Konut+Fiyat+Endeksi/> (Erişim Tarihi:10.09.2021)
- Korkmaz, S. (2021). Malî Hiyel Uygulamaları Ekseninde Türkiye'deki Faizsiz Konut Finansman Sistemlerine Bir Bakış. *İslam Tetkikleri Dergisi*, 11(1), 309-328.
- Kumbasar, M. (2016). Elbirliği Sistemi ve Eminevim Örneği, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 155-166.
- Kurt, G. ve Okur, M. (2019). Gayrimenkul Finansmanında Katılım Bankacılığı İçin Alternatif Bir Finansman Modeli: İpoteğe Dayalı Paylaşımlı Faizsiz Finansman Modeli. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 8(16), 207-219.
- Kurt, İ. (2015). *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat (2.Baskı)*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Küçükcalay, A. M. (2018). İktisadi Düşünce Tarihinde Faiz Kavramının Dönüşümü ve Düşünsel Meşrulanın Dinamikleri Üzerine. İçinde; *İktisadi Hayatta ve İslam'da Faiz(Uluslararası Faiz Çalıştayı)* (ss. 35-61). Bursa: Ensar Neşriyat.
- Okur, M., Çatıkkaş, Ö. ve Ersoy, M. (2018). Bir Gölge Bankacılık Uygulaması Olarak Gayrimenkul Finansmanında Alternatif Bir Faizsiz Finansman Modeli: İpoteğe Dayalı Paylaşımlı Faizsiz Finansman Modeli. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 16.
- Orhan, Z. H. (2018). Mit Ghamr Savings Bank: A Role Model or an Irreplicable Utopia, *The Journal of Humanity and Society*, VIII(2), 85-102.
- Orman, S. (2001). *İktisat Tarih ve Toplum*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Özsoy, M. Ş. ve Sayar, Y. (2019). *Kobiler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Yayınları.
- Öztürk, A. (2017). Tasarrufa Dayalı Finans Sisteminde Fon Fazlası Varlıkların Değerlendirilmesi. İçinde; *Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi* (Ed: H. M. Günay ve Ş. Görmüş), ss. 51-68, İstanbul, Ensar Yayınları.
- Sağın, A ve Bozik, M. S. (2019). Thomas Aquinas'da ve Martin Luter'de Faiz Kavramına Dair Tartışmalar. İçinde; *Faiz Meselesi (2.Baskı)* (Ed: M. Ustaoglu ve A. İncekara) ss. 193-212. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saraç, M. (2012). *Finansal Yönetim*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Takan, M. ve Acar Boyacıoğlu, M. (2015). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim (7.Baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tekerek, S. (2013). *Konut Finansmanında Banka Kredilerine Alternatif Modellerden Elbirliği Sistemi Üzerinde Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Toprak, A.Ö., Eyerci, C. ve Demir, Ö. (2021). *Nominal Faiz Olmaması Meşruiyet İçin Yeterli mi? Tasarrufa Dayalı Faizsiz Konut Finansman Sistemi*. <http://omer-demir.net/pubs/nominal-faiz-olmaması-mesruiyet-icin-yeterli-mi-tasarrufa-dayali-faizsiz-konut-finansman-sistemi/> , (Erişim Tarihi: 15.09.2021).
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2015). *Tasarruf - Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2021). “Terimler Sözlüğü”, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/> (Erişim Tarihi: 18.07.2021)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2021) “Faizsiz Finans Sözlüğü”, <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/yayinlar/faizsiz-finans-sozlugu-508697> (Erişim Tarihi: 15.09.2021)
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2021). *Katılım Finansı Standartları, Standart No: 3 Murabaha Standardı*. Ankara: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Ustaoglu, M. (2019). Erken Dönem Yahudi Tarihinde Faiz ve Borç İlişkileri: Temel Argümanlar. İçinde; *Faiz Meselesi* (2.Baskı) (Ed: M. Ustaoglu ve A. İncekara), ss. 129-154. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ustaoglu, M. ve Bayındır, S. (2019). Faiz Meselesine Giriş, İçinde; *Faiz Meselesi* (2.Baskı) (Ed: M. Ustaoglu ve A. İncekara), ss. 1-16. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünlü, F.M. (2020) *Satışçının El Kitabı*. İstanbul: Fuzul Akademi Fuzul Grup İç Yayın.
- Yassine, T. (2019). State of the Global Islamic Economy Report 2019/20 Australia’s Islamic Economy Brief. <https://crescentwealth.com.au/featured/state-of-the-global-islamic-economy-report-2019-2020/> , (Erişim Tarihi: 18.09.2021)
- Yazıcı, M. (2019). Konutta Alternatif Finans Yöntemi Olarak Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sistemi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 2 (3), 224-235.
- Zerka, M. A. ve Neccar, A. M. (2011). *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* (3. Baskı). (Çev: H.Karaman). İstanbul: İz Yayıncılık.